

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DENİZ BİLİMLERİ VE İŞLETMECİLİĞİ ENSTİTÜSÜ**

**GELENEKSEL BALIKÇILIK ALANLARININ
DENİZ YETKİ ALANLARININ
BELİRLENMESİNE ETKİLERİ**

DOKTORA TEZİ

M. Sc. Kamil Özden EFES

Deniz İşletmeciliği Anabilim Dalı

**Danışman
Prof. Dr. Selmin BURAK**

11 TEMMUZ 2013

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DENİZ BİLİMLERİ VE İŞLETMECİLİĞİ ENSTİTÜSÜ**

**GELENEKSEL BALIKÇILIK ALANLARININ
DENİZ YETKİ ALANLARININ
BELİRLENMESİNE ETKİLERİ**

DOKTORA TEZİ

M. Sc. Kamil Özden EFES

Deniz İşletmeciliği Anabilim Dalı

**Danışman
Prof. Dr. Selmin BURAK**

11 TEMMUZ 2013

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DENİZ BİLİMLERİ VE İŞLETMECİLİĞİ ENSTİTÜSÜ

KAMİL ÖZDEN EFES tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "GELENEKSEL BALIKÇILIK ALANLARININ DENİZ YETKİ ALANLARININ BELİRLENMESİNE ETKİLERİ" başlıklı tez DENİZ POLİTİKASI Bilim Dalında DOKTORA Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. SelmiBURAK

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ayşe Nur TÜTÜNCÜ

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Cem GAZIOĞLU

Jüri Üyesi

Yard. Doç. Dr. Ahsen YÜKSEK

Jüri Üyesi

Yard. Doç. Dr. Oktay ÇETİN

Tez Savunma Tarihi: 11.07.2011

ÖNSÖZ

Sürdürülebilir balıkçılık için deniz doğal kaynaklarının korunması ile ilgili çalışmalar ile bu doğal kaynaklardan daha fazla yararlanmak için deniz yetki alanlarının genişletilmesi çalışmaları aynı tarihlere rastlamaktadır. Özellikle balıkçılığın ekonomilerine oldukça büyük katkılar sağladığı ülkeler, ekonomik değeri yüksek doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir balıkçılığı sağlamak amacıyla bölgesel antlaşmalar imzalarken, bir yandan yetki alanlarını genişletecek olan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini onaylamışlardır.

Kanada ve İspanya arasındaki Uluslararası Adalet Divanı'na yansıyan dava ile Avustralya Yeni Zelanda ve Japonya arasındaki Deniz Hukuku Mahkemesi'ne yansıyan davaların sonucunda ilgili mahkemeler kararlarını, tarafların uluslararası devletler hukukuna göre imzalamış oldukları bölgesel antlaşma maddelerine atıfta bulunarak vermişlerdir.

Çalışmamızda Ege ve Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarımızın uzun zamandır sınırlandırması yapılamamasına rağmen, incelenen davalardaki antlaşmalardan faydalanarak yetki alanlarımızın belirlenmesi öncesinde ve sonrasında, ekonomik değeri yüksek balıkçılığın ekonomimize katkısını artırmak için yapılması gerekenler ortaya konmuştur. Bu konuda yapılmış ilk araştırma olması nedeniyle bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutmasını dilerim.

Çalışmalarım boyunca değerli desteği ve katkılarından dolayı danışmanım Prof.Dr. Selmin BURAK ile Tez izleme komitesinde bulunan Prof.Dr. Ayşe Nur TÛTÛNCÛ'ye, kaynaklarını cömertçe kullanımıma sunan Prof.Dr. Bayram ÖZTÛRK'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca tüm akademik çalışmalarım boyunca desteğini esirgemeyen eşim Doç.Dr. Begüm EFES'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
HARİTA LİSTESİ.....	v
KISALTMA LİSTESİ.....	vi
EK LİSTESİ.....	vii
I.GİRİŞ.....	1
II.GELENEKSEL (ARTİSANAL) BALIKÇILIK.....	4
2.1. Balıkçılık Filomuz ve Balıkçılığımız.....	6
2.2. Geleneksel (Artisanal) Balıkçılığın Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesine Etkisi	9
III. EGE ve DOĞU AKDENİZ’İN DENİZ HUKUKU AÇISINDAN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	12
3.1. Türkiye ve Yunanistan’ın Ege Politikası.....	14
3.2. Doğu Akdeniz’de Kıyıdaş Devletlerin Deniz Politikası.....	16
3.2.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY).....	16
3.2.2. Yunanistan.....	17
3.2.3. Suriye.....	21
3.2.4. İsrail.....	21
3.2.5. Lübnan.....	21
3.3. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Açısından Değerlendirme.....	23
3.4. Bölümün Değerlendirilmesi.....	25
IV. MATERYAL ve METOD.....	29
4.1. Kanada ve İspanya arasındaki Uluslararası Adalet Divanı’nın 4 Aralık 1998 tarihli Balıkçılık Yetkisi Davası.....	29
4.2. Kanada ve İspanya Arasındaki Balıkçılık Yetkisi Davası’nın Değerlendirilmesi.....	36
4.3. Avustralya ve Yeni Zelanda’nın Japonya’ya Karşı Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi’nde Açtığı “Güney Tuna Balığı (Southern Bluefin Tuna) Davası”.....	37
4.3.1. Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya arasındaki anlaşmazlık.....	39
4.3.2. Tarafların mahkemeye sundukları tezler.....	41
4.4. Avustralya ve Yeni Zelanda’nın Japonya’ya Karşı Açtığı “Güney Tuna Balığı Davası’nın” Değerlendirilmesi.....	47

V. AVRUPA BİRLİĞİ VE KARADENİZ HAVZASI ÜLKERLERİNDE KONUYLA BAĞLANTILI ÖRNEKLER.....	54
5.1. Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası.....	54
5.2. Avrupa Birliği Deniz Stratejisi Çerçevesi Direktifi (2008/56/EC).....	56
5.3. AB Ortak Balıkçılık Politikası ve Stratejisi Çerçevesi Direktifi Uygulamaları..	57
5.4. Hırvatistan, Slovenya ve İtalya Arasındaki “Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi” Uyuşmazlığı	64
5.5. Türkiye’nin Koruma Alanlarına İlişkin Politikası ve Uygulamaları.....	65
5.6. Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi.....	67
5.6.1. Münhasır Ekonomik Bölge ilanı sonrasında Karadeniz’deki gelişmeler..	71
VI. EGE ve DOĞU AKDENİZ AÇIK DENİZ BALIKÇILIK ve KORUMA ALANLARI.....	76
6.1. Açık Denizlerin Hukuki Rejimi.....	77
6.1.1. Açık denizlerin serbestliği ilkesinin anlamı ve kapsamı.....	79
6.1.2. Açık denizlerde hukuksal düzen ve bu düzenin sağlanması.....	80
6.1.3. Açık denizin canlı kaynaklarının korunması için önlem almak yetkisi.....	81
6.2. Deniz Koruma Alanları.....	85
6.2.1. Ege ve Doğu Akdeniz açık deniz koruma alanları önerileri.....	86
6.2.2. Ege Denizi açık deniz koruma alanları.....	88
6.2.3. Doğu Akdeniz açık deniz koruma alanları.....	90
VII. SONUÇ.....	93
VIII. ÖNERİLER.....	96
KAYNAKLAR.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	115

ÖZET

GELENEKSEL BALIKÇILIK ALANLARININ DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA ETKİLERİ

KAMİL ÖZDEN EFES

Ege ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge sınırlarımız, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin hukuk dışı talepleri nedeniyle uzun süredir belirlenememektedir. Ancak denizlerin geleneksel kullanımı olan balıkçılık faaliyetleri süregelmemektedir. Çalışmamızda, devletler arasındaki bölgesel balıkçılık antlaşmaları ve sonrasındaki uyuşmazlıklar incelenmiştir. İspanya ve Kanada'nın Uluslararası Adalet Divanı ve Avustralya Yeni Zelanda ve Japonya'nın Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'ne yansıyan bu anlaşmazlıklarının sonuçlarından, denizlerimizde faydalanılması hedeflenmiştir. İtalya Hırvatistan arasındaki balıkçılık koruma bölgesi uyuşmazlığı, bir hukuki sürece konu olmamasına rağmen, AB üyelik sürecinde olmamız nedeniyle çalışmamızda yer almıştır. Ayrıca Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi sınırlandırması ile Karadeniz'de balıkçılıkta uğradığımız ekonomik zarar araştırılmıştır. Gelecekte Ege ve Doğu Akdeniz'de aynı hataların tekrarlanmaması için, incelediğimiz davalardan yararlanarak, çözüm yolları incelenmiştir.

Ekonomik değeri yüksek olan balık türlerindeki sürdürülebilir balıkçılık adına imzalanmış bölgesel antlaşmaların, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Mahkemesi'nde ön planda tutulduğu anlaşılmıştır. Böylece, Kanada, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'nun kıyı devletine verdiği hakları, yetki alanının dışında kullanabilecek argümanı sağlamıştır. Yeni Zelanda ve Avustralya kapasitelerinin dışında kalan av miktarını için Japon balıkçıların kendi sularında avlanmalarına izin vermişlerdir.

Sonuç olarak, Ege ve Doğu Akdeniz'de yetki alanlarımızın sınırlandırma sorununun çözümüne kadar geçecek sürede, geleneksel balıkçılık alanlarımız uluslararası hukukta geçerliliği olacak ikili veya bölgesel antlaşmalar ile korunmalıdır. Ancak öncelikle denizlerimiz için açık deniz balıkçılık alanlarının tespiti çalışmaları yapılmalıdır.

ABSTRACT

THE EFFECT OF TRADITIONAL FISHERY AREAS ON THE DELIMITATION OF MARITIME SOVEREIGNTY AREAS

KAMİL ÖZDEN EFES

The delimitation of the Exclusive Economic Zone (EEZ) in the Aegean and Eastern Mediterranean Seas has long remained unresolved, because of Greece and Greek Cypriot Administration (GCA). In spite of this, fishing has continued under traditional use of the seas. This research examines the regional fisheries agreements and disputes among states. It was intended that our seas would benefit from the results of court decisions involving Spain and Canada in the International Court of Justice, and Australia, New Zealand, and Japan in the International Tribunal of Law of the Sea. Although not involved in any legal process, we have discussed the dispute between Croatia and Italy on fisheries protection zones due to our relation with the EU accession process. Additionally, the fisheries-related economic loss that resulted from the delimitation of the EEZ in the Black Sea was studied. To prevent recurrence of such loss in the Aegean and Eastern Mediterranean Seas in the future, solutions were investigated on the basis of these legal cases.

Regional agreements for sustainable fisheries have been highlighted in the United Nations Law of the Sea Tribunal. Thus, Canada has provided necessary argument to use the seas outside its jurisdiction under the 1982 United Nations Maritime Law on coastal state rights. Similarly, the amount of fish beyond the fishing capacity of New Zealand and Australia has allowed the Japanese fishermen access to their EEZ.

As a result, until the problem of delimitation of jurisdiction is solved, traditional fishing areas of Turkish fishermen in the Aegean and Eastern Mediterranean Seas must be protected by bilateral or regional agreements that recognized and enforceable under international law. Meanwhile, more analysis is necessary to identify the high seas fishing areas.

ŒEKİL LİSTESİ

Sayfa

Œekil 1.	NAFO SzleŒmesi sınırı	31
Œekil 2.	Karadeniz lkelerine Göre Toplam Balık Avcılığı Miktarı.....	72

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 1.	Yunanistan'ın Deniz Yetki Alanları Sınırları Olarak İddia Ettiği Harita...	22
Harita 2.	Esati gemisine el konulduğu mevki.....	33
Harita 3.	Avustralya, Yeni Zellanda ve Japonya MEB yetki alanları sınırı.....	47
Harita 4.	Hırvatistan MEB ve EBKB sınırları.....	62
Harita 5.	Karadeniz kalkan balığı balıkçılık alanları.....	73
Harita 6.	Ege Denizi'nde Türk balıkçı gemilerinin açık denizde avlandığı alanlar..	78
Harita 7.	Ege Denizi Açık Deniz Koruma Alanları.....	89
Harita 8.	Doğu Akdeniz Açık Deniz Koruma Alanları.....	91
Harita 9.	Ege Denizi ve Doğu Akdeniz Açık Deniz Koruma Alanları ile Muhtemel MEB sınırlarımız.....	95

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ACCOBAMS	: Akdeniz deniz çevresinin korunması için Karadeniz Akdeniz ve Atlantik Bölgesi Deniz Memelilerinin Korunması Anlaşması (Agreement on the Conservation of Cetaceans in the Black Sea Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area)
BKA	: Balıkçılık Koruma Alanları
Bkz.	: Bakınız
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CBD	: Biyoçeşitlilik Konvansiyonu (Convention of Biodiversity)
CCAMLR	: Antarktik Deniz Canlıları Koruma Komisyonu
CCSBT	: Büyük Güney Tuna Balığını Koruma Sözleşmesi (Convention for the Conservation of Southern Bluefin Tuna)
CITES	:Soyu Tehlikede Olan Türlerin Ticaretine Yönelik Uluslararası Sözleşme(The Convention on International Trade in Endangered Species)
DM	:Denizcilik Müsteşarlığı
DTM	:Dış Ticaret Müsteşarlığı
EBKB	:Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi
EFP	:Deneysel Balıkçılık Programı (DBP)(Experimental Fishing Program)
EUCFP	:AB Ortak Balıkçılık Politikası (EU Common Fishery Policy)
FAO	:Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization)
GFCM	:Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GT	:Gros Ton
HP	:Motor Gücü
IBSFC	:Uluslararası Baltık Denizi Balıkçılık Organizasyonu
ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü(International Civil Aviation Organization)
ICCAT	:Uluslararası Atlantik Orkinoslarını Koruma Komisyonu (International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas)
ICES	:Uluslararası Deniz Araştırma Konseyi
ICJ	:Uluslararası Adalet Divanı (International Court of Justice)
ICZM	:Kıyı Alanları Yönetimi (The Integrated Coastal Zone Management)
IMO	:Uluslararası Denizcilik Örgütü
IOTC	:Indian Ocean Tuna Commission (Hint Okyanusu Ton Komisyonu)
ITLOS	:Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (International Tribunal for the Law Of the Sea)
IUCN	:Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Örgütü (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)
İbid.	:Aynı (yayın veya belge)
İnfra	:Aşağıda
KABAK	:Kuzey Amerika Balıkçılık Araştırması Konseyi (North American Council on Fishery Investigations)
MEB	:Münhasır Ekonomik Bölge

MSFD	:Deniz Strateji Çerçevesi Direktifi (Marine Strategy Framework Directive)
NAFO	Kuzey Batı Atlantik Balıkçılık Organizasyonu (North East Atlantic Fishery Organization)
NASCO	:Kuzey Atlantik Salmon Koruma Organizasyonu (North East Atlantic Salmon Conservation Organization).
NEAFC	:Kuzey Doğu Atlantik Balıkçılık Antlaşması (North East Atlantic Fishery Convention)
RAC	:Özel Koruma Alanları için Bölgesel Eylem Merkezi (The Regional Activity Centre for Specially Protected Areas).
R.G	:Resmi Gazete
SBT	:Büyük Güney Tuna Balığı (Southern Bluefin Tuna)
SPA	:Özel Koruma Alanları (Specially Protected Areas).
TAC	:Toplam İzin Verilen Av Miktarı (Total Allowable Catch)

EK LİSTESİ

- Ek 1. :Yıllara göre AB ülkelerinde denizlerden yapılan üretim miktarı (ton)
- Ek 2. :Deniz ürünleri bölgelerine göre balıkçı gemilerinin nitelikleri, 2010
- Ek 3. :Seçilmiş su ürünleri av miktarı (ton) 2003-2010
- Ek 4. :Deniz balıklarının avlandıkları bölge ve türleri (Ton) 2010 yılı
- Ek 5. :Kalkan av miktarı ve fiyatı (1996-2010)
- Ek 6. :Ege ve Akdeniz Açık deniz koruma alanları özellikleri
- Ek 7. :Ege ve Akdeniz Açık deniz koruma alanları koordinatları

I.GİRİŞ

Lozan Barış Andlaşması'nın imzalanmasından günümüze kadar Akdeniz ve Ege Denizi'nde deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusu, Yunanistan'ın hukuk dışı talepleri ve politik nedenlerden dolayı bir sonuca ulaşmamış olup bir çözüm sağlanamamıştır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kurallarının gelişim ve buna bağlı olarak geçirdiği değişimin yarattığı güçlükler bir yana, bölgenin karmaşık fiziki ve siyasi coğrafyası, çatışan menfaatler, İsrail-Filistin, İsrail-Lübnan, Türkiye-Yunanistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) gibi kıyı devletleri arasındaki mevcut ciddi uyuşmazlıklar ve özellikle bölgede bulunduğu söylenen petrol, Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasını taraflar arasında her an tırmanmaya açık ve uzun vadeli bir sorun haline getirmiştir (Başeren, 2010). Ege Denizi anlaşmazlıkları içinde bu denizdeki canlı kaynakların yeri ve paylaşımı Türk-Yunan ilişkilerinde en az yer tutan konulardan biridir. Bunun temel sebebi; siyasi, hukuki ve askeri konuların iki ülke kamuoyunda daha fazla ilgi görmesi ve öncelikli gelmesidir. Ancak bu denizler, çok uzun zamandan beri denizlerin geleneksel kullanımı olan taşımacılık ve balıkçılık faaliyetlerinin devam ettiği alanlardır. Tüm dünya denizlerinde olduğu gibi bu denizlerde de, özellikle orkinos gibi ekonomik değeri yüksek olan balık türlerinde, sürdürülebilir balıkçılığın devam etmesini sağlamak için bölgesel antlaşmalar yapılmış, böylece av kotaları belirlenmiş, "Toplam Av Miktarı" (Total Allowable Catch)(TAC) düzenlemeleri kabul edilmiştir. Bahse konu bölgesel antlaşmalar bazen açık denizleri kapsarken bazen de devletlerin yetki alanları ile örtüşmüştür.

Bu tezde, sürdürülebilir balıkçılık için açık deniz alanlarını kapsayan bölgesel antlaşmalar ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'ne dayanılarak elde edilmiş yetki alanlarının arasındaki ilişkinin uluslararası hukuktaki dengesi, bu konuyla ilgili uluslararası mahkemelere yansımış davaların incelenmesi ile araştırılması hedeflenmiştir. Böylece halen denizlerimizde süregelen yetki alanlarının belirlenmesi ilgili sorunlara farklı bir

boyuttan yaklaşılarak, ülkemiz için faydalı olacak çıkarımların elde edilebilirliği araştırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde balıkçılığımızın durumu istatistikler ile incelenirken, ikinci bölümünde Ege ve Akdeniz'deki hukuki durum ve çözümsüzlük sürecine konuyla bağlantılı olduğu kadar değinilmiştir. Üçüncü bölümde incelenen Kanada ve İspanya arasındaki anlaşmazlık ile Avustralya Yeni Zelanda ve Japonya arasındaki anlaşmazlığa konu davadaki bölgesel antlaşmalar hukuki ve ekonomik boyutları ile incelenmiştir. Bu nedenle anılan davaların incelenmesi ile araştırmamız ilk olma özelliği taşımaktadır.

Araştırmamızda, adaylık sürecinde olduğumuz Avrupa Birliği'nin "Balıkçılık Koruma Alanları" konusundaki tutumuna değinilerek ileride karşımıza çıkabilecek olası durumlar da irdelenmiştir. İtalya ile Hırvatistan arasındaki özel balıkçılık koruma alanı tartışması Hırvatistan'ın üyeliğinin askıya alınmasını etkileyecek boyuta kadar ulaşmıştır. AB'nin Balıkçılık Politikası ile Deniz Stratejisi Çerçevesi Direktifi'nin üyelerin çıkarları konusunda çeliştiğini gösteren bir örnektir. Bu konu AB'nin üye ülkelerinin yetki alanlarını AB suları olarak kabul etme politikası nedeniyle ayrı bir önem kazanmaktadır.

1984 yılında gerçekleşmiş olan Karadeniz MEB Antlaşması sonrası Türkiye'nin kazanımları kısaca araştırılmıştır. Bu konuda daha önce yapılmış bir araştırma olmaması nedeniyle ancak balıkçılık başlığı ile sınırlı tutulmuştur. Karadeniz MEB'nde yeraltı kaynaklarından fayda elde etmek Türkiye için çok yenidir. 2004 yılında bulunan Akçakoca'daki doğalgaz rezervinin ekonomimize katkısı, Karadeniz MEB antlaşmasının imzalanmasından 20 sene sonra gerçekleşmiştir. Ancak bölgedeki geleneksel balıkçılık alanlarımızın diğer ülkelerin yetki alanları sınırları içinde kalması nedeniyle ortada belirgin bir zarar vardır. Geleneksel balıkçılığımız adına benzer bir zarara Ege ve Akdeniz'de de uğramamak için bu bölüm araştırmada yer almıştır.

Araştırma genel olarak "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi" ve devletler hukuku konularının yanı sıra, deniz ekonomisi, deniz politikası, Avrupa Birliği balıkçılık politikalarını da kapsadığından disiplinlerarası bir özelliğe sahiptir. Çalışmanın kapsadığı

deniz hukuku alanı ile *biyoloji ve su ürünleri*, alanlarında aynı derinlikte ve yeterlilikte bilgi verilmesi imkânı bulunmadığı dikkate alındığında çalışma, ileride yapılacak araştırmalara öncülük edecek, karar vericiye öngörülerde bulunmasına imkan sağlayacak düzeydedir.

Bu araştırmada, Uluslararası Adalet Divanı'nın Kanada İspanya Balıkçılık davası kayıtları, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Mahkemesi Avustralya Yeni Zelanda ve Japonya davası kayıtları ve bu davadaki ilgili devletlerin resmi yazışmaları, raporları, kaynakları ile bu konularda yayın yapan yabancı dergilerdeki makalelerden kaynakça olarak yararlanılmıştır. Konuyla ilgili olan Avrupa Birliği Deniz Strateji Çerçeve Direktifi, Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası, Devlet İstatistik Enstitüsü gibi bu alanda faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının yanı sıra, Türkiye Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV) kaynakları ile İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Denizel Çevre, Fiziksel Oşinografi ve Deniz Biyolojisi kaynakları kullanılmıştır.

II. GELENEKSEL BALIKÇILIK

Denizlerin en eski kullanım şekli olan balıkçılığın, gelişen teknoloji sayesinde artık geleneksel ve endüstriyel olmak üzere iki ana gruba ayrıldığını söyleyebiliriz. Bu nedenle çalışmamıza geleneksel balıkçılığın tanım ve sınıflandırmasını yaparak başlanmış, bu konudaki nadir çalışmalar nedeniyle az da olsa erişilebilen kaynakların yanı sıra, Birleşmiş Milletler Tarım Organizasyonu (FAO)'nun açıklamalarından da yararlanılmıştır.

Yıllardır politikacılar, hukukçular, biyologlar, ekonomistler, sosyologlar, mühendisler, balıkçılar, sivil toplum kuruluşları ve medya tarafından kullanılan geleneksel (artisanal) balıkçılık terimi, her bir disiplinde kendi bakış açısına göre farklı şeyler ifade eder. Geleneksel (Artisanal) balıkçılık, Birleşmiş Milletler Tarım Organizasyonu (FAO)'nun 1993 yılında yayınladığı sözlüğünde: genel olarak, insan gücüne dayanan, çalışanları basit ve pratik teknolojiye sahip, merkezi kıyısal alanlarda avlanan, düşük gelirli, zor koşullar altında soyutlanmış alanlarda yaşayan, birçok ülkede düşük sosyal statüye sahip balıkçılık alt sektörü olarak tanımlanmıştır (FAO, 1993).

Nispeten az bir sermaye ile ve küçük balıkçılık tekneleri ile, kıyıya yakın, kısa mesafeli ve genel olarak yerel tüketim için yapılan balıkçılık olarak tanımlanan artisanal balıkçılık terimi, ülkeden ülkeye tanımda farklılıklar göstermektedir. Örneğin fakir ülkelerde bir kişilik kano olarak düşünülen terim, gelişmiş ülkelerde 20 metreden daha uzun trol tekneleri olarak algılanır (FAO, 2005).

Dünya su ürünleri üretiminde 3,4 milyon ton ile 2009 yılında sekizinci olan Şili* "Balıkçılık Düzenlemesi'ne" göre, balıkçıların geleneksel balıkçı olarak sayılabilmesi için, balıkçı teknelerinin 18 metreden kısa ve 50 GRT'dan az olması ve teknelerin akrabalar tarafından işletilmemesi gerekir (Samudra, 1996).

* Bkz. FAO istatistikleri Ek 2.

Oregon Balıkçılık ve Ticaret Enstitüsü uzmanı Gouin “Fransa’da artisanal balıkçılık” isimli çalışmasında balıkçı teknelerinin 25 metreden küçük olması gerektiğini belirtmiştir. Fransız balıkçı filosunun %75’i 12 metreden küçük, %25 ise 12-25 metre arasındadır (Gouin, 2000).

Kanada Uluslararası Araştırma Merkezi’nden Berkes ve arkadaşları; geleneksel balıkçılığı, ticari balıkçılığın stoklarını kullanan küçük ölçekli balıkçılık olarak tanımlamış, bu balıkçıların çok azının mekanize olduklarını, çoğunluğun geleneksel küçük balıkçı ağları kullandığını, insan gücü ile çalışan vinç ve kreynlerle donatıldığını rapor etmiştir. Bunun sonucu olarak büyük ticari teknelerden daha fazla türü avlamakta olduklarını belirtmiştir (Berkes v.d., 2001).

Tüm kesimlerin bakış açılarını birleştirmeye çalışarak, Birleşmiş Milletler Tarım Organizasyonu (FAO) geleneksel balıkçılık terimini şu şekilde ifade etmiştir: “Genel olarak yerel veya bölgesel tüketim için, kıyıya yakın, kısa süreli seyirle, göreceli olarak küçük teknelerle yapılan (ticaret şirketlerinin aksine), balıkçılık”. Geleneksel balıkçılık yerel tüketim veya ihraç amaçlı olabileceği gibi, geçim kaynağı ve ticari amaçlı da olabilir (FAO, 2012a).

Geleneksel balıkçılığı daha iyi değerlendirmek için, endüstriyel balıkçılık hakkında Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Organizasyonu’nun tanımını da çalışmamıza dâhil ettik. Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Organizasyonu’nun endüstriyel balıkçılık tanımı; çok büyük ve ileri teknoloji imkânları ile donatılmış teknelerle dünyanın her yerinde avlanan ve hedeflediği ava göre ağ, trol veya kafes gibi donanımları kullanan teknelerle yapılan avcılık şeklindedir. Özellikle 1960-1980 seneleri arasında Sovyet Bloğu tarafından inşa edilmiş fabrika trol gemilerine rastlanmış ancak 1980 sonrası Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) kavramı ile bu geniş avcılık alanları sınırlandırılmıştır. Ancak bu durum bölgesel ve ülkelerarası işbirliği antlaşmaları ile aşılmaya çalışılmıştır. Böylece bu büyük teknelerin avlanmaya devam etmesi sağlanmıştır. En büyük endüstriyel balıkçı gemileri 120 metre boyunda ve 8000 GRT olarak belirlenmiştir (FAO, 2012b).

Bu büyük tekneler, yakıt ve yakalanan avı taşıyan teknelerden oluşan bir filoyla desteklenmektedir. Bazı seyirleri 2-3 hafta ile bir yıl arasında değişmektedir. Genellikle dünya

pazarlarındaki deniz ürünleri fiyatlarına göre de avlarını seçebilirler. Bu teknelerin milyon dolarları bulan değerleri vardır.

Çalışmamızın konusu olan geleneksel balıkçılık alanlarını incelerken, balıkçılığımızın geleneksel veya endüstriyel balıkçılık türünden hangisine daha yakın olduğunu bir sonraki bölümde kısaca inceledik. Çevre denizlerimizde bulunan balıkçılık alanları, kıyılarımıza yakın olduğundan büyük ölçekli endüstriyel balıkçılık teknelerine ihtiyaç olmaması doğaldır. Bu nedenle balıkçılığımız dünya ölçeğinde endüstriyel olmayan, geleneksel balıkçılık ölçeğine daha yakındır ve tabir olarak açık deniz balıkçısı şeklinde adlandırılmaktadır. Bu kavram, zaman zaman ülkemizdeki büyük tonajlı balıkçı tekneleri için de kullanılmıştır. Ancak balıkçılarımızın avlandığı Ege ve Akdeniz'deki geleneksel balıkçılık alanları, bu denizlerin hukuki statüsü gereği açık denizdir. Bu nedenle bu denizlerde karasularımızın dışında kalan alanlardan açık deniz şeklinde bahsedilmesi, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ndeki kavramlar nedeniyledir. Çalışmamızda açık denizlerdeki balıkçılık alanlarında yapılan geleneksel balıkçılık başlığının altında bu kavramlar yatmaktadır.

2.1. Balıkçılık Filomuz ve Balıkçılığımız

Türk balıkçılığını bir önceki bölümde yaptığımız tanıma göre incelediğimiz bu bölümde, balıkçılık filomuz ve avladığımız balık tür ve miktarları sayısal olarak incelenmiştir.

Türkiye'de, halen denizlerde avcılık yapmak üzere ruhsatlı 12.673 adet balıkçı gemisi mevcuttur (Ek 1.). Son 15 yılda sağlanan teşviklerle av filomuz aşırı büyümüştür. Bu büyümenin stoklar üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılması, avcılıkta sürdürülebilirliğinin sağlanması amacı ile filoya yeni balıkçı gemilerinin katılmasına izin verilmemektedir. Uygulanmakta olan politikaya göre balıkçı gemileri ancak % 20 oranında modernizasyon amacıyla boy artırımına gidebilmektedirler. 1980 yılından sonra, balıkçı teknelerinin sayı, boy ve motor güçlerinde önemli gelişmeler olmuştur. 1991 yılında 8.646 olan toplam tekne sayısı, yıllık ortalama %2'lik bir artışla 1998 yılında 10.023 adede, 2004 yılında da 17.953'e ulaşmıştır. 1998 yılına göre artış %79' dur. Gemi yapımının genel olarak yasaklanmasına rağmen son 15 yılda kabaca 2 kat bir artış söz konusudur. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) ruhsatlı gemi kayıtlarından elde edilen bu verilere göre teknelerin %85 'i

10 m'nin altındaki küçük deniz araçlarıdır. 20 m'nin üstündeki tekneler filonun ancak %4'ünü oluşturmaktadır. Ancak kapasite olarak göz önüne alındığında ise toplam avdaki oranları %80'ne ulaşmaktadır.

Balıkçılığımızın temelini oluşturan filoya ait tekneler kıyı ve yakın kıyı, bir ölçüde de kıyı ötesi avcılık karakterini taşımaktadır. Uzak mesafe balıkçılığı için filo kapasitesi oldukça sınırlıdır. Filodaki değişiklikler itibariyle ilginç gözlemler şunlardır: 1998–2004 arasındaki yıllarda toplam tekne sayısının (balıkçı tekne sayısındaki sınırlamalara rağmen) artmış olduğu görülmektedir. Artış genellikle 5–19,9 metre boy sınıfında yer almaktadır. Beygir gücü (BG) büyük motora sahip teknelerde dikkate değer bir değişiklik olmazken, 10–49,9 BG sınıfında önemli artışlar söz konusudur. Veriler, tayfa sayısında da artış olduğunu göstermektedir. Genel anlamda da balıkçılıkla geçimini temin eden birey ve aile sayısının arttığı dikkat çekmektedir. 2001 yılından itibaren av filosuna trol-gırgır şeklinde tanımlanan yeni bir sınıf eklenmiştir. Küçük teknelerde hangi avcılık türlerinin yapıldığı, TÜİK istatistiklerinde açık olarak belirli değildir. Bu teknelerin av gücü olarak balıkçılığa etkilerini hesaplamak da mümkün olmamaktadır. Sonuç olarak; filo orta boy tabir edilebilecek büyüklük sınıfında gelişmekte, fakat bu gelişme açık deniz ya da uzak mesafe balıkçılığını destekleyecek yönde olmamaktadır. Kıyı suları balıkçılığımız için önemini korumaya devam etmektedir (DPT, 2006). Bu yıllardan sonraki TÜİK kayıtlarını incelediğimizde son yıllarda trol ve gırgır teknelerindeki miktar değişmemekle birlikte, hem trol hem gırgır teknesi olarak kullanılan teknelerdeki sayının %50 azaldığı görülmektedir (Ek. 1).

Av filomuz, geleneksel balıkçılık tarifindeki küçük ölçekli, endüstriyel olmayan balıkçılık tarifindeki tanımlara uymaktadır. Ancak 20 metre üzerindeki trol teknelerinin av kapasitesi nedeniyle doğru bir sınıflandırma yapmak, balıkçılığımızın geleneksel veya endüstriyel balıkçılık olduğunu söylemek mümkün değildir.

Denizler, geçmişte ve günümüzde klasik kullanımı olan balıkçılık ile, yüzyıllardır insanlığın geçim kaynağını teşkil etmektedir. Balıkçılığımızın dünya ölçeğinde yerini araştırdığımızda, hâlihazırda dünya üzerinde 200 milyondan fazla insan geçimini denizin canlı kaynaklarından sağlamaktadır. Denizlerden yıllık olarak 100 milyon tondan fazla su ürünü

elde edilmekte ve tüketilmektedir. Dünyadaki su ürünleri üretimi, 2012 Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO) verilerine göre yaklaşık 133 milyon ton olarak belirlenmiştir. Bu üretimin 93.2 milyon tonu avcılık, 39.8 milyon tonu yetiştiricilik yoluyla sağlanmaktadır. Dünya su ürünleri üretiminde en büyük pay, 15 milyon ton ile Çin'e aittir. Çin'i 7 milyon ton ile Peru, 5 milyon ton ile Endonezya izlemektedir. Türkiye ise son yıllarda 464 bin ton civarındaki toplam üretim ile ancak 30. sırada yer almaktadır (FAO, 2012a). Adaylık sürecinde olduğumuz AB ülkeleri ve diğer aday ülkelerin denizlerden gerçekleştirilen üretim miktarları incelendiğinde, Danimarka ve İspanya'nın önemli bir paya sahip olduğu görülür (Ek 2). Türkiye, bu ülkeler içinde, 2010 yılı verilerine göre İspanya, Fransa, İngiltere ve Danimarka'dan sonra 5'inci sıradadır. İncelendiğinde Akdeniz ülkeleri arasında Türkiye balıkçılıkta lider gözükmektedir. Ancak, çalışmamızın Karadeniz yetki alanlarımızla ilgili bölümünde daha detaylı incelediğimizde, görüleceği üzere Türkiye'nin balıkçılığının tonaj olarak önemli kısmı Karadeniz'de gerçekleşmektedir.

Türkiye bölgesel antlaşmalar kapsamında, 1966 yılında kurulmuş Uluslararası Atlantik Orkinoslarını Koruma Komisyonu'na (International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas) (ICCAT)*, 2003 yılında katılmıştır. Bu antlaşma Türkiye'nin balıkçılık konusunda dahil olduğu tek bölgesel antlaşmadır. Üye olduğu tarihten itibaren 2006 yılına kadar, gözlemci üye (others) konumunda olan Türkiye için ortalama 1700 ton gözlemci üye kotası verilmiş, asıl tahsisin 2006 yılında Dubrovnik'te yapılacak toplantıda tahsis edileceği bildirilmiştir. Bu yıllarda gözlemci üye konumunda olan ülkeler Türkiye, GKRY ve Malta'dır. Ancak, AB temsilcisi ve aynı zamanda ICCAT dönem başkanı olan Jon Spencer, Türkiye'nin Kasım 2003'de üye olduğunu bildirerek kota tahsisatı elde etme hakkını kazanmadığını iddia ederek kota tahsisatını 2007 yılında Japonya'da yapılacak toplantıya ertelemiştir. Şubat 2007'de Japonya'da yapılan toplantıda, Akdeniz için ayrılan kota düştüğünden, Türkiye için tahsis edilen kota 1100 ton olarak belirlenmiştir. Bu yıldan itibaren genel anlamda kotaların düşürülmesi ile Türkiye'nin kotası da 700 tona kadar düşürülmüştür. Türkiye üye olduğu tarihten itibaren, kotasının belirlenmesinde tarihi avcılık değerlerinin dikkate alınmasını istemektedir. Bu değer Akdeniz için toplam miktarın %9'u civarındadır. 600-800 milyon dolarlık orkinos pastası, Akdeniz çanağında paylaşılmaktadır. Dünya pazarlarında bu balığın

* <http://www.iccat.int/en/>

kilosu 20 ile 30 Dolar civarındadır. Bugün Doğu Akdeniz’de en fazla orkinos avcılığı yapma kapasitesine sahip tek ülke Türkiye’dir. Bu bağlamda Yunanistan’ın bir şirketi mevcuttur. Bu şirketin tek bir gemisi bulunmakta ve bu şirketin %50 hissesi bir Türk firmasına aittir. GKRY, ICCAT üyesi olmasına rağmen teknesi yoktur. Libya’ya ait bir iki tekne ise bizim teknelerimizle zaman zaman av döneminde birlikte avlanmaktadır*.

2.2. Geleneksel Balıkçılığın Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesine Etkisi

Milletlerarası hukuk açısından, deniz, her biri farklı hukuki rejime sahip olan kısımlara ayrılır. Deniz önce devletin egemenliğine tabi deniz kesimi ve açık denizler kesimi olmak üzere ikiye ayrılır. Devletin egemenliğine tabi deniz kesimi için iki ayrı hukuki rejim öngörülmüştür: İçsular ve karasuları rejimi. Fakat, açık denizlerin kıyıya yakın olan bazı kesimlerinde, kıyı devleti yararına bazı özel rejimler öngörülmüştür. Bunlar bitişik bölge ve kıta sahanlığı rejimleridir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı, bu özel rejimlere bir üçüncüsünün eklenmesine yol açmıştır ki, bu da münhasır ekonomik bölge rejimidir. Tüm yetki alanlarının sınırının başlangıcı ise, karasuların iç sınırından itibaren ölçülmektedir. Karasuların dış sınırının belirlenmesi ile birlikte deniz yetki alanlarının ilk sınırı belirlenir (Toluner, 1989).

Deniz alanlarının, bu arada karasularının, komşu kıyıdaş devletlerarasında sınırlandırılmasında (delimitation) uygulanması gereken ilkeler sorunu, milli yetkiye tabi deniz alanlarının genişletilmesi yolundaki gelişmelerle birlikte, özellikle dar denizlerde hayati çıkar çatışmalarına yol açan bir sorundur. Bu konuda yerleşmiş örf ve adet kurallarının bulunmaması, sorunun kodlaştırma çalışmaları gündeminde ağırlık kazanan tartışmalı konular arasına girmesine yol açmıştır. Bu konularda karasularının sınırlandırılmasına ilişkin olarak 1958 tarihli *Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi*’nin** 12. maddesinde kabul edilmiş bulunan düzenleme, 1982 tarihli *Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*’nin*** 15. maddesinde aynen benimsenmiş bulunmaktadır. Bu maddelere göre kıyıları karşı karşıya olup da aralarındaki

* 2004-2007 ICCAT Türk Heyeti Dönem Başkanı Nedim Ambar ile yapılan kişisel görüşme.

** http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_territorial_sea.pdf

*** http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/denizhukuku.pdf

deniz alanı iki devletin karasuları genişliğinden dar ise, dış sınır, noktası Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan hattır; yani bu esas uygulanmak suretiyle elde edilen *orta hattır*. Eşit uzaklık ilkesi, taraflar arasında aksini öngören bir andlaşma veya çekişmesiz uygulama yok ise veya diğer özel durumlar farklı bir düzenin uygulamasını gerektirmiyorsa, karasularının dış sınırının saptanmasında uygulanması gereken bir usuldür (md. 12). Anılan usul, kıyıları yan yana olan devletler arasında dış sınır belirlenmesinde de kullanılacak ilkedir. Bu ilkenin istisnasız olarak kabulü durumunda bazı coğrafi konumlarda nısfete aykırı sonuçlara yol açacağı görüldüğü için, gerek Milletlerarası Hukuk Komisyonu ve gerek Cenevre Konferansı Birinci Komitesi, bu ilkenin özel durumlar istisnasıyla birlikte kabul edilmesini uygun bulmuş ve 12. maddeyi bu yolda biçimlendirmiştir.

1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, kıyıları karşılıklı olan veya yan yana olan devletlere ait kıta sahanlığı sınırlarının saptanması usulü, ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca, iki veya daha çok devletin ülkeleri aynı kıta sahanlığına bitişik ise, bunların ülkeleri ister karşı karşıya, ister yan yana olsun, her iki durumda da kıta sahanlığının sınırı, kural olarak, tarafların andlaşmasıyla saptanacaktır. Bu konuda bir anlaşma yok ise ve özel durumlar farklı bir sınırın saptanmasını haklı kılmıyorsa, ülkeleri karşı karşıya olan devletler arasında, kıta sahanlığı sınırı, her noktası, her devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın en yakın noktalarına, *eşit uzaklıkta bulunan orta hat*, ülkeleri yan yana olan iki devlet arasında ise, her noktası, her devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın en yakın noktalarına *eşit uzaklıkta bulunan hattır*.

Münhasır Ekonomik Bölge kavramı, milletlerarası hukuka Üçüncü Deniz Hukuku Konferansıyla giren kavramdır. Bu kavramın yarattığı yetki alanının, sınırlandırılması, kıyıları karşı karşıya ve yan yana olan devletler arasında sınırlandırma başlığı altında, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 74. maddesinde, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili 83. maddesinde öngörüldüğü biçimde düzenlenmiştir. 1982 tarihli Deniz Hukukuna Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 83. Maddesinin 1. Fıkrasında şu hüküm yer alır: "Kıta Sahanlığının kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında sınırlandırılması, nısfete uygun bir çözümü gerçekleştirmek için, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 38.

Maddesinde öngörüldüğü biçimde, milletlerarası hukuk uyarınca anlaşmayla gerçekleştirilir". 83. Maddenin 4. Fıkrasında ise, ilgili taraflar arasında bir anlaşmanın bulunması durumunda Kıta Sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunların bu anlaşma hükümleri uyarınca çözümleneceği hükme bağlamıştır. MEB ile ilgili 74. Maddede de bu hükümler aynen kabul edilmiştir.

Doğal olarak, bu maddelerin dikkate alınmasıyla belirlenmeye çalışılan yetki alanları sınırlandırmalarında ülkeler zaman zaman anlaşmaya varamamışlardır. Bu anlaşmazlıklarını milletlerarası hukuka uygun olarak çözebilmek için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuşlardır. Bu davalardan sınırlandırmayla ilgili bazı örnek davalar şunlardır; Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, Fransa İngiltere arasındaki Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Tahkimi, Tunus Libya Arap Cemahiriyesi Kıta Sahanlığı Davası, Kanada Amerika Birleşik Devletleri Maine Körfezi Deniz Sınırları Saptanması Davası, Eritre Yemen tahkimi, Libya Malta Kıta sahanlığı davası, Romanya Ukrayna Deniz Sınırı Davası. Bu davaların Tunus Libya davası ve Eritre Yemen tahkimi hariç diğerlerinde sınırlandırmayla ilgili olarak hiçbir devlet balıkçılık konusunu gündeme getirmemiştir. Tunus Libya davasında, Tunus kıyılarından açıkta olan bölgede uzun süredir balıkçılık yapmasından dolayı (long established fixed fisheries) tarihi sular (historic waters) olarak adlandırdığı bu bölgeden doğan tarihi hakları olduğunu öne sürmüştü ancak mahkeme bu kavramı ret etmiştir (Gökalp, 2008). Eritre Yemen tahkiminde ise, hakem mahkemesi tarihi hakların dayandırıldığı geleneksel balıkçılık rejiminin ilgisini reddetmiştir (Başeren, 2002). Geleneksel balıkçılık alanları veya ekonomik faktör olarak balıkçılık, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde ve yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili davalarda belirleyici unsur olarak yer almamıştır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında etkisi olmamakla beraber, balıkçılık, denizlerden ve denizin yeraltı kaynaklarından oluşan toplam ekonomik fayda listesinde taşımacılıktan sonraki en büyük faaliyettir. Yetki alanlarının genişlemesi, denizden sağlanan ekonomik fayda alanlarımızın da genişlemesi anlamına gelmektedir.

III. EGE ve DOĞU AKDENİZ'İN DENİZ HUKUKU AÇISINDAN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, Ege ve Doğu Akdeniz'deki sorunların tarihçesi kısaca incelenmiştir. Bu tarihçeyi incelerken 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi ve ilgili mahkeme kararlarına sıkça değinilmiştir. Ancak amacımız sınırlandırma ile ilgili sorunlara çözüm bulmak değil, komşularımızın ileri sürdüğü hukuk dışı hususları ortaya koyarak mevcut çözümsüzlüğün gelişme sürecinden bahsetmektir. Böylece bu uzun sürecin geçmişini irdelenirken, anlaşmazlığın geleceği hakkında çıkarımda bulunulacaktır.

Devletin kıyılarına bitişik olan deniz kesimindeki egemenlik iddiaları, başlangıçta, kara ülkesi için öngörülen esaslardan esinlenerek, değerlendirilmiştir. Hollandalı bir hukukçu olan Cornelis Van Bynkershoeck (1673-1743), 1703'te yayınlanan *De domino maris dissertatio* adlı eserinde “*kara egemenliği silah gücünün sona erdiği yerde biter* (potestatem terrae finiri ubifinitur armorum vis) biçimindeki deyişle özetlenmiştir ki, uygulamada bu top menzili esası oalarak ifade edilir ve karasularının genişliğinin 3 mil olduğu görüşü olarak uzun süre kullanılmıştır. Zaman içerisinde, gerek devletlerin uygulamalarında ve gerek bu sorunu inceleyen bilimsel kurumların çalışmalarında, bu konuda artık bir görüş birliğinin bulunmadığı görülür. Bu konuda bir görüş birliğine varılamamasının ve uygulamanın parçalanmış olmasının sebebi, söz konusu çıkarların önemi ve bunların çatışmasıdır. Deniz filoları kuvvetli olan devletler, gerek iktisadi ve gerek askeri bakımdan, hareket serbestisini haiz oldukları açık denizlerin geniş, kıyı devletlerin egemenliğine tabi olan karasularının dar olmasını istemektedirler. Buna karşılık, deniz filoları güçlü olmayan, güvenliklerini yabancı devlet gemilerini kıyılarından uzakta tutarak sağlamak isteyen devletler, egemenliklerine tabi olan deniz kesimini genişletmek eğilimindedirler. 1950'li yıllara gelindiğinde denizlerdeki çıkarlar, teknolojinin ilerlemesi ile sadece klasik kullanım olan balıkçılık ve taşımacılıkla kalmayıp, suyun altında kalan toprak parçasının üzerinde ve altında kalan canlı ve cansız kaynakların eklenmesi ile büyümüştür. Bu yıllarda artık 3 millik mesafenin deniz gücü yüksek ülkeleri kara ülkesinden uzak tutmak için öneminin kalmaması, tam tersine denizlerden

faydalanmak için deniz yetki alanlarının genişletilmesinin daha önemli olduğu yıllardır. Bu duruma hukuki bir düzen vermek için başlatılan çalışmalar sonucunda 1958 Cenevre Sözleşmesi 4 önemli andlaşma metni kabul etmiştir: *Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi*, *Açık Denizler Sözleşmesi**, *Kıta sahanlığı Sözleşmesi*, *Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunmasına dair Sözleşme*** . Görüldüğü gibi sualtında kalan toprak parçasının altında ve üzerinde kalan cansız kaynaklardan yararlanma isteği kadar hala balıkçılık alanları ile bir düzene ihtiyaç vardır. Zira ilerleyen teknoloji ve genişleyen yetki alanları aynı zamanda balıkçılık alanında rekabeti artırmaktadır. Kıta sahanlığında petrol üretiminin artması, açık deniz yatağında büyük derinliklerde araştırma ve işletme olanakları, inşa edilen fabrika gemileriyle denizin canlı kaynaklarından daha geniş çapta faydalanılması ile denizin klasik kullanılma biçimleri (ulaştırma ve balıkçılık) yoğun bir şekilde kullanılmaya başlandığı gibi yeni kullanılma biçimleri ortaya çıkmıştır. 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasından çok değil 20 yıl sonra, hızla gelişen teknoloji ve ortaya çıkardığı sorunlar Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında çözülmeye çalışılmıştır. Bu Konferansta ortaya çıkan başlıca gelişmeler; karasuların genişliğinin 12 mile kadar çıkarılması, MEB kavramının kabulü, deniz kirliliğinin önlenmesi, canlı kaynakların korunması gibi sorunların çözümü için devletlerarasında genel veya bölgesel sıkı bir işbirliğinin gerçekleştirilmesi gereğinin anlaşılmasıdır (Toluner, 1989). Bu dönemde Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini imzalayarak yetki alanlarını genişletmek isteyen devletler diğer yandan ekonomik değeri yüksek olan denizin canlı kaynaklarının sürdürülebilir avcılığının devam edebilmesi için açık deniz alanlarında bölgesel antlaşmalar oluşturmakta, av kotaları koymakta, toplam av miktarı (Total Allowable Catch)(TAC) düzenlemeleri yapmaktadır.

Dünyada denizcilik alanında bu gelişmeler yaşanırken ülkemize döndüğümüzde karasularımızın genişliği Lozan Antlaşması ile 3 mil*** olarak belirlendikten sonra, 1964 yılı 476 sayılı Karasuları Kanunu ile Karasularımız 6 mile çıkarılırken, karasuları kesimi dışında 6

* http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf

** http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_fishing.pdf

*** Türkiye ile Yunanistan arasında siyasi-askeri bir denge kurulmasını amaçlayan 24 Temmuz 1923 tarihli *Lozan Barış Andlaşması*'nda, 12 maddesinin "*Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adaların*" Türkiye egemenliği altında kalacağına dair hükmü hariç, Karasularının genişliği konusunda açık bir hüküm yoktur. Bununla birlikte konferans zabıtlarından tarafların Karasularının 3 milde olması anlayışıyla hareket ettiklerini doğrulayan belirtiler vardır (Toluner, 1989).

mil genişliğinde bir balıkçılık bölgesi ilan edilmiştir. Türkiye 1982 Sözleşmesi'nin kabulü için yapılan oylamada aleyhte oy kullanmış ve anlaşmaya taraf olmamıştır. Bu nedenle 1982 yılı 2674 sayılı Karasuları Kanunu ile karasuları genişliğini 6 mil olarak belirlemiş, Bakanlar Kurulu'na "belirli denizler için 6 deniz milinin üzerinde karasuları genişliği tespit etme yetkisi" vermiştir. Bakanlar Kurulu bu yetkiye dayanarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut durumun sürdürülmesini kararlaştırmıştır*. 2674 sayılı kanunda 476 sayılı kanunun 8. Maddesinde belirtilen açık bir hüküm bulunmamaktadır. Türkiye 5.12.1986 tarih ve 86/11264 sayılı kararname ile Karadeniz'de 200 millik MEB ilan etmiştir**.

3.1. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Politikası

Ege Denizi'nde komşumuzla olan anlaşmazlıklarımızın başlangıcı, neredeyse 1923 Lozan Antlaşması'nın hemen akabinde, Yunanistan'ın iddia ettiği 28 Aralık 1932 tarihli Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmediği için geçerli olamayan (Pazarıcı, 1999) Meis adası ve çevresindeki adaların aidiyeti dolayısıyla sınırları belirleyecek antlaşmaya kadar uzanır. 1936 yılında karasularını tek taraflı olarak 3 milden 6 mile çıkararak Yunanistan, 1931'de bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile hava kontrol sahasını 3 milden 10 mile çıkarmış ve 1952 tarihli ICAO (International Civil Aviation Organization-Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) Atina FIR hattını, Yunanistan deniz egemenlik alanı olarak kabul ettirmeye çalışmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında çözüm bekleyen bir uyuşmazlık olan Ege Denizi Kıta Sahaneliği sorunu, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO) 18 Ekim 1973 tarihinde Ege Denizi'ndeki Türk karasuları dışında ve kıta sahanlığında bulunan bölgeler için petrol arama ruhsatı vermesiyle başlamıştır. 1975 yılına kadar yapılan görüşmelerin sonunda, iki devlet Başbakanları, iki devlet arasındaki sorunların "görüşmeler yoluyla ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Sorununun ise La Haye'deki milletlerarası mahkeme tarafından çözülmesi gerektiğini" kararlaştırmışlardır. Ancak iki devlet arasında yapılan toplantılarda bir anlaşmaya varılamamıştır. Bunun üzerine her iki taraf da diğer ülkenin karasuları dışında kalan açık deniz alanlarında araştırma yapacaklarını açıklamışlardır. Bu gelişmeler üzerine Yunanistan, 7 Ağustos 1976 tarihli dilekçesi ile tek taraflı olarak Divan'a başvurmuş ve, 10 Ağustos 1976

* Karar sayısı 8/4742, RG, 29 Mayıs 1982, sayı 17708.

** Karar sayısı 8/4742, RG, 17 Aralık 1986, sayı 19314.

tarhli dilekçesi ile sorunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne getirmiştir. Güvenlik Konseyi, her iki hükümetin doğrudan görüşmelere başlamasını ve bu uyuşmazlıkların çözümü konusunda, uygun yargı usullerinin, özellikle Milletlerarası Adalet Divanı'nın yapmaya yetkili oldukları katkıyı göz önünde bulundurmaya devam etmeğe, davet etmiştir (Toluner, 1989). Yunanistan'ın başvurusu ve Türkiye'nin yetkisizlik dilekçelerini inceleyen Divan, 19 Aralık 1978 tarihli yargısında, Yunanistan'ın tek taraflı başvurusuyla açılan Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda yargılama yetkisini haiz olmadığına karar vermiştir (I.C.J. Reports, 1978).

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ile devletlere karasularını 12 mile kadar genişletme yetkisi ile ilgili maddeye Türkiye'nin Ege Denizi'nin özel durumu nedeniyle itirazları, Ege'deki anlaşmazlığın kıta sahanlığı sorunu değil, karasuları sınırlandırma sorunu olarak tekrar gündeme getirmiştir. Türkiye Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, Ege Denizi'nin özel coğrafi konumundan kaynaklanan uyuşmazlığın çözümlenmesinde uygulanabilecek kuralların biçimlendirilmesi faaliyetine yakından katılmış ve ileri sürdüğü görüş ve önerilerle bu tür uyuşmazlıklara adil bir çözüm getirilmesini sağlayabilecek özel nitelikte kuralların kabul edilmesi için yoğun çaba harcamıştır. Buna rağmen Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 3. maddesinde 12 mil esasının bir hak olarak her devlete tanınmasını engelleyememiştir. Bu nedenle, anlaşmaya taraf olmamıştır. Sözleşme'nin 3. maddesinde öngörülen çekince ileri sürmek yasağı karşısında 3. madde hükmünü kabul etmeksizin adlaşmaya taraf olma olanağı bulunmadığı için Türkiye, metnin kabulü için yapılan oylamada aleyhte oy kullanmış ve adlaşmaya taraf olmayacağını açıklamıştır (Toluner, 1989). Bu gelişmelerden sonra Türkiye'nin, Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma girişimini savaş nedeni *casus belli* sayacağını açıklaması ile zaman içerisinde karşı karşıya gelmişlerdir. *Figen Akat* isimli Türk bandıralı kuru yük gemisinin, 25 Aralık 1995 tarihinde Ege Denizi'ndeki Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmasıyla başlayan gelişmeler, Ege'de aidiyeti belli olmayan adalar sorununu gündeme getirmiştir. Bu konular Yunan kamuoyunda uzun süre yer almıştır. Ege Denizi'ndeki bu gelişmeler zaman zaman daha çok Yunanistan kamuoyunda gündeme gelmekte ancak, kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırması adına iki taraf açık olarak görüşmemektedir.

3.2. Doğu Akdeniz’de Kıyıdaş Devletlerin Deniz Politikasi

Doğu Akdeniz’de ise, devletlerin tüm kıyıdaşlarla antlaşmadan ziyade MEB’ini tek taraflı olarak ilan etme ve ikili antlaşmalar yapma yolunu seçtikleri görülmektedir. Bu kapsamda, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)*, Libya**, Suriye***, Lübnan**** ve İsrail***** MEB ilanında bulunmuştur.

3.2.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Avrupa Birliği’nin desteğini de alarak 2 Nisan 2004’te, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye’nin haklarını yok sayarak “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına 21 Mart 2003 tarihinden geçerli olmak üzere münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmuştur. Türkiye, 2 Mart 2004 tarihinde, BM Genel Sekreterliği’ne bir nota vererek, Türkiye’nin uluslararası hukuktan doğan haklarının mevcut olduğunu BM nezdinde bildirmiştir. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye tarafından antlaşmanın Türkiye ve KKTC’nin Kıbrıs Adası’nın etrafındaki deniz alanlarında mevcut hak ve menfaatlerini dikkate almadığı, GKRY’nin tek başına bütün Ada’yı temsil etme yetkisinin bulunmadığı bildirilmiş, her halükârda böyle bir antlaşmanın yürürlüğe konulmaması talep edilmiştir. GKRY, 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır, 17 Ocak 2007 tarihinde, Lübnan ve 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile MEB sınırlandırma antlaşmaları imzalamıştır. GKRY’nin Lübnan ile imzaladığı anlaşma, Türkiye’nin girişimleri neticesinde Lübnan iç hukukunda henüz onaylanmamıştır. Ayrıca, GKRY’nin Suriye ile sınırlandırma antlaşması müzakereleri

* Gazi Magosa. GKRY tarafından BM’ye MEB ilanı maksatlı verilen bu harita ilk olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin (DAÜSAM) 20-21 Mart 2008’de Gazi Magosa’da düzenlediği “International Conference on Middle East and North Cyprus Relations: Perspectives in Political, Economic and Strategic Issues” başlıklı konferansta ASAM Kıbrıs-Yunanistan Uzmanı Sema Sezer tarafından kaleme alınarak sunulan ve daha sonra da çeşitli dergilerde yayımlanan “Doğu Akdeniz’de Rum Petrol Arama Ruhsatları ve Ekonomik Bölge Anlaşmaları” tebliğinde yayımlanmıştır. BM sitesinde bir süre bulunan harita daha sonra kaldırılmıştır.

**UN, 2011, Table of claims to maritime jurisdiction (15 .07. 2012),

http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf, 27 Mayıs 2009’da, Libya Genel Halk Komitesi tarafından çıkarılan bir yasa ile 200 deniz mili genişlikte olacak şekilde Birleşmiş Milletler’e beyan edilmiştir.

***UN, 2011, Table of claims to maritime jurisdiction (15 .07. 2012),

http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf.

****UN, 2011, Table of claims to maritime jurisdiction (15 .07. 2012),

<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/LBN.htm>.

***** Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği aracılığıyla 12 Temmuz 2011 tarihinde MEB sınırlarını gösteren koordinat listesini Birleşmiş Milletler’e bildirerek MEB ilanında bulunmuştur.

yürüttüğüne, Libya ile bir sınırlandırma antlaşması yapma arayışı içinde olduğuna dair bilgiler açık kaynaklarda mevcuttur. Diğer yandan, GKRY, 26 Ocak 2007 tarihinde Kıbrıs Adası'nın güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan ederek bu sahalara ihale etmiş ve ihale edilen sahalardan 12 numaralı sahaya ait haklar, ABD'nin Noble Energy Şirketi tarafından alınmıştır. GKRY son zamanlarda Yunanistan'a ilave olarak İsrail ile de yakın ilişkiler içerisine girmektedir.

3.2.2. Yunanistan

Yunanistan ise, deniz yetki alanlarına ilişkin olarak, "Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını esas alarak ortaya hatta dayalı deniz yetki alanı sınırlandırması" yapmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, Mısır ve Libya ile görüşmeler yapmaya başlamış, ancak bu teşebbüsler Türkiye'nin konuya olan hassasiyetleri ve girişimlerinin de etkisiyle henüz sonuçlanmamıştır. Diğer yandan, Yunanistan, GKRY ile bir sınırlandırma antlaşması yapmak üzere uygun bir zaman kollamaktadır. Ancak herhangi bir anlaşma yapmadan da MEB ilan etme konusu Yunan Meclisi'nde tartışılmaktadır. Ayrıca İsrail'in Yunanistan'ın iddia ettiği MEB'i tanıdığı ve İsrail'in yayınladığı bazı haritalarda, Yunanistan MEB'inin, GKRY MEB'inin devamı olarak gösterildiği de Yunanistan'da zaman zaman dile getirilmektedir. Yunanistan; Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlamaya çalışmakta, GKRY ile birlikte ortaya hatları esas alıp bunları hakkaniyete uygun hale getirmekten kaçınarak Türkiye'ye sadece Antalya Körfezi ile sınırlı çok az bir kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmaya yönelik hareket etmektedir. Bu tutum, ilgili uluslararası hukuk normları ile bağdaşmamaktadır ve hukuki mesnetten yoksundur. Bu yaklaşımın gerekçeleri ise şu şekildedir; Öncelikle söz konusu adalar Yunan ana karası ile Anadolu kıyıları arasında çizilen ortaya hatta bakarak "Ters Taraf"ta yer alan adalar olduklarından, sınırlandırma konusunda kıyı oluşturamaz ve karasuları dışında kıta sahanlığına sahip olamaz. Bu husus Uluslararası Hakem Mahkemesi'nin İngiltere ile Fransa arasındaki Kanal Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığında açıkça belirtilmektedir. Bu kapsamda Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis Adalarının bir hatla birleştirilerek Yunanistan için Türkiye'nin sınırlandırma bölgesine cepheli ilgili kıyı şeridini ortadan kaldıran yeni bir kıyı oluşturması

mümkün değildir. Herhangi bir sınırlandırma işleminde, aralarından duruma uygun olan prensiplerin seçilebileceği bir hakkaniyet prensipleri listesinin mevcut olduğu ilgili yargı ve hakem kararlarından ortaya çıkmaktadır. Kararlardan ön plana çıkarılan prensip, “coğrafyanın üstünlüğü” prensibidir. Coğrafya kavramından, iki ülke arasında sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyası anlaşılır. En önemli coğrafi unsur anakara kıyılarının uzunluğudur. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından bu prensip, *Kuzey Denizi Davaları* kararında, “coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz”, *İngiltere-Fransa Davası* kararında “eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler”, *Libya- Malta Davası* kararında “ tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur” ve *Tunus-Libya Davası* kararında “kıta denize hâkimdir” şeklinde belirtilmiştir. MEB ve kıta sahanlığının tek davada sınırlandırıldığı kararlarda, coğrafyanın üstünlüğü prensibi ön plana çıkarılmıştır. Uluslararası mahkemeler, sınırlandırma işlemine başlarken öncelikle iki anakara ülke arasında, anakara ülkelerinin coğrafi özelliklerini yansıtan bir sınırlandırma çizgisi belirlemektedir. Eğer iki ülkenin kıyı uzunlukları yaklaşık ve kıyı şekilleri birbirlerine benzer ise, sınırlandırma çizgisi eşit uzaklık çizgisi olmaktadır. Kıyı uzunlukları arasındaki fark ve kıyı şekillerindeki önemli farklılıklar ise, sınırın eşit uzaklık dışında bir sınır olmasını gerektiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahkemeler sınırlandırmanın ikinci aşamasında, belirlenen bu sınırın diğer “ilgili” coğrafi unsurlar dikkate alındığında da hakkaniyete uygun sayılıp sayılmayacağını değerlendirmektedir. Adalar diğer coğrafi unsurların başında gelmekte ve bu aşamada adalara verilecek etkinin ne olması gerektiği değerlendirilmektedir. Özellikle anakaralar arasındaki adalara ne kadar etki verileceğini, coğrafi denge ve nüfus, konum ve büyüklük gibi özellikler belirlemektedir. Adaların kıta sahanlığı olsa da, bu durum adaların anakara ülkeleri ile aynı statüde oldukları sonucunu doğurmaz. Adalar bazı durumlarda, özellikleri çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya sınırlı bir biçimde etkilemekte ya da hiç etkilememektedir. Başka bir ülkenin kıyılarına yakın adaların, sınırlandırmadaki rolü çok daha fazla kısıtlamaya tabi tutulmaktadır. Zira iki anakara arasındaki sınırlandırmada bu şekilde konumlanmış adaların anakaraların gerektirdiği sınırlandırma çizgisi üzerindeki “bozma” (distortion) etkisi çok daha fazladır. Dolayısı ile bu şekilde konumlanmış adalara çoğu kez ya çok sınırlı etki verilmekte ya da tümünden ihmal edilmektedir. Şayet bu adalar, üzerlerinde yaşayan yerleşik nüfus miktarının azlık, ekonomik olarak zayıflık, yerleşim

unsurlarının yetersizliği gibi faktörler nedeni ile sosyal olarak zayıf ve çevresindeki anakaralara kıyasla yüzölçümü açısından çok küçük iseler, herhangi bir etki sahibi olmaları çok daha zorlaşmaktadır. Bir başka devletin kıyılarına yakın olmayan, ama iki ana kıta arasındaki eşit uzaklık çizgisi dikkate alındığında diğer ülkeye yakın olan adaların da benzer bir biçimde önemli bir sosyal hayat barındırmadıkça ihmal edildikleri görülmektedir. Hakkaniyete uygun çözüme ulaşılması için, coğrafi unsurların yanında diğer bütün ilgili unsurların da dikkate alınması gereklidir. Bu nedenle sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında coğrafya dışı ilgili unsurlar uluslararası mahkemeler tarafından değerlendirilmektedir.

Yargı kararlarına göre ilgili unsurların başında, sınırlandırılacak alanlardaki doğal kaynaklar gelmektedir. Doğal kaynakları paylaştıran bir sınırlandırma çizgisinin hakkaniyete uygun bir sınır olarak gerektiği değerlendirilmektedir. Özellikle anakaralar arasındaki adalara ne kadar etki verileceğini, coğrafi denge ve nüfus, konum ve büyüklük gibi özellikler belirlemektedir. Adaların kıta sahanlığı olsa da, bu durum adaların anakara ülkeleri ile aynı statüde oldukları sonucunu doğurmaz. Adalar bazı durumlarda, özellikleri çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya sınırlı bir biçimde etkilemekte ya da hiç etkilememektedir. Başka bir ülkenin kıyılarına yakın adaların, sınırlandırmadaki rolü çok daha fazla kısıtlamaya tabi tutulmaktadır. Zira iki anakara arasındaki sınırlandırmada bu şekilde konumlanmış adaların anakaraların gerektirdiği sınırlandırma çizgisi üzerindeki “bozma” (distortion) etkisi çok daha fazladır. Dolayısı ile bu şekilde konumlanmış adalara çoğu kez ya çok sınırlı etki verilmekte ya da tümünden ihmal edilmektedir. Şayet bu adalar, üzerlerinde yaşayan yerleşik nüfus miktarının azlık, ekonomik olarak zayıflık, yerleşim unsurlarının yetersizliği gibi faktörler nedeni ile sosyal olarak zayıf ve çevresindeki anakaralara kıyasla yüzölçümü açısından çok küçük iseler, herhangi bir etki sahibi olmaları çok daha zorlaşmaktadır. Bir başka devletin kıyılarına yakın olmayan, ama iki ana kıta arasındaki eşit uzaklık çizgisi dikkate alındığında diğer ülkeye yakın olan adaların da benzer bir biçimde önemli bir sosyal hayat barındırmadıkça ihmal edildikleri görülmektedir. Hakkaniyete uygun çözüme ulaşılması için, coğrafi unsurların yanında diğer bütün ilgili unsurların da dikkate alınması gereklidir. Bu nedenle sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında coğrafya dışı ilgili unsurlar uluslararası mahkemeler tarafından değerlendirilmektedir. Yargı

kararlarına göre ilgili unsurların başında sınırlandırılacak alanlardaki doğal kaynaklar gelmektedir. Doğal kaynakları orantısız paylaşımın bir sınırlandırma çizgisi hakkaniyete uygun bir sınır olarak kabul edilemeyecektir. Bölgede taraflarca daha önceden petrol arama ruhsatı alanları gibi nedenlerle belirledikleri sınırlar veya üçüncü devletlerle belirlenecek sınırlar da dikkate alınmaktadır.

Yargı ve hakem kararlarında ilgili faktörlerin birbirlerine göre etkilerine ilişkin de bazı prensipler ortaya konmuştur. Bu prensiplerden birincisi “oransallık prensibi” (proportionality)’dir. Buna göre, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile sınırlandırma sonucunda bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları ve/veya münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oranın birbirlerine yakın olması gerekir. Orantısallık, sonuçlanan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test eden nihai kontrol prensibi işlevi görmektedir. Bu prensip doğrultusunda herhangi bir faktör, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımaları önemli ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip ise sınırlandırmada hakkaniyeti sağlayan bir metod olarak değerlendirilemeyecektir. Benzeri nitelikteki bir başka prensip ise “kapatmama” prensibidir. Özellikle kıta sahanlığı genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, her ülkeye, kıyılarına yakın alanları bırakmasını, yani kıyıların önünü kapatmamasını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir. Yani, bir ülkenin yakınındaki deniz alanını bir başka ülkeye vermekle sonuçlanan bir sınırlandırma metodunun hakkaniyete aykırı olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla Yunanistan’ın Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarının Türkiye ve Yunanistan anakaraları arasındaki ortay hattın “ters tarafında” (Türkiye anakarasına yakın yarıda) yer almaları nedeni ile Doğu Akdeniz’de MEB sahibi olması mümkün değildir. Öte yandan “coğrafyanın üstünlüğü” ve “oransallık” prensipleri ışığında, Anadolu yarımadasının kıyılarının uzunluğu bu adalarla kıyaslanamayacak derecede fazladır. Ayrıca Anadolu yarımadası önündeki konumları nedeni ile bu adalar “kapatmama” prensibine aykırılık oluşturmaktadır. İşte sınırlandırmada son derece önemli bu prensip ve faktörler ile daha önceden petrol arama ruhsatı alanları belirlenmesi gibi devlet uygulamaları Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’deki MEB iddialarının hukuki mesnetlerini ortadan kaldırmaktadır. Ancak; uluslararası hukuka aykırı böylesi bir durumun gerçekleşmesi halinde, Türkiye’nin münhasır ekonomik bölgesi, Antalya Körfezi ile

sınırlandırılacak ve yaklaşık 41.000 kilometrekare olacak, böylece tahmini asgari 104.000 kilometrekarelik deniz yetki alanı kaybedilmiş olacaktır (Yaycı, 2012).

3.2.3. Suriye

Bir diğer kıyıdaş ülke olan Suriye ise, 19 Kasım 2003 tarihinde “Suriye’nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi”ne ilişkin bir yasayı onaylamıştır. Bahse konu yasa ile yalnızca karasularını değil, aynı zamanda iç sular, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin rejimlerini de düzenlemiştir. Suriye, bu yasa ile paralel olarak, “karasularının esas hatlardan itibaren 12 deniz mili, bitişik bölgesinin ise 24 deniz mili ve 200 deniz milini aşmayacak şekilde münhasır ekonomik bölgesi olduğunu” BM’ye bildirmiştir*. Münhasır ekonomik bölge ilanını müteakiben Suriye; sahillerinde sismik araştırma ve yeni kaynaklar için süreli araştırma izni vermiştir. Suriye tarafından ilan edilen bahse konu petrol arama sahalarının kuzey bölümü, Türkiye’nin deniz yetki alanlarının bir kısmını kapsamaktadır.

3.2.4. İsrail

İsrail ise 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY ile münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamış, diğer ilgili kıyıdaş devletlerle herhangi bir anlaşma imzalamadan 12 Temmuz 2011 tarihinde münhasır ekonomik bölge sınırlarını gösteren koordinat listesini Birleşmiş Milletler’e bildirerek MEB ilanında bulunmuştur. Diğer yandan; Tamar ve Leviathan bölgelerinde hidrokarbon kaynaklarını çıkarmaya başlamış olup, bu kaynakların GKRY ve Yunanistan aracılığıyla Avrupa’ya iletilmesi yönünde taraflar arasında görüşmeler yapıldığı da bilinmektedir.

3.2.5. Lübnan

GKRY, Yunanistan ve İsrail’e ilaveten Lübnan da deniz yetki alanları konusunda girişimlerde bulunmaya başlamış ve Lübnan Meclisi; 17 Ağustos 2010 tarihinde denizde

* Bkz. S.14 dipnot.

Harita 1. Yunanistan'ın iddia ettiği deniz yetki alanları sınırları. (Google Earth, 2012)

petrol ve doğalgaz rezervlerinin araştırılması hakkında bir kanunu onaylamıştır. Ayrıca, deniz yetki alanları sınırlarını belirten bir bildirim BM Genel Sekreteri'ne 19 Ekim 2010 tarihinde sunmuştur. Lübnan'ın bahse konu bildirim ile 2007 yılında imzalanan Lübnan-GKRY MEB Sınırlandırma Antlaşması'nın, Lübnan Meclisi'nde onaylanıp onaylanmamasının artık önemsiz hale geldiğini söylemek mümkündür.

Öte yandan son dönemde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Lübnan ve İsrail arasında yaşanan gerginlik de dikkat çekicidir. İsrail Bakanlar Kurulu'nun BM'nin değerlendirmesine sunmak üzere hazırladığı haritada gösterilen sınırlar ile Lübnan tarafından ilan edilen münhasır ekonomik bölgenin yaklaşık 9 km'lik bir kesimde çakışması bu gerginliğin temel nedenini oluşturmaktadır. Bu uyuşmazlık üzerine Lübnan Dışişleri Bakanı Adnan Mansur, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail arasındaki MEB Anlaşması'nın, Lübnan'ın egemenliğini ihlal ettiğini belirtmiştir. Lübnan, bu yöndeki şikâyetini BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a bir mektupla iletmıştır. Lübnan Dışişleri Bakanı Mansur, Beyrut'ta yaptığı açıklamada, BM Genel Sekreterine gönderilen şikâyet mektubunda, "İsrail ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında geçen yıl imzalanan, denizde sınır belirleme anlaşmasının Lübnan'ın egemenliğini ve ekonomik çıkarlarını ihlal ettiğinin ve bölge güvenliği açısından bir tehlike olduğunun" kaydedildiğini söylemiştir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'dan, İsrail'in denizdeki faaliyetleri nedeniyle çıkması muhtemel çatışmalardan kaçınılması için gerekli tedbirleri almasını istemiştir.

3.3. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Açısından Değerlendirme

Devletler 1958 yılından itibaren toplanan deniz hukuku konferansları yolu ile XX'nci yüzyılın ikinci yarısında denizlerde sahip oldukları egemenlik haklarını büyük oranda genişletmiştir. Klasik deniz alanları olan karasuları, bitişik bölge ve balıkçılık bölgesi gibi dar deniz alanlarından başka, devletlere belirli konularda egemen haklar ve yetkiler tanıyan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi nispeten çok daha geniş deniz alanları uluslararası hukuka yerleşmiştir. Önceleri teamül olarak uygulanan MEB, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile yazılı ve pozitif düzenlemeye kavuşmuştur. MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren en çok 200 deniz mili genişlikte bir

alandaki, deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırma, işletme, muhafaza ve yönetim hakkını ilgili devlete tanımaktadır. (md. 57; md. 5-16). Sözleşme, eğer deniz genişliği, bu genişliği karşılayacak kadar büyük değil ise, kıyı devletleri arasında anlaşma yapılmasını öngörmektedir. Yine Sözleşme, MEB ilan eden kıyı devletinin ilan ettiği MEB'i gösteren harita yayımlayarak bir nüshasını BM Genel Sekreterliği'ne göndermesi gerektiğini belirtmektedir (md.75 Para.2). İlgili devletler bu deniz alanında bazı yetkilerin uygulanmasını içeren egemenlik haklarını da kullanabilmektedir. Bu bakımdan artık günümüzde MEB, cansız kaynakların işletimini öngören kıta sahanlığı haklarından daha fazlasını ilgili devlete sağlaması açısından çok daha önemli bir kavram haline gelmiştir. MEB'in belirlenmesi için "ilan" ve "antlaşma" şeklinde iki ayrı yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden MEB ilan etmek için 1982 BMDHS'nin 75'inci maddesi gereğince sahildevletinin ilan ettiği MEB'i gösteren harita yayımlaması veya coğrafi koordinatlara ilişkin listeleri gerektiği şekilde yayımlanması ve bunların bir nüshasını BM Genel Sekreteri'ne göndermesi gereklidir. 1982 BMDHS, kıyı devletine karasularında ve devamında münhasır ekonomik bölge ilan etme hakkını vermektedir. Öte yandan 1982 BMDHS'nin 74'üncü maddesi, sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında MEB sınırlandırılmasının hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşması amacıyla Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38'inci maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak antlaşma ile yapılması gerektiğini de belirtmektedir. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ilgili 74. ve 83. maddeleri, uluslararası yargı ve hakem kararlarındaki anlayışı aynen yansıtmaktadır. Bu maddeler, hem kıta sahanlığı hem de MEB sınırlandırması için "kıyıları karşıt ya da bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. Maddesinde belirtildiği şekli ile "uluslararası hukuk kurallarına dayanan bir antlaşma ile ve hakkaniyete uygun çözüm bulmak maksadı ile yapılır" prensibini kabul etmektedir.

Sonuç olarak, ulaşım ve iletişim amaçlı olarak kullanımın yanında doğal kaynaklardan yararlanma amaçlı kullanılan deniz alanlarının, hangi devlete ait olduğunun belli olmaması durumunda, bu belirsizliğin tarafların lehine olmadığı kesindir. İşte sınırlandırmanın önemi de bu durumda ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu belirsizliği gidermek için, eğer devletlerin görüşü de bu yönde ise, bir sınırlandırma yapmak suretiyle ilgili taraflara kendilerine ait olan deniz

alanlarını işaret etmek gerekmektedir. Bu sınırlandırma, her şeyden önce, devletlerin deniz alanlarını ulaşım ve iletişim amacıyla kullanırken çeşitli hukuki ve siyasi sıkıntılar yaşamasının önüne geçecektir. Bunun yanı sıra, devletlerin, önceden anlaşmak suretiyle sınır belirlenmiş olan ve dolayısıyla diğer devletlerin müdahale edemeyeceği bir alanda, ilgili canlı ve cansız doğal kaynaklardan yararlanması suretiyle, daha rahat bir biçimde ekonomik gelişim sağlanmasına yardımcı olacaktır (Gökalp, 2008). Bu ekonomik gelişimin sürdürülebilirliğinin sağlanması için egemen devletin kirlenmeye karşı tedbirler alma yetkisi de bulunmaktadır. Kısaca kıyı devleti bu alanda uluslar arası genel kabul görmüş kural ve standartlara uygun kurallar kabul edip uygulama yetkisine sahiptir (Tütüncü, 2004).

3.4. Bölümün Değerlendirilmesi

Yunanistan ile aramızdaki sorunların başlıca kaynağı Ege'de karasuları, kıta sahanlığı/MEB sınırlandırması, Doğu Akdeniz'de ise adaların kıta sahanlığı/MEB gibi yetki alanlarına sahip olması iddiasıdır. Karasuları'nın tartışmasız 6 mil olarak kabul edildiği yıllarda, kıta sahanlığı üzerinde anlaşmaya varılamamış olması, arkasından 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi ile tartışmalara karasularının 12 mile çıkabilmesi tartışmalarının eklenmesi şartları daha zor hale getirmiştir. Her şeye rağmen Ege'de asıl sorun Türkiye için karasuları sorunudur. Zira Ege'de karasularının 12 mile çıkması sonucunda zaten geriye tartışılacak bir kıta sahanlığı/MEB alanı kalmayacaktır (Toluner, 1981). Bu durum Yunanistan tarafından bilindiğinden sürekli olarak karasularını 12 mile çıkarma konusunda yazılı ve görsel medyada ve internet ortamında yayınlarda bulunmaktadırlar. Son olarak bir Fransız strateji dergisinde yayınlanan bu konuyla ilgili makalede, Yunanistan'ın tarihi haklarından bahsederek bu bölgede Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarmasını sadece Türkiye için adaların arasında 2-3 mil genişliğinde bir geçiş hattı bırakabileceğini öneren makale haritasıyla birlikte yayınlanmıştır (Ortalland, 2009). Doğu Akdeniz'e döndüğümüzde ise Yunanistan'ın adaların kıta sahanlığı/MEB yetki alanı yaratabileceği iddiası bu nedenle Rodos ve Kaş adalarının 200 millik MEB hakkını değerlendiren Yunanistan, diğer hiçbir kriteri dikkate almadan Doğu Akdeniz'in yarısını kendi yetki alanı olarak iddia etmektedir. Yunanistan tüm bu iddialarını medyaya taşımıştır. Yayınlanan bu haritalardan en önemlisi, Seville Üniversitesi'nde hazırlanan ve Türkiye'ye sadece 41.000 kilometrekarelik alanın

birakıldığı haritadır. Yakın dönemde uluslararası toplantılarda ve açık kaynaklarda görülen diğer bir harita ise, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarına yönelik olarak uluslararası deniz hukukçusu John R.V. Prescott'un 1984 yılında yapmış olduğu çalışmada oluşturulan haritadır. Aynı harita Seville Üniversitesi tarafından hazırlanan ve Avrupa Birliği (AB) Ekonomik Sahasını gösteren, Birleşmiş Milletler (BM) internet sitesinde bir süre yer alarak bilhale kaldırılan çalışmadır. Avrupa Deniz Emniyet Ajansı (EMSA) tarafından düzenlenen çalıştaylarda kullanılan, ABD kaynaklı "General Electrics Advanced Information System (GDAIS)" Şirketi tarafından hazırlanan haritaların birbiriyle uyduğu, çizilmiş sınırların aynı niteliktedir (Yaycı, 2012). Bugün artık denizciler ve diğer kullanıcılar için yaygın şekilde elektronik haritalama hizmeti veren kuruluşların haritalarında, Yunanistan'ın iddiasını kabul eden haritalar yaygın şekilde kullanılmaktadır (Harita 1)

Günümüzde görsel ve yazılı medyada Yunanistan'ın MEB sınırları olarak öne sürdüğü sınırları gösteren haritalar mevcuttur. İnternet ortamında bu sınırların 1982 Deniz Hukukuna uygunluğu ile ilgili birçok makale ve çalışma bulunmaktadır. Bu makalelerden birçoğunda bu sınırlandırmalar ile ilgili koordinatların nasıl hesaplandığına dair örnekler de mevcuttur*. Oysa Türkiye tarafından resmi olarak bugüne kadar yayınlanmış herhangi bir sınırlandırma haritası bulunmamaktadır. Türkiye'nin Akdeniz'deki yetki alanlarının gösterildiği tek harita Öztürk ve Başeren (2008) tarafından hazırlanmış makalede bulunmaktadır (Öztürk ve Başeren 2008). Yunan kaynaklarında dahi Türkiye'nin MEB sınırları olarak bu harita kullanılmaktadır**.

Bununla birlikte Türkiye, harita 9'da görülen (32°16'18"D Boylamı Batısı ve 33°40'K Enlemi Kuzeyi) deniz alanlarında uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru hak ve menfaatleri olduğunu ve hatta bu alanın kendi deniz yetki alanı olduğunu çeşitli vesilelerle ifade etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Türkiye ilk defa 17 Şubat 2003 tarihli GKRY-Mısır MEB Anlaşması'na karşı olarak, Türkiye'nin BM Daimi Temsilciliği tarafından 2 Mart 2004 tarihinde BM Genel Sekreterliğine bir nota verilerek MEB sınırlarının uluslararası hukuka göre ilgili ülkelerle hakkaniyet ilkesi çerçevesinde tespit edilmesi gerektiği,

* Örnek: <http://www.defencegreece.com>

**Ibid.

GKRY'nin tüm adayı temsil etmediği ve 32°16'18"D boylamının batısında kalan deniz alanında Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarının mevcut olduğu BM nezdinde ilan edilmiş, bu şekilde ilk kez Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nın batısındaki kıta sahanlığı sınırının boylamı kayda geçirilmiştir. Benzer bir nota 4 Ekim 2005 tarihinde, BM Türkiye Daimi Temsilcisi tarafından BM Genel Sekreterine gönderilmiştir. Ayrıca, Mayıs 2008'de Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ABD General Dynamics Advanced Information Systems (GDAIS) şirketi nezdinde girişim yapılarak verilen haritada, 28°D boylamının batısında da Türkiye'nin hakları olduğu özellikle belirtilmiştir. 3 Ocak 2008 tarihinde, Fugro Engineers BV firmasına bağlı Srv Kommander Jack isimli araştırma gemisinin acenteliğini yapan "Yakın Doğu Deniz Acenteliği A.Ş." bahse konu geminin, Ocak 2008 başlarında Antalya'nın 70 mil açığında, Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Sahasında Japon Firması FİJUTSU adına araştırma yapacağını T.C.Dışişleri Bakanlığı Denizcilik Havacılık Genel Müdür Yardımcılığına bildirmiş ve izin talep etmiştir. Bu talebe istinaden 032° 16' 18'' D boylamı ile 027° 22' D ile 029° 00' D boylamları arasında ve 34° 00' K enlemi kuzeyinde kalan sahalarda bahse konu şirkete izin verilmiştir (Yaycı, 2012). Türkiye Nisan 2012'de Ankara'da yapılan Türkiye Petrol ve Doğal Gaz konferansında* Dışişleri Bakanlığı temsilcisi tarafından yapılan sunumda Doğu Akdeniz'deki muhtemel MEB sınırlandırmasına ait bir harita yayınlamış ancak sunumda gerçek koordinatlar yer almamıştır.

Yunanistan'ın bu iddialarının yanı sıra ayrıca, hava kontrol sahasını 3 milden 10 mile çıkarması ve 1952 tarihli ICAO (International Civil Aviation Organization-Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) Atina FIR hattını, Yunanistan deniz egemenlik alanı olarak kabul ettirmeye çalışması bulunmaktadır. 1974 yılından sonra kıta sahanlığı sorunları ortaya çıktığında, Türkiye'nin bu durumu yıllardır bilip kabul ettiğini, NATO tatbikatlarında bu durumun defalarca kullanıldığını belirtmiştir (Syrigos, 1998). Önce hava sahasını belirleyip daha sonra bunu karasuları dış sınırı olarak iddia etmek hukuka aykırıdır. Zira hava sahası sınırları, karasuları sınırının gökyüzündeki uzantısı olarak tarif edilmektedir (Toluner 1989). Bu nedenle önce hava sahası sınırları belirlenemez.

* <http://www.ite-turkey.com/ver3/fairs/turoge/>

Bugün Yunanistan'ın Ege'deki iddialarının temelinde yatan, 1982 Sözleşmesi'nin görüşmelerinde de ileri sürdüğü takımada devleti olarak kabul görme isteğidir. Zira takımada devletin karasularının hesaplamasında en dışta kalan adaların kıyı hattından itibaren 12 mil mesafe, adalar arasında, en dışta kalanlarla birleştirilerek oluşturulur*. Bu şekilde değerlendirildiğinde zaten Ege'de açık deniz alanı kalmayacaktır. Bu konudaki tartışmalar III. BMDHS'nde karara bağlanmış, takımada devleti olabilmek için adaların ana karayla bağlantısı olmamalıdır.

Yunanistan'ın 3. Deniz Hukuku Konferansı'ndaki delegasyonunda yer alan deniz hukuku uzmanı Kariotis, Türkiye'nin kapalı ve yarı kapalı denizlerde 12 millik karasuları uygulamasına itiraz etmesi ve bu nedenle imzalamadığı BMDHS'ne rağmen, Karadeniz'de komşuları ile MEB andlaşması imzalaması ile kendi iddiasına ters düştüğünü ve çifte standart uyguladığını öne sürmüştür. Zira Karadeniz de kapalı bir denizdir (Kariotis, 2007).

Ege ve Doğu Akdeniz'de sorunlar oldukça derin ve kısa sürede çözülebilecek gibi değildir. Ancak Ege ve Doğu Akdeniz'deki sorunlara rağmen bu denizlerde balıkçılık gibi büyük bir ekonomik kaynak tüketilmektedir. Sorunların derinliği, bu tüketimi durdurmamaktadır. Bu nedenle bundan sonraki bölümde balıkçılık sektörünün devlerinden olan ülkelerin bu değerli kaynağı sürdürülebilir balıkçılık adına korumak, kontrollü tüketimi sağlamak için yaptıkları andlaşmaları ve bu andlaşmalar sonucunda ortaya çıkan problemlerin çözümünü inceleyeceğiz.

* 1982 BMDHS md.49-54

IV. MATERYAL ve METOD

Bu çalışmada izlenen metodoloji, Kanada ve İspanya arasındaki Uluslararası Adalet Divanı'nın 4 Aralık 1998 tarihli balıkçılık yetkisi davası ve Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Japonya'ya karşı Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nde açtığı Güney Tuna Balığı (Southern Bluefin Tuna) davasının incelenmesi, mahkeme sonuçlarının, Ege ve Doğu Akdeniz'deki muhtemel MEB yetki alanımızdaki maruz kaldığı sorunlarla karşılaştırılmasıdır.

Bugüne kadar deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili olarak, Uluslararası Adalet Divanı ve diğer tahkim mahkemelerine ait birçok dava incelenmiştir. Ege kıta sahanlığı, adaların sahip olduğu yetki alanı gibi problemlere örnek teşkil etmesi açısından çalışmamızda da değinilen deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili davalar vardır. İncelediğimiz bu iki dava deniz yetki alanları sınırlandırılması davası değildir ve ilk defa incelenmiştir. Bu davaların özelliği, ilgili ülkelerin deniz yetki alanlarını belirlemeden önce, avlandıkları geleneksel balıkçılık alanlarındaki sürdürülebilir balıkçılığı uygulayabilmek, stokları, türleri ve balıkçılık ekonomilerini korumak için yaptıkları bölgesel ve ikili anlaşmaların yer almasıdır. Her iki davada da ilgili ülkelerin MEB sınırları, bu uluslararası anlaşmalardan sonra imzalanmıştır. Her iki davada da mahkemeler bu anlaşmalardaki uygulamaları, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne rağmen, davalara bakmaya yetkili olmadıklarını kararına vararak geçerli kılmışlardır. Türkiye'nin de komşularının haksız tutumları nedeniyle yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesinde sorunları vardır. Bu iki davanın, sorunların çözümü için bize farklı bir yol göstereceği değerlendirildiğinden çalışmamıza konu olmuştur.

4.1. Kanada ve İspanya Arasındaki Uluslararası Adalet Divanı'nın 4 Aralık 1998 tarihli balıkçılık yetkisi davası

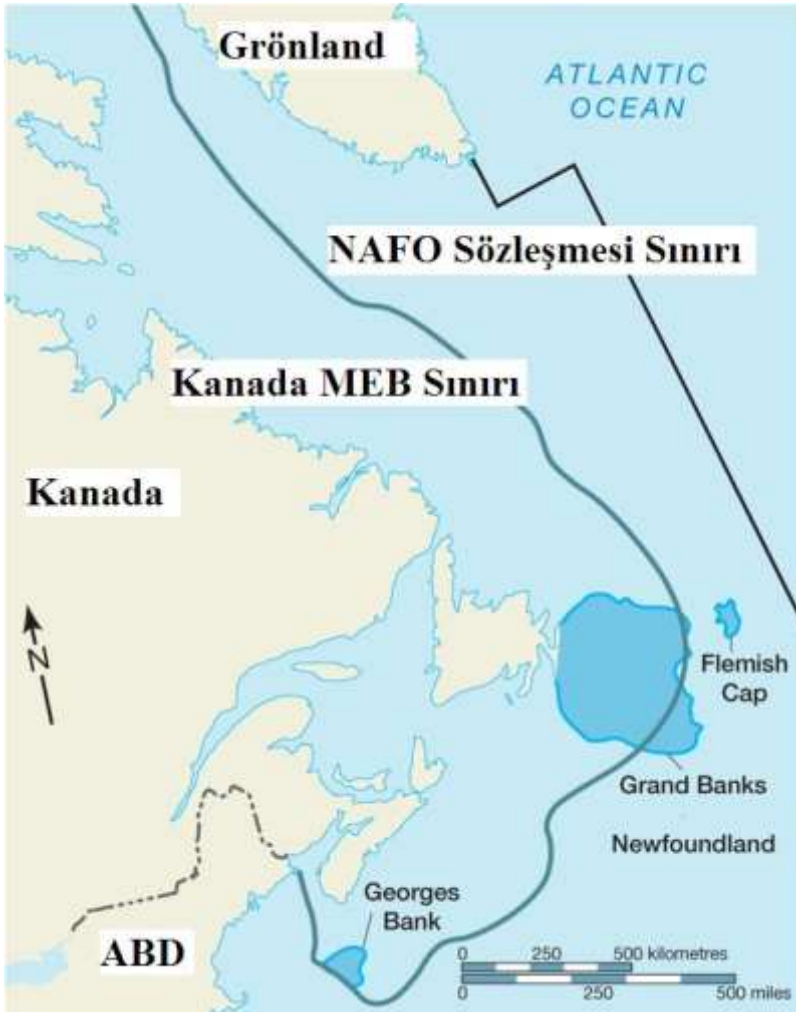
Davaya konu olan olay şu şekildedir. İspanyol bandıralı ve İspanyol mürettebattan oluşan Estai adlı balıkçı teknesi, 9 Mart 1995 saat 16.52'de, 48° 03' N, 46° 26' W mevki

Grand Bank civarında, kıyıdan 245 mil açıktaki açık denizlerde seyretmektedir (Harita 1). Estai, Kanada hükümetine ait iki karakol gemisi ve bir sahil güvenlik botu tarafından ağır silahlarla durması için ateş edilerek durdurulmuş ve müsadere edilmiştir. Estai, Kanada'nın, Newfoundland'daki St. John's limanına çekilmiştir. Kaptan balıkçılık yapmak ve otoriteye karşı koymaktan yargılanmış, gemiye ve avın bir kısmına el konulmuştur. Tekne sahibi, mahkeme tarafından, kaptanın serbest bırakılması ve teknenin geri alınması için mahkemeye 85 000 Kanada doları cezayı ödemek zorunda kalmıştır (ICJ Reports, 1995). İspanya, ise bu uygulamaya, savaş gemilerini Kanada'nın MEB sınırına göndererek karşılık verir. Kanada savaş gemileri de, buraya gelerek İspanyol savaş gemilerinin Kuzey Atlantik'teki milletlerarası sulardan uzaklaşmasını ister. 28 Mart 1995'te İspanyol Hükümeti Uluslararası Adalet Divanı'na meselenin halli için başvurur.

Divan'ın önüne gelen bu olayın temelinde, Kuzey Atlantik'te ekonomileri ağırlıklı olarak bu bölgede yapılan balıkçılığa dayanan devletlerin uygulamaları bulunmaktadır. Her devlet, kendi MEB'sinde belli yetkilere haizdir. Ancak denizlerin flora ve faunası bu sınıra tam olarak uymayabilmektedir. Balık sürülerinin yaşam alanları zaman zaman MEB'in dışında, uluslararası sularda bulunabilmektedir. Dolayısıyla, uluslararası sularda herhangi bir koruma önleminin alınmaması, devletlerin MEB'lerindeki balık popülasyonu, bunun neticesinde de ekonomilerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

Bölgenin balıkçılık tarihçesini incelediğimizde, Haziran 1497'de İngiliz Kaşif John Cabot tarafından Newfoundland kıyıları keşfi ile bölgedeki zengin balık kaynaklarına ulaşılmıştır. Bölgedeki zengin balık kaynağı 500 yıl boyunca Fransız, Portekiz ve İspanyol balıkçılar tarafından Avrupa pazarlarına ulaştırılmıştır. Yaklaşık bir hesaplamayla buradan yakalanan balık miktarının 200 milyon ton veya daha fazla olduğu hesaplanmaktadır. 1891'den itibaren ABD, Kuzey Atlantik kıyılarındaki limanlarında balıkçılık kayıtları tutmaya başlamış, 1917'de Kanada bu kayıtları kıyı ve açık deniz avları olarak düzenlemeye başlamıştır. Bu bilgi 1921'den itibaren Kuzey Amerika Balıkçılık Araştırması Konseyi tarafından yayınlanmaya başlamıştır. 1950'lere geldiğimizde devletler, balık stoklarının hızla azalmasını kontrol etmek gerektiği bilinciyle, Kuzeybatı Atlantik Balıkçılığı Uluslararası Komisyonu'nu kurmuştur. 30 yıllık aktif faaliyetten sonra, 1979 yılında, Kuzeybatı Atlantik

Balıkçılık Organizasyonu (Northwest Atlantic Fisheries Organization, NAFO) adı altında yeni bir konvansiyon ile kıyı devletlerinin yetkilerini 200 mile kadar çıkaran çoklu bir andlaşma imzalamışlardır (Şekil 1). NAFO, Kuzeydoğu Atlantik'teki balıkçılık kaynaklarının kullanımı, korunması ve idaresiyle ilgili olarak milletlerarası işbirliğini öngörmektedir*. Başlangıçta, Rusya gibi sonradan dağılan ülkelerin ve AET gibi isim değiştiren toplulukların imzaladığı, bölgesel sözleşme gibi düşünülen bu andlaşma, şu anda Atlantik balıkçılık yönetiminin sağlandığı uluslararası bir organizasyon haline gelmiştir.

Şekil 1. NAFO Sözleşmesi sınırı (<http://www.nafo.int>)

* [http://www.nafo.int/](http://www.nafo.int)

Üye ülkeler; Kanada, Küba, Danimarka (FAROE Adaları), AB Üyesi Ülkeler, İzlanda, Japonya, Norveç, Polonya, Rusya Federasyonu, ABD.

Kanada Sözleşme'nin asli imzacılarından. İspanya ise 1986'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmasıyla birlikte bu Sözleşme'ye taraf olmuştur. Sözleşme'nin 18. maddesi, taraflara karşılıklı olarak gemilere çıkma ve kontrol yapma hakkı tanımakta ve NAFO'yu balıkçılık kotaları belirlemekte görevlendirmektedir. Ancak Sözleşme'de yer alan bir itiraz kaydı ile belirlenmiş olan kotalara itiraz etmek mümkündür (NAFO Convention, 2004). Bunun sonucunda da devletler, belirlenen kotalara itiraz ederek bölgeden çıkardıkları balığın miktarını önemli ölçüde artırabilmektedir.

Kanada, NAFO üyelerinin itiraz kaydını kötüye kullandığını düşünmüştür. Bunun sonucu olarak 12 Mayıs 1994'de C-29* yasası çıkarılmıştır. Yasada, koruma önlemlerinin alınması için parlamentoya yetki verilmekte ve avlanan gemilerin kontrolünde, bunların kime ait olduğunun önem taşımadığı belirtilmektedir. Divan'ın önüne gelen olayda da, Estai adlı gemiye çıkılmasının ve geminin çekilmesinin dayanağı söz konusu yasa hükmüdür ve Kanada yetkilileri gemide yasal olmayan miktarda balık bulunduğunu iddia etmektedir.

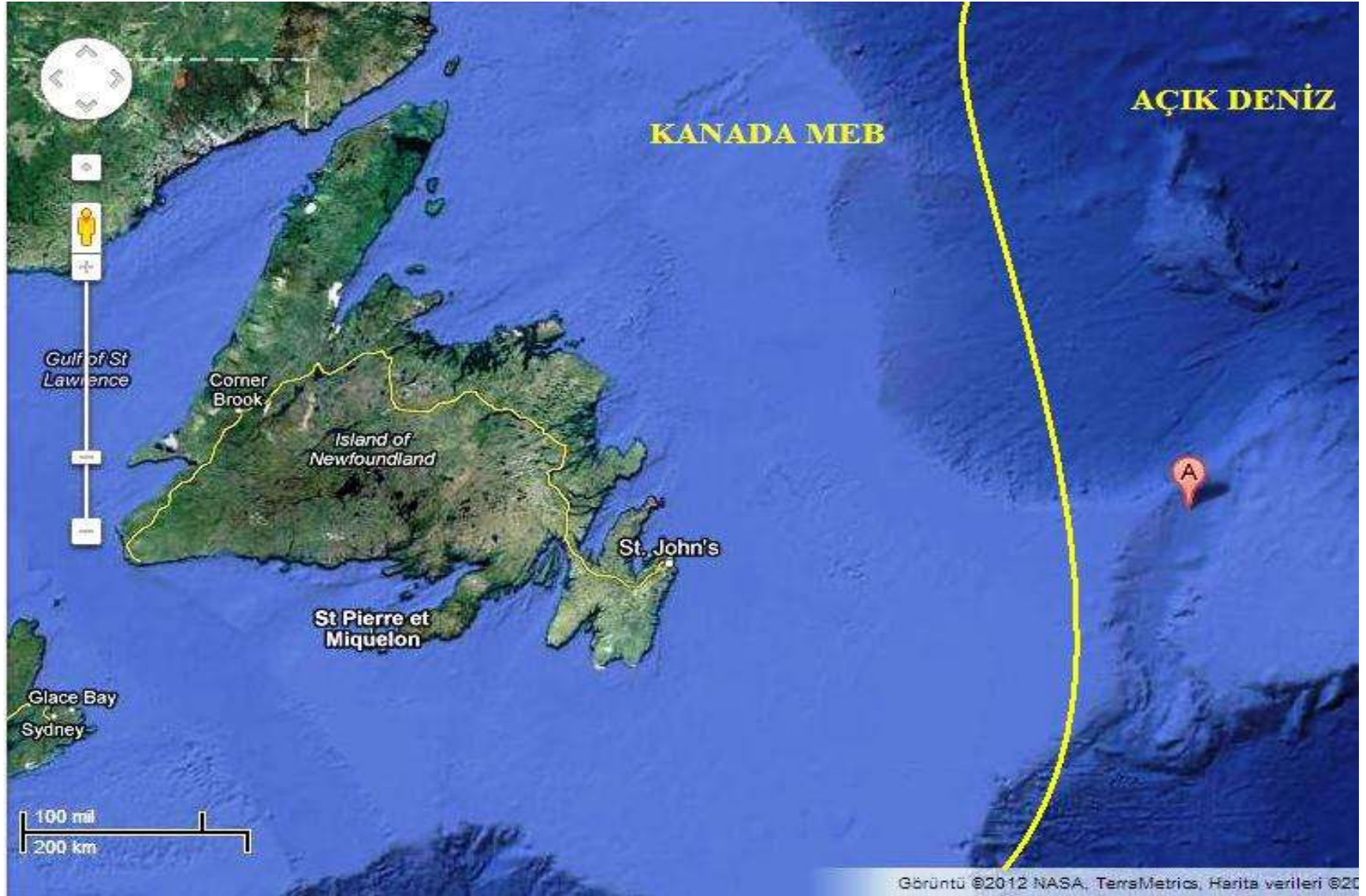
İspanya, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü md. 36(2)'ye dayanarak, Divan'dan, Kanada iç hukukunun açık denizlerdeki gemilere, söz konusu olay bağlamında da İspanya'ya uygulanamayacağına, Kanada'nın bir daha böyle bir eylemi tekrarlamamakla ve doğan zararı tazmin etmekle yükümlü olduğuna, Estai'nin çekilmesi, gemi ve kaptana cebir uygulanması ve yargılama yapılmasının, açık denizlerde ulaşım ve balıkçılık özgürlüğü ile silahlı kuvvet kullanma ve kullanma tehdidi yasağını ihlal ettiğine karar vermesini talep etmiştir**. Kanada ise, söz konusu olayın, Kanada'nın Divan'ın zorunlu yargılama yetkisini kabul ederken ileri sürdüğü çekinceler kapsamına girdiğini, dolayısıyla da Divan'ın bu davada yetkili olmadığını belirtmiştir.

Statü md 36(2)***, milletlerarası bir sorunu içeren bir durum konusunda devletler arasında özel bir andlaşma yapılmasına gerek olmaksızın, Divan'ın zorunlu yargılama

* Costal Fisheries Protection Act, <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-29.pdf>

** I.C.J. Reports, (1995) s.6

*** http://www.icj-cij.org/documents/?p1=4&p2=2&p3=0#CHAPTER_II

Harita 2. Esati gemisine el konulduğu mevki. (Google Earth harita üzerinde, olay kayıtlarına dayanılarak üretilmiştir).

yetkisini kabul ettiğini BM Genel Sekreteri'ne bildiren devletler açısından Divan'ın yetkili olduğunu düzenlemektedir.

Nitekim Kanada 1985'te Divan'ın zorunlu yargı yetkisini, bazı çekincelerle tanımıştır. Ancak bu davadaki asıl sorun, Kanada'nın, İspanya'nın Divan'a taşıdığı söz konusu olayı, 1994'te yaptığı yeni bir beyanda bildirdiği ve 1995 beyanında bulunmayan bir çekincenin kapsamına sokmuş olmasıdır (Tütüncü v.d., 2008).

Kanada, 1994 yılında, Divan'ın zorunlu yargılama yetkisini kabulüyle ilgili bir beyanda bulunmuştur. Bu beyan çerçevesinde de dört çekince ileri sürmüştür. Bu çekincelerin üçü, Kanada'nın 1985'te yaptığı zorunlu yargı yetkisini kabul beyanında da yer almaktadır. 1994 beyanı ile birlikte ileri sürülen yeni çekince "Kuzeybatı Atlantik Balıkçılık Alanlarında Müstakbel Çok Taraflı İşbirliği Sözleşmesinde belirlendiği şekliyle NAFO Düzenleme Alanında avlanan gemilerle ilgili olarak Kanada'nın alacağı koruma ve düzenleme önlemlerinden ve bu önlemlerin uygulanmasından doğacak ya da bunlarla ilgili uyumsuzluklar" açısından Divan'ın zorunlu yargılama yetkisinin kabul edilmediği bildirilmektedir. Nitekim söz konusu davada ortaya çıkan sorunun temelini teşkil eden C-29 Yasası, tam da beyanın yapıldığı gün çıkarılmıştır. C-29 Yasası, Kanada'nın koruma ve düzenlemeye yetkisi alanını, MEB'in de dışına milletlerarası suları da kapsadığını belirtmektedir.

İspanya, Kanada'nın ileri sürdüğü çekincelerin milletlerarası hukuka uygun olmadığını savunmuştur. İspanya'ya göre çekinceler Divan'ın Statüsü'nün amacı çerçevesinde yorumlanmalıdır ve açıktır ki, Statü'nün amacı da Divan'ın zorunlu yargı yetkisinin tanınması yönündedir. Oysa böyle bir çekince, zorunlu yargı yetkisi yıpratmaktadır.

Divan Kanada'nın zorunlu yargı yetkisi açısından ileri sürdüğü çekincenin, doğal ve makul bir şekilde yorumlanması gerektiğini belirtmiştir. Çekince, çekinceyi ileri süren devletin Divan'ın zorunlu yargı yetkisini kabul ettiği andaki niyeti çerçevesinde yorumlanmalıdır. Devletin niyeti, sadece çekincenin metninden değil, aynı zamanda

bağlamından da çıkarılmalıdır. Böylece Divan, çekinceyi ileri süren devletin böyle bir beyanla ortaya çıkarmayı istediği etkiyi dikkate alarak yorumlamıştır.

Divan İspanya'nın 4 iddiasının yargı yetki ile ilgili olduğunu belirleyerek bunları teker teker karara bağlamıştır.

1. İspanya, Divan'ın önüne getirdiği olayın Kanada'nın ileri sürdüğü çekincenin kapsamı dışında kaldığını belirtmiştir. Divan, söz konusu olayın çekincenin kapsamı dışında kalıp kalmadığının belirlenmesi için, öncelikle “koruma ve düzenleme önlemleri” ve “bu önlemlerin uygulanması” ifadelerinin çekincenin bağlamı içindeki anlamının aydınlatılması gerektiğini belirtmiştir.
2. İspanya, Kanada iç hukukunun (C-29 Yasası'nın), milletlerarası hukuk kapsamında “koruma ve düzenleme önlemleri” oluşturmadığını iddia etmiştir. Divan, “önlem'in, herhangi bir eylem, adım ya da (belli düzenlemeleri yürüten yasaları da kapsayacak şekilde) işlem olabileceğini ve konusu hakkında da bir sınırlama olmadığını belirtmiştir. Divan'a göre, bir önemli “koruma ve düzenleme önlemi” olarak nitelendirebilmesi için, milletlerarası hukukta ve devlet uygulamalarında, yaşayan/canlı kaynakların korunması ve düzenlenmesinin amacının bulunması yeterli kabul edilmektedir. Böylece Divan, Kanada'nın aldığı önlemlerin “koruma ve düzenleme önlemleri” olduğuna hükmederek İspanya'nın iki iddiasını da red etmiştir.
3. İspanya, çekincede geçen “avlanan araçlar/gemiler” ifadesinin, sadece herhangi bir devlete ait olamayan gemileri kapsadığını ileri sürmüş, Divan, böyle bir yorumun, çekincenin metninin açık anlamına aykırı olduğunu belirtmiştir.
4. İspanya, Kanada'nın Estai hakkında yapmış olduğu uygulamanın, çekincede yer alan “bu önlemlerin uygulanması” ifadesinin kapsamına girmediğini belirtmiştir. Ancak Divan, Estai gemisine çıkılması, sorgulama yapılmaması, minimum düzeyde güç kullanılmasının, genel olarak “önlemlerin

uygulanması” ifadesinin makul ve doğal yorumuyla uyumlu olduğuna karar vermiştir.

Divan sonuç olarak, Kanada’nın eylemlerinin, Divan’ın zorunlu yargılama yetkisini tanıran ileri sürdüğü çekince kapsamına girdiğine, dolayısıyla Divan’ın bu dava hakkında yargılama yetkisi bulunmadığına karar vermiştir (Tütüncü v.d., 2008).

4.2. Kanada ve İspanya Arasındaki Balıkçılık Yetkisi Davası’nın Değerlendirilmesi

Kıyı devletinin MEB’de sahip olduğu ekonomik nitelikli haklar, iki ayrı grupta incelenebilir. Bunlardan birincisi, 200 mile kadar olan bölgenin su kütlesi, deniz yatağı ve toprak altındaki canlı cansız doğal kaynaklar üzerindeki haklar olup, ikinci grup ise belirtilen deniz alanının işletilmesi ile ilgili olan haklardır. Görüldüğü üzere, MEB’de kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerinde sahip olduğu haklar, kıta sahanlığı üzerinde sahip olunan haklar ile bunlara su tabakasında sahip olunan ekonomik hakları içermektedir. Doğal kaynaklar üzerinde sahip olunan bu hakları kıyı devletine bunları arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkileri sağlamaktadır.

Kıyı devleti MEB’de avlanacak canlı kaynaklarının miktarını tespit etme hakkına sahiptir. Bunu yaparken aşırı avlanma nedeniyle canlı kaynakların tükenmesini önlemek ve bu kaynaklardan en yüksek verim alınacak şekilde gerekli önlemleri almak ve bu konuda iş birliği yükümlülüğü vardır. Kıyı devleti, canlı kaynaklardan azami ölçüde istifade edilmesi prensibini benimseyecek ve ilgili bütün faktörleri göz önünde bulundurarak, diğer devletlerin kendi kapasitesi dışında kalan kaynakların kullanılmasına, üzerinde anlaşmaya varılmış koşullar altında izin verilecektir.

Bu davadaki gelişmelerde, İspanya’nın olayın hemen ertesinde UAD’na verdiği dilekçede devletin açık denizlerdeki avlanma ve seyir serbestliğinden bahsettiği görülmektedir. Ancak esas dilekçesinde ise, Kanada’nın eylemlerinin anlaşmada ki şartlara uymadığını ve Kanada’nın çekince ile ilgili maddelerinin İspanya’yı kapsamadığını belirtmektedir. Bu davada görüyoruz ki, Kanada BMDHS’ne göre MEB sınırları

belirlenmeden, kendi ekonomisi için önemi büyük olan bölgede, MEB kıyı devletine tanıdığı hakları kullanmak üzere gerekli hukuki alt yapıyı sağlamıştır. Bunun da ötesinde, bu konuyu tüm taraf devletlerin onayı ile uluslararası bir antlaşma ile oluşturmuştur. Bahse konu alan, Kanada'nın deniz yetki alanlarının dışında kalmasına rağmen yapılan antlaşmalar ile Kanada iç hukukunu bu alanda kabul ettirecek gerekli yasal düzenlemeleri yapmıştır. Mahkemenin bu davadaki yetkisizlik kararı Kanada'nın lehine olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak Kanada, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'nun kıyı devletine verdiği hakları, yetki alanının dışında kullanabilecek argümanı sağlamıştır.

4.3. Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Japonya'ya Karşı Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nde Açtığı "Güney Tuna Balığı (Southern Bluefin Tuna) Davası"

Büyük Güney Tuna Balığı (Southern Bluefin Tuna)(SBT)(*Thunnus maccoyii*) Güney Yarım kürede, 30-50° enlemleri arasında yaşamaktadır. Uzun mesafe yüzücüsü ve göçmen tür olduğu için oldukça geniş bir alanda bulunmaktadır*. Bilinen üreme alanı, Endonezya MEB içinde kalan Java Adası'nın güney doğusudur**. Yavrular önce Avustralya'nın batı kıyıları boyunca göç ettikten sonra, iki ana rotayı takip ederek, batıya doğru Hint Okyanusu, Güney Afrika rotasıyla Atlantik Okyanusuna, doğuya doğru Avustralya'nın güneyi ve Yeni Zelanda rotasıyla Pasifik Okyanusuna ulaşmak üzere binlerce mil göç ederler.

Zaman içerisinde Büyük Güney Tuna Balığı miktarı hızla azalmıştır. Öncelikle, 40 yaşına kadar yaşayan, 2 metreden fazla büyüklüğe ulaşabilen ve 200 kilogramı geçen ağırlığıyla balık pazarında değerli bir balıktır. Bir tek balığın 30.000 ile 50.000 USD arasındaki değerlerde balık marketine etki ettiği görülmüştür. Japonya'da yakalanan toplam miktarın %90'ı tüketilmektedir. İkinci olarak, balık üreme yaşına uzun yıllar sonra ulaşmaktadır. Avustralya ve Yeni Zelandalı bilim adamlarına göre üreme yaşı 12, Japon bilim adamlarına göre 8'dir (Romano, 2001).

* CCSBT, *Fact Sheet*, "What are Southern Bluefin Tuna?," <http://www.home.aone.net.au/ccsbt/facts.html#what> (20.01.2009); *Southern Bluefin Tuna cases*, Verbatim Record (August 18, 1999), ITLOS/PV.99/20, intervention of Mr. Campbell (Hereafter: Campbell Intervention); and T. Ayling, *Collins Guide to the Sea Fishes of New Zealand* (Auckland, Collins, 1982).

**Burası balığın bilinen tek üreme alanıdır ve bu yüzden korunması gereken türler listesinde yer almaktadır. Commission for the Conservation of Southern Bluefin Tuna, *Fact Sheet*, supra note 11.

Büyük Güney Tuna Balığı, 1950'lerden beri yoğun olarak avlanmaktadır. 1960'larda yıllık 80 000 ton avlanma miktarına ulaşılmıştır. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde Büyük Güney Tuna Balığı, açıkça korunma altına alınması ve bir yönetim planına ihtiyaç göstermiştir. Av miktarını sınırlayacak mekanizmaya ihtiyaç vardır. O günlerde, bugün de esas avcı ülkeler olan Avustralya, Japonya ve Yeni Zelanda, en çok avlanan ülkelerdir ve av faaliyetlerini aralarında koordine etmeye başlamışlardır. Bu 3 ülke, 1985 yılından itibaren kendi balıkçılık filolarına, katı kotalar uygulamaya başlayarak Büyük Güney Tuna Balığı stoklarını tekrar artırmaya çalışmışlardır.

1985 yılında bu devletler 38,650 ton yıllık toplam av sınırı kabul etmişlerdir. 1989 yılında bu sınır %70 azaltılarak, 11750 tona düşürülmüş ve 6065 ton Japonya, 5265 ton Avustralya ve 420 ton Yeni Zelanda'nın kotası olacak şekilde paylaştırılmıştır. Bu gönüllü yönetim şekli, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya'nın katılımıyla 10 Mayıs 1993 tarihinde Büyük Güney Tuna Balığını Koruma Sözleşmesi (Convention for the Conservation of Southern Bluefin Tuna, CCSBT) olarak şekillendirilmiştir. Büyük Güney Tuna Balığını Koruma Sözleşmesi ile uygun yönetim şeklinin oluşturulması, korunmasını ve yeterince faydalanılmasını sağlamak için Büyük Güney Tuna Balığını Koruma Komisyonu oluşturulmuştur (Romano, 2001). 20 Mayıs 1994'de koruma ve denetleme mekanizması yürürlüğe girmiştir. Bölgede elverişli bayrak altında avlanan diğer balıkçı ülkeler ile Kore, Tayvan ve Endonezya Sözleşme'ye katılmaları için cesaretlendirilmiş ve Kore ve Endonezya 2001'de birliğe katılmışlardır. 2003'de Büyük Güney Tuna Balığı avlayan ülkeler, gözlemci, av sınırlandırmalarına uyan, oy hakkı olmayan katılımcı ülkeler (Cooperating Non-Members) olarak davet edilmiştir. Filipinler, Güney Afrika ve Avrupa Birliği, katılımcı ülkeler olarak birliğe katılmışlardır* .

1993 yılında yürürlüğe giren sözleşme ile uluslararası balıkçılık rejimine yeni bir düzen getirilmemiştir. Diğer bölgesel anlaşmalarda olduğu gibi (Örneğin; tehdit altındaki türlerin sürdürülebilir balıkçılığıyla ilgili anlaşmalar) basit düzeni açıklamaktadır: Sözleşme,

* http://www.ccsbt.org/site/origins_of_the_convention.php

bölgesel bir organizasyonun iskeletini oluşturmakta, türlerin ve avlarının üzerinde yapılacak koordineli biyoloji çalışmalarının ve bilimsel bakış açısının temelini oluşturmaktadır*. Türü tehlike altına sokmadan ne kadar avlanabileceği belirlendiğinde, sözleşmenin karar makamı tarafından toplam av miktarı (TAC) sınırı uzlaşma ile açıklanmaktadır. Son olarak anlaşma sağlandığında, bu miktar üye ülkeler arasında paylaştırılmaktadır.

Büyük Güney Tuna Balığı, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 1 No'lu Ek'i içerisindeki "Yüksek Seviyede Göçmen Balık Türleri" listesinde adı geçmektedir (BMDHS md.64).

4.3.1. Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya arasındaki anlaşmazlık

Başlangıçta başarılı bir iş birliği sonucu 1993 Sözleşmesi ile sonuçlanmış bu organizasyonun daha sonra, büyük bir anlaşmazlığa dönüşmesinin birkaç sebebi vardır. Öncelikle 1993 Sözleşmesi'nin oluşturduğu çerçevede yapılan Güney Tuna Balığının biyolojisi, stokları ve tekrar üremesi üzerine yapılan çalışmalar, tarafların şüphelerini gidermemiştir. Japon bilim adamları miktar konusunda iyimserken, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı bilim adamları tersini düşünmektedir. Bu nedenle Japonya Toplam Av Miktarını (TAC) artırılmasını isterken, Avustralya ve Yeni Zelanda karşı çıkmaktadır. İkinci olarak, sözleşme, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ihraç eden ülkeler ile Japonya gibi tek tüketici durumundan oluşan kutuplaşma sistemini güçlendirmiştir. Avustralya ve Yeni Zelanda yakaladıkları balığın büyük bir bölümünü ihraç ederken, Japonya %90'nını tüketmektedir. Bu nedenle açıktır ki, Avustralya ve Yeni Zelandalı balıkçılar, müşterilerinin kendi av miktarını artırmasından endişe etmektedirler. Bu durum sadece balık sayısını tehlikeye düşürmekle kalmayacak, ayrıca Avustralya ve Yeni Zelandalı balıkçıların gelirlerini de azaltacaktır. Bu ticari rekabet bilimsel verileri ve araştırmaları da etkilemektedir. Üçüncü neden ise, Japon pazarındaki büyük talebin Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya dışındaki diğer ülkeleri

* Çeşitli bölgesel ve sektörel organizasyonlar, anlaşmalar ve antlaşmaları gözden geçirmek için bkz: S. H. Marashi, "Summary Information on the Role of International Fishery and Other Bodies with regard to the Conservation and Management of Living Resources of the High Seas," *FAO Fisheries Circular No. 908*, FIPL/C908, Rome, 1996, pp. 60–80 (Annex I); ve E. Meltzer, "Global Overview of Straddling and Highly Migroty Fish Stocks: The non-suitable Nature of High seas Fisheries," *Ocean Delelopment and International Law*", 25(1994), 255-344.

harekete geçirmesi ve bölgedeki kaçak avcılığının artmasına sebep olmasındır. 1993 Sözleşmesi'ne iştirak etmeyen Güney Kore, Tayvan ve Endonezya, 1990'ların başında av miktarlarını artırmışlardır.

1995'de Japonya kendi kotası %50 artırarak 6000 tona çıkarmaya çalışmış ve bunu sözleşme çerçevesinde yapmanın yollarını aramış, bu maksatla Deneysel Balıkçılık Programı (Experimental Fishery Program)(EFP) ile çeşitli bölgelerdeki ve çoğalma miktarlarını ölçme araştırması öne sürmüştür. Japon görüşüne göre, sözleşmeye dahil olmayan ülkeleri cezbetmenin tek yolu, uzun vadeli koruma ve optimum avcılık için uygun avlanma miktarlarını belirleyen bilimsel veriler yayınlamak ve daha sonra 1993 Sözleşmesi rejimini kabul etmelerini sağlayacak onaylarını almaktır. Bu şekilde düşünüldüğünde Japonya'nın planı hataya yer vermeyecek şekilde gözükmektedir. Deneysel Balıkçılık Programı, bilim adamlarının testler yapılmadan önceki balık stoklarının miktarı hakkındaki tahminlere dayanmaktadır. Avustralya ve Yeni Zelanda balık miktarının, araştırma için bile olsa daha fazla avlanmaya tahammül edebileceğinden şüphelidir. Komisyon kararları için oy birliği gerektiğinden taraflardan hiç biri kendi görüşünü kabul ettirememiştir. 3 yıl süren görüşmelerden sonra Şubat 1998'de, eğer Avustralya ve Yeni Zelanda kabul etmeyeceklerse, Haziran 1998'den itibaren Deneysel Balıkçılık Programını, Japonya tek taraflı olarak başlatacağını duyurmuştur. Japonya yaklaşık 3 yıl sürecek bu test süreci için kendi kotasına ilaveten 2010 ton'dan daha az olmayan, (bu kendi kotasını %30 artırması anlamına gelmektedir), miktar daha avlanacağını bildirmiştir. Buna karşılık pilot bölgelerde yapılacak çalışmaların olumsuz etkilerinin belirmesi durumunda, Japonya takip eden 3 yıl boyunca kendi kotasını bahse konu miktar kadar azaltacağını vaat etmiştir. Son olarak Japonya araştırmanın şeffaflığı için, gemilere gözlemciler kabul edeceğini ve araştırma sonucunu Büyük Güney Tuna Balığını Koruma Sözleşmesi Bilim Komitesine sunacağını bildirmiştir. 1998 yılının Mart ve Haziran ayları arasındaki 3'lü görüşmelerden bir sonuç elde edilmemiş ve öneri onaylanmamıştır*. Bu gelişmeler üzerine Avustralya Japonya'yı kararından vazgeçirmek için, imzalanmak üzere olan ve Japonya'nın Avustralya MEB'nde diğer türlerin

* 4. Yıllık toplantı raporu CCSBT, Canberra, Avustralya, Şubat 19–21, 1998, Agenda Item 3. [Http://www.home.aone.net.au/ccsbt/4-3contents.html](http://www.home.aone.net.au/ccsbt/4-3contents.html) (22.01.2009). For an explanation about why Japan eventually resorted to unilateral action, see J. S. Barkin and E. R. DeSombre, "Unilateralism and Multilateralism in International Fisheries Management," *Global Governance*, Vol. 6 (2000), pp. 339–360.

avlanmasına ve Avustralya limanlarını ziyaret etmesine izin verecek anlaşmayı imzalamayı ret etmiştir. Buna rağmen Japonya, 1 Haziran 1998’de yenilenmiş bir araştırma programı komiteye sunmuştur. Bu yeni araştırma üç yıllık bir araştırma yerine sadece 10 Temmuz – 31 Ağustos 1998 tarihleri arasında gerçekleşecek ve 1464 tonluk ilave bir av miktarı içermektedir. Bu araştırmanın bittiği tarihte Avustralya ve Yeni Zelanda, Japonya’yı 1993 Sözleşmesi’ni, BMDHS’ni ve Uluslararası Hukuku ihlal etmekten dolayı resmi olarak uyarmışlardır.

Başlangıçta sorun, Komisyonun 22- 26 Şubat ve 10-13 Mayıs 1999 tarihleri arasındaki 5. Toplantısında 1993 Sözleşmesi rejimi altında çözülmeye çalışılmıştır. Çalışma grubu birleşik bir deneysel araştırma oluşturulması üzerinde durmuştur. Ancak sorun çözülememiş ve Japonya 1 Haziran 1999’da çok kapsamlı bir Deneysel Balıkçılık Programı başlatmıştır.

Yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamaması üzerine, Avustralya ve Yeni Zelanda 15 Temmuz 1999 tarihinde, BMDHS’nin 64, 116, 117, 118, 119. Maddelerini ihlal ettiği gerekçesiyle, yine BMDHS’nin 7 No’lu Ek’ine uygun olarak, Japonya’ya karşı zorunlu hakem mahkemesi sürecini başlatmış ve 30 Temmuz 1999 tarihinde ihtiyati tedbirlerin alınması için Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (International Tribunal for the Law Of the Sea)(ITLOS)’ne başvuruda bulunmuştur. ITLOS, BMDHS’nin 288(1) ve 290(5) Maddeleri uyarınca kendi *prima facie* (yeterli kanıt) yetkisini tasdik etmiş ve 290(1) Maddesine istinaden “deniz çevresine ciddi zarar” değerinden hareketle Japonya’nın aleyhine bazı ihtiyati tedbirler almıştır. Anılan tedbirlerden en önemlisi, Japonya’nın ivedilikle EFP uygulamasına son vermesi olmuştur. ITLOS’un yetki ve kabul edilebilirliğine yönelik Japonya’nın itirazları sonucu Hakem Mahkemesi kurulmuş ve bu mahkeme ITLOS’un söz konusu uyuşmazlığın esasına dair hüküm vermede yetkisi olup olmadığına karar vermiştir.

4.3.2. Tarafların mahkemeye sundukları tezler

1. Japonya’nın Tezleri

a. Mahkeme müteakip maddelerde belirtilen nedenlerden dolayı uyuşmazlığın özü üzerine yetki sahibi değildir.

(1) Uyuşmazlık CCSBT'nin yorum ve uygulaması ile ilgili olup, BMDHS'nin yorum ve uygulaması ile ilgili değildir. Bunu açıklayıcı hususlar şu şekildedir:

(a) EFP meselesi CCSBT Komisyonu'nda 5 yıl süresince tartışılmıştır.

(b) Japonya'nın tek taraflı olarak icra ettiği EFP uygulamasına yönelik acil müzakere talepleri, ilgili taraflarca (Avustralya, Yeni Zelanda) CCSBT çerçevesinde yapılmıştır.

(c) Taraflarca (Avustralya, Yeni Zelanda) BMDHS'ne ve uluslararası örf ve adet hukukuna başvurulmasının esas nedeni, ITLOS'dan ihtiyati tedbir kararı çıkartmak ve CCSBT'nin 16. Maddesinin gereksinimlerinden kaçmak olmuştur.

(2) CCSBT, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya arasındaki SBT'ye ilişkileri 26 ay boyunca (BMDHS 1982'de imzalanmış, 1994'de yürürlüğe girmiş ve taraflarca 1996'da onaylanmış; CCSBT ise 1994'de onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir) idare etmiştir. Dolayısıyla, SBT ile ilgili esas anlaşma, BMDHS değil, CCSBT'dir.

(3) Bununla birlikte, eğer ki BMDHS daha önce tasarlanmış ve bu kapsamda bir çerçeve ve temel anlaşma olarak görülür ise, CCSBT'nin de böyle bir anlaşmanın uygulaması olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu bağlamda CCSBT sadece''sonraki hukuk (*lex posterior*)'' değil, aynı zaman da ''özel hukuk (*lex specialis*)''tur. Dolayısıyla, CCSBT'nin esas fonksiyonu, BMDHS'nin SBT kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek ve uygulamaktır.

(4) CCSBT'ye taraf olmayan Kore, Tayvan ve Endonezya'ya karşı Avustralya ve Yeni Zelanda BMDHS çerçevesinde dava açmamaktadır. Bu husus, CCSBT'nin Avustralya ve Yeni Zelanda ile Japonya arasındaki SBT ile ilgili tek etkili hukuki bağlantı olduğunu ispatlamaktadır.

(5) BMDHS' 311. maddesi bağlamında, CCSBT, BMDHS ile uyumlu olup, BMDHS, özellikle 64.Maddesi ile CCSBT'ye açıkça müsaade etmektedir.

(6) BMDHS'nin 282. maddesi çerçevesinde, uyuşmazlık, BMDHS'nin yorum ve uygulamasını değil, CCSBT'nin yorum ve uygulamasını ilgilendirmektedir.

(7) CCSBT'nin 16(2). maddesi'ne göre, taraflar arasındaki anlaşmazlık, tüm taraflar rıza göstermedikçe Uluslararası Adalet Divanı veya hakem mahkemesine götürülmeyecektir. Bu nedenle, BMDHS'nin 281. maddesi kapsamında davanın CCSBT çerçevesinde görülmesi gerekmektedir.

b. Tüm bunlara rağmen, eğer ki Mahkeme, uyuşmazlığın BMDHS'nin yorum ve uygulaması ile ilgili olduğuna karar verirse, ilgili tarafların (Avustralya ve Yeni Zelanda) BMDHS'de belirtilen başvuru usullerini yerine getirmemesi nedeniyle, meselenin özüne yönelik hüküm vermeyi reddetmelidir. Bu hususa yönelik argümanlar şu şekildedir. Avustralya ve Yeni Zelanda;

(1) BMDHS'nin 280. maddesi'ne aykırı olarak, CCSBT 16.maddesi'nde yer almayan bir barışçıl çözüm metodunu (zorunlu Hakem) tercih etmiş,

(2) BMDHS'nin 281. maddesi'ne aykırı olarak, CCSBT çerçevesindeki tüm barışçıl çözüm araçları tükenmeden BMDHS usullerine başvurmuşlardır.

c. Bununla birlikte eğer ki Mahkeme, hem davanın görülmesinde kendini yetkili görür hem de Avustralya ve Yeni Zelanda'nın BMDHS çerçevesinde başvuruda bulunduğu hükmederse, ne olursa olsun meselenin kabul edilemez olduğuna karar vermelidir. Bu hususa yönelik argümanlar ise şu şekildedir:

(1) Sorun esasen SBT'ye yönelik belirli bilimsel tahminler ve sonuçlar ile ilgili olup, hukuki bir karara tabi kılınamaz.

(2) Uyuşmazlığa neden olan hususlar BMDHS'ne yapılan belirsiz ve aldatıcı atıflarla yeterince teşhis edilememektedir.

(3) Uyuşmazlık tartışılır nitelikte değildir, zira, Japonya 1500 tonluk bir EFP limitini kabul etmiştir ve bu rakam 1999'da Avustralya tarafından önerilen rakam ile aynıdır, dolayısıyla arada uyuşmazlık kalmamıştır (ITLOS, 2004a).

2. Avustralya ve Yeni Zelanda mahkemeye ayrı ayrı ama aynı metni sunmuşlardır. Bu nedenle çalışmamızda tek metin olarak ele alınmıştır. Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Tezleri;

a. ITLOS'un verdiği kararda yetki konusunda herhangi bir şüphe yoktur. ITLOS'un 22 yargıcının vermiş olduğu kararlar göz ardı edilemez.

b. BMDHS, deniz hukuku (balık (SBT gibi göçmen balık türleri) avlama alanlarının koruma ve idaresini de içerecek şekilde) alanında uyuşmazlıkların yönetimi ve çözümüne yönelik kapsamlı ve zorunlu bir rejim sunmaktadır.

c. Sorun, Japonya'nın iddia ettiği gibi sadece bilimsel karakterli değildir. Japonya, balık stoklarını gereksiz bir risk ile işletmekte ve böylece BMDHS'nin 64 ve 116-119. madde'lerini ihlal etmektedir.

d. Uyuşmazlık kapsamında, bir taraf meselenin BMDHS diğer taraf CCSBT çerçevesinde görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla sorunun hangi kapsamda giderileceğini belirlemek objektif bir yargı veya Hakem süreci bağlamında olmalıdır.

e. Avustralya ve Yeni Zelanda uyuşmazlığı barışçıl yollardan çözmek için gerekli gayretleri göstermişlerdir.

f. CCSBT, tarafların BMDHS çerçevesindeki ilgili yükümlülüklerini kapsamamaktadır. Bu nedenle, CCSBT'nin sonradan imzalanan bir anlaşma olarak BMDHS'nin bir uygulaması olduğu ve gereksinimlerini kapsadığı inandırıcı değildir.

g. Belirli bir uyuşmazlığın birkaç anlaşmanın yetkisine girmesi ve anılan her bir anlaşmanın farklı bir çözüm mekanizması sunması doğaldır.

h. CCSBT'nin 16. maddesi, BMDHS'nin 280. maddesine göre bir çözüm aracı olamaz.

i. BMDHS'nin 287. Maddesi'ne göre, ne Avustralya ve Yeni Zelanda ne de Japonya belirli bir çözüm usulünü kabul etmedikleri için, BMDHS Ek-7 çerçevesinde hakemliği kabul etmiş olarak değerlendirileceklerdir.

j. BMDHS'nin 311. maddesi BMDHS'nin diğerk anlaşmalara nazaran üstünlüğünü ifade etmektedir. BMDHS bir rejimdir ve bu rejim kapsamındaki sorunlar, BMDHS 15. Bölüm şartları uyarınca çözümlür.

k. Japonya'nın EFP limit önerisi olumlu karşılanmakla birlikte, bu meselenin çözülmüş olduğu anlamına gelmez, zira sorun tonaj değıl, EFP'nin kalitesidir (ITLOS, 2004b) (ITLOS, 2004c).

3. Hakem Mahkemesi Açıklamaları ve Kararı

a. Uyuşmazlığın tartışılır nitelikte olup olmaması ile ilgili olarak; tarafların görüşleri incelenmiş, bu kapsamda Mahkeme meselenin tartışılır nitelikte olduğu sonucuna varmıştır. Zira, Avustralya ve Yeni Zelanda artık Japonya'nın EFP limit önerisini kabul etmemektedir. Bu öneri kabul edilse bile, söz konusu öneri uyuşmazlığı gidermek için yeterli olmayacaktır.

b. Uyuşmazlığın BMDHS mi yoksa CCSBT çerçevesinde mi ele alınması ile ilgili olarak, Mahkeme;

(1) Japonya'nın ana argümanını (mesele CCSBT çerçevesinde çözümlenmeli) kabul etmemiş,

(2) Uluslararası hukukta, daha önceden imzalanmış bir anlaşmanın genel hükümlerini detaylandıran özel hukuk (*lex specialis*) uygulamalarına yönelik örnekler bulunduğunu belirtmiş,

(3) Bir uyuşmazlığın birden fazla anlaşma kapsamında ele alınabileceğini değerlendirmiş,

(4) Sonuç olarak, meselenin temelde CCSBT merkezli olduğuna, ancak aynı anda BMDHS kapsamında da ele alınması gerekliliğı sonucuna varmıştır.

Bu sonuç, Mahkeme'ye göre, BMDHS'nin 311(2) ve (5). maddesi ve özellikle Andlaşmalar Hukukuna dair Viyana Sözleşmesi'nin 30(3). Maddesi ile de uyumludur.

c. Mahkeme, ayrıca, tarafların CCSBT'nin 16. maddesinde belirtilen çözüm araçlarına başvurduklarını ve bu bağlamda BMDHS'nin 281(1). maddesindeki ilk koşulu yerine getirdiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte; Mahkeme, aynı maddedeki ikinci koşulla ilgili olarak CCSBT'nin 16.maddesinin, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın iddialarının aksine "başka bir usule başvurması ihtimalini yasakladığını" belirtmiştir (ITLOS, 1999).

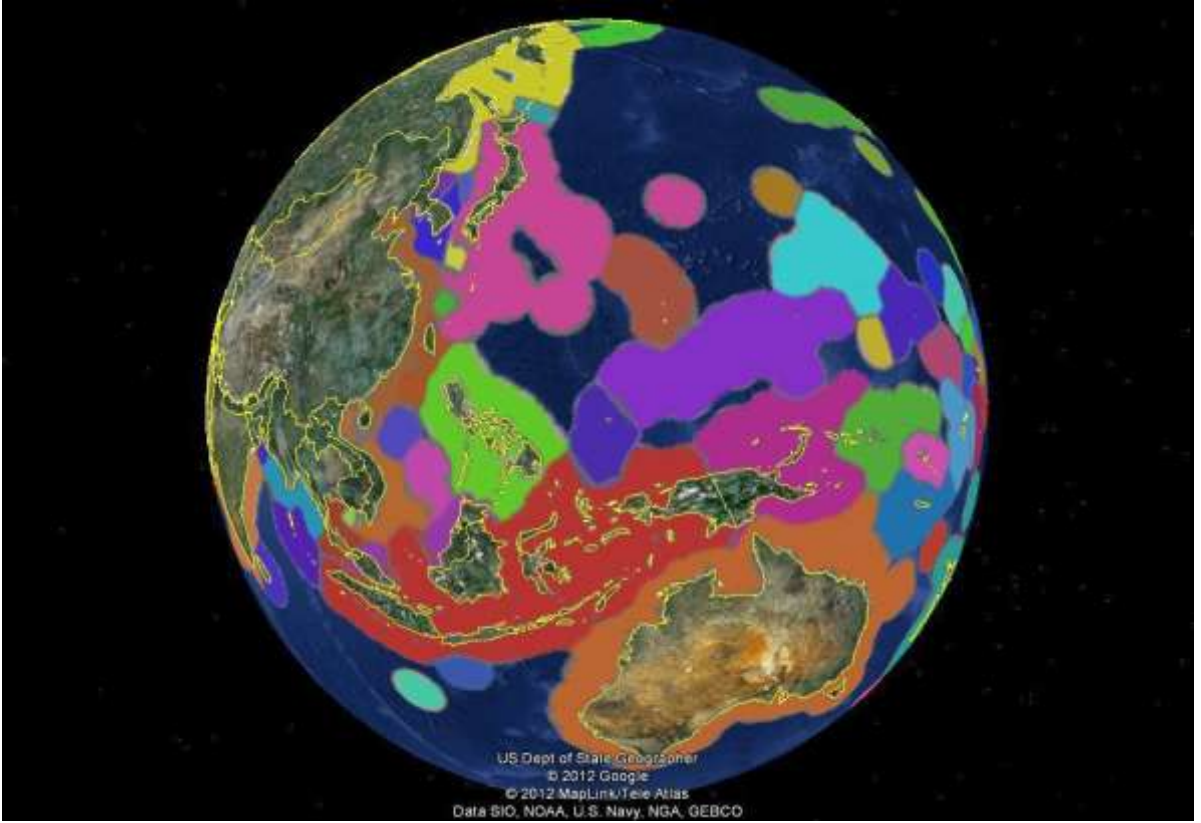
ç. Mahkeme, sonuç olarak;

Hakem Mahkemesi 4 Ağustos 2000 tarihinde kararını açıklamıştır. Hakimler 4'e karşı 1 oyla Mahkeme'nin yeterli kanıt "*prima facie*" yetkisinin olmadığına karar vermiştir*. Böylece Japonya'ya karşı uygulanacak ihtiyati tedbirlerin, Mahkeme'nin sonuç bildirisinin imzalandığı gün itibarıyla yürürlükten kaldırılmasına karar verilmiştir (Romano, 2001)

Mahkeme'nin bu kararı tarafları ve hukuk camiasını şaşırtsa da, açıklandığı gibi kendi mantığına ve bilgeliğine uygundur. İlk olarak, Avustralya'nın talebinde olduğu gibi Japonya Deneysel Balıkçılık Programı'ndaki kotasını 1500 tona düşürmeye hazırdı. Bu nedenle Avustralya'nın iddiası artık görüşme masasında değildir. Böylece anlaşmazlık sadece Deneysel Balıkçılık Programı'ndaki av miktarından programın kalitesi (uygulama teknikleri vs) şekline dönüşmüştür. Mahkeme'nin bu kararı sorgulanınca, anlaşmazlığın, 1993 sözleşmesi'mi yoksa BMDHS'mi veya her ikisi yüzünden mi ortaya çıktığı olmuştur.

BMDHS, 1993 Sözleşmesi'nin ötesine uzanan bir andlaşma olarak görülmüş olabilir. Bu iki ayrı anlaşmazlık davası değildir. İki sözleşmeyi ilgilendiren tek bir davadır. Bu nedenle Mahkeme davayı her iki sözleşmeden ayrı düşünmemiştir. Burada dikkat edilmesi gereken, BMDHS Bölüm XV özellikle madde 281(1) mahkemeye zorunlu yargılama yetkisini, tarafların tüm yolları denedikten ve başka yol kalmadığında kullanmak üzere vermiştir.

* Hakim Sir Kenneth Keith karara muhalefet şerhi koymuştur.

Harita 3. Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya MEB sınırları.(Google Earth, 2012)

Nisan 2001’de bağımsız bir bilimsel panelde Deneysel Balıkçılık Programı’nın türü korumayacağı açıklandıktan sonra, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya uygulamayı durdurma yönünde karar alırlar. 29 Mayıs 2001’de dava tamamen kapanır. İlk olarak Avustralya, Japon balıkçı teknelerinin Avustralya Limanlarına giriş yasağını kaldırdığını açıklar. Daha sonra yeni bir Toplam Av Miktarı (TAC) belirlemek için yeni bir bilimsel araştırma programı başlatmaya karar verilir. Son olarak Japonya’nın duruşmalar esnasında durdurulan avcılık nedeniyle eksik avlandığı nedeniyle kotasına 711 ton ilave etme istediğine karşılık 356 ton yıllık kotasına ilave avlanması kabul edilmiştir.

4.3. Avustralya ve Yeni Zelanda’nın Japonya’ya Karşı Açtığı “Güney Tuna Balığı Davası” Değerlendirilmesi

Büyük Güney Tuna Balığı davasında Avustralya ve Yeni Zelanda, Japonya’nın tek taraflı hareketini 1993 Sözleşmesi altında oluşturulacak hakem heyeti, Uluslararası Adalet

Divanı ve BMDHS'nin anlaşmazlıkları çözme yöntemleri ile olmak üzere 3 ayrı alanda ele almıştır*. Her üç seçeneğinde kendine göre avantajları, sınırları ve sakıncaları vardır.

Eğer taraflar anlaşabilirse, sorunlar 1993 Sözleşmesi altında oluşturulacak bir hakem heyeti ile çözümlenebilirdi. Madde 16'ya göre;

1. Eğer taraflar arasında bir sözleşme'nin uygulanması veya yorumlanması ile ilgili bir anlaşmazlık olursa, sorunun çözümü için, diyalog, ikna, Hakem, hukuki bakış açısıyla kendi aralarında görüşerek veya kendi seçecekleri diğer barışçıl yollar için çaba harcayacaklardır.
2. Sorunlar hala çözülemediyse, anlaşmazlıkta yer alan tüm tarafların ortak kararı ile Uluslararası Adalet Divanı'na veya Hakem Mahkemesi'ne başvurabileceklerdir. Uluslararası Adalet Divanı'na veya Hakem Mahkemesi'ne başvurmada ortak bir karara varılmazsa, taraflar yukarıda paragraf 1 de bahsedilen barışçıl yöntemlerle sorunları çözme yolları aramaya devam etmek zorundadır.

Hakem Mahkemesi'nin özellikle çevre, karasuları egemenliği, deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi gibi konularda uzun ve başarılı bir geçmişi vardır. *Lac Lanoux*, *TrailSmelter*, *Bering Sea Fur Seals*, ve *Canada-France Filleting*** davaları Hakem Mahkemesi'nin çevre ile davalarda edindiği olumlu rolün örnekleridir. Zaman içerisinde Hakem mahkemesinin verdiği kararlar, uluslararası hukukun *loci classici* kararları haline gelmiştir. Esasen 1993 Sözleşmesi altında sorunu çözmek en mantıklı ve etkili yol olarak gözükmese de rağmen taraflar Hakem Mahkemesi'ne başvurmayı tercih etmişlerdir. Davaya 3. tarafların dahil olma riski görüşülmüş, hatta Japonya'nın anlaşmazlığı görüşmeler yoluyla çözmeye devam etmeye hazır olduğunu da bildirmesine rağmen, Avustralya ve Yeni Zelanda

* BM sözleşmesinin 33. Maddesine göre, devletler anlaşmazlıkları çözmek üzere istedikleri her türlü barışçıl çözümü seçmekte serbesttir.

** *Lake Lanoux Arbitration*, UNRIIAA, S. 12 (1957), s. 281-317; (English Text), *International Law Reports*, S. 24 (1957), s. 101-142. On the *Lac Lanoux* anlaşmazlığı, Bkz. Romano, supra not 2, s.219

Deneysel Balıkçılık Programı'nın başlamasını durduramayacaklarını değerlendirdiklerinden sıcak bakmamışlardır (Romano, 2001).

Bir diğer seçenek Uluslararası Adalet Divanı'na meselenin çözümü için başvurmaktır. Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya'nın Divan'ın Statüsü'nün 36.(2) maddesi altında verdiği kararları kabul edeceklerini bildirdikleri açık uçlu deklarasyonları sayesinde bu mümkündür.

Avustralya 17 Mart 1975'de*, Yeni Zelanda 22 Eylül 1977** ve Japonya*** 9 Eylül 1958'de herhangi bir anlaşmazlık durumunda, taraf devlet veya devletlerin de kabul etmesi durumunda Uluslararası Adalet Divanı'nın zorunlu yargılama yetkisini *ipso facto* kabul ettiklerini açıklamışlardır. Avustralya ve Yeni Zelanda neden Güney Tuna Balığı davasında çözümü Uluslararası Adalet Divanı'nda aramamışlardı? Bazı görüşlere göre Avustralya Baro Başkanı Henry Burmester QC tarafından, Avustralya'nın Uluslararası Adalet Divanı'na başvuru konusunu teklif ettiği ancak Avustralya Konseyi'nin açıklaması Uluslararası Adalet Divanı'nın yargılama yetkisine sahip olduğu konusundaki diğer ülkelerin deklarasyonları nedeniyle ikna olmadıkları şeklindedir. Gerçekten de her üç tarafın da zorunlu yargılamayı devre dışı bırakacak, alternatif yöntemleri kullanma yönünde antlaşma maddeleri mevcuttur. Bir diğer varsayım da, Uluslararası Adalet Divanı'nın sonucu tatmin etmeyen çevresel davalarının olmasıdır. En önemli varsayım ise, Uluslararası Adalet Divanı'nın uzun süren dava süreçleri ki Güney Tuna Balığı için çok geç olabilecek bir süreç olabilmesidir. Japon balıkçılar 1 Temmuz 1999'da başlayacak Deneysel Balıkçılık Programı için çoktan hazırıldılar bu nedenle çok hızlı bir ihtiyari tedbirler dizisine kavuşmak son derece önemlidir. Avustralya ve Yeni Zelanda Uluslararası Adalet Divanı'ndan ihtiyari tedbir adına geçici yasaklama (interim injunction) isteme olasılıkları vardır, ancak bu yöndeki süreçten de şüpheliydiler. Zira

* Avustralya Deklerasyonu 17 Mart 1975, *ICJ Yearbook*, 1994–1995, 80. Bkz.

<http://www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasictext/ibasicdeclarations.htm#aust> (son ziyaret 21 Mart 2013).

** Yeni Zelanda Deklerasyonu 22 Eylül 1977, para. 2, 2.2 and 2.3, *ibid.*, 104. Bkz.

<http://www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasictext/ibasicdeclarations.htm#nzl> (son ziyaret 21 Mart 2013).

*** Japonya Deklerasyonu 15 Eylül 1958, *ibid.*, 95. Bkz.

<http://www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasictext/ibasicdeclarations.htm#japo> (son ziyaret 21 Mart 2013).

Uluslararası Adalet Divanı'nın geçici yasaklama kararı tarafları ne kadar bağlayıcıdır*. Son olarak, Avustralya ve Yeni Zelanda Uluslararası Adalet Divanı kararlarından tatmin olmayan taraflarındandır. 1974 Nükleer Test davası henüz toplumların hafızasından silinmemiştir.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi süreci, Avustralya ve Yeni Zelanda için meselenin çözülmesinde üçüncü seçenektir**. BMDHS nihayetinde meselenin çözülmesi için Avustralya ve Yeni Zelanda tarafından seçilmiş yöntemdi, ancak temel prensipleri ve farklılıklarını ortaya koymak gereklidir.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Bölüm VX üç bölüme ayrılmaktadır. “1. Genel Sözleşme Maddeleri,” “2. Bağlayıcı Kararları Gerektiren Zorunlu Yöntemler,” “3. Bölüm 2'nin Uygulanabilirliği için Limitler ve Hariç Tutulanlar” 279-299. Maddeler arasında yer alırlar. Madde 279 ve 283 Sözleşmesi'nin uygulanmasıyla ilgili olarak devletlere anlaşmazlıkları barış yoluyla çözmesini görevini verir. Anlaşmazlıkların çözümünde bu şekilde davranmak için, arabuluculuktan hukuki zemine kadar tüm yolları anlaşılarak denemekte serbesttirler***. Taraflar tarafından seçilen yöntemle herhangi bir sonuca ulaşılamazsa ve açıkça başka bir yöntem belirlenmemişse, her iki tarafta BMDHS Bölüm XV zorunlu anlaşmazlıkları çözme sürecini başlatabilir**** Bölüm 2'de ise, sorunu çözülmesinde Bölüm 1'in consensusla anlaşmaya varma bakış açısıyla sorunların çözümünde sonuca gidemeyen taraflardan herhangi birinin, zorunlu ve bağlayıcı anlaşma yolunu seçebileceği belirtmektedir****. Bu durumda 4 olası yöntem vardır.

- a. Uluslararası Adalet Divanı
- b. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (International Tribunal for the Law Of the Sea)(ITLOS)
- c. BMDHS Ek VII'ye göre oluşturulacak Hakem Mahkemesi

* Madde 41(1): “Mahkemenin dikte edecek gücü olmalıdır...Alınması gereken önleyici tedbirler için....”.

Gerçekten Divan'ın gücü vardır. Fakat bu güç ihtiyari tedbirleri sadece “dikte” edebilir. Bu tedbirlerin bağlayıcı olmadığı olarak değerlendirilmiştir.

** Australia BMDHS'ni on 5 Ekim 1994; Japonya 20 Haziran 1996 ve Yeni Zelanda 19 Temmuz 1996 tarihinde imzalamıştır. [Http://www.un.org/Depts/los/los94st.htm](http://www.un.org/Depts/los/los94st.htm) (son ziyaret 20 Haziran 2009).

*** BMDHS Madde 280

**** BMDHS Madde 281

***** İbid., Madde 286 ve 287

d. BMDHS Ek VII'ye göre oluşturulacak Özel Hakem Mahkemesi*

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin geçmişi kısa olması ve baktığı dava sayısı az olmasına rağmen, çalışma kaynağının büyük bir kısmının ihtiyari tedbirler olduğu anlaşılmaktadır**.

Son olarak Bölüm 3, Bölüm 2'nin uygulanabilirliği dışında kalanların listesini ihtiva etmektedir. Öncelikle Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf devletler, Bölüm 2'nin uygulama alanları dışında kalan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, tarihi körfezler ve konular, askeri ve hukuki uygulama faaliyetleri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınmış barışı ve güvenliği koruma konularını ilgilendiren konularda farklı seçenekler kabul ederler***. İkinci olarak, Madde 297, deniz yatağının araştırılması ve işletilmesinden meydana gelecek anlaşmazlıkları ve sahil devletlerinin Münhasır Ekonomik Bölgesinde yaşayan deniz canlılarıyla ilgili hakları hakkındaki anlaşmazlıkları Bölüm 2'nin kapsamı dışında tutmaktadır.

Avustralya ve Yeni Zelanda'nın sorunun çözümü için neden BMDHS Bölüm XV'i seçtiklerinin açık taktiksel sebepleri vardır. Öncelikle bütün görüşmeler sonuçsuz kaldığında, tek taraflı hüküm verme tetiklenmiş olabilir. Böylece Japonya Bölüm 3'ün içerdiği sınırlandırma ve hariç tutulmalardan faydalanamaz. İkinci olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın tersine, BMDHS'nin ihtiyari tedbirlerinin bağlayıcılığı konusunda şüphe yoktur. Taraflar kararda verilecek tedbirlere kesinlikle uymak zorundaydı ki bu Avustralya ve Yeni Zelanda için oldukça önemlidir. Son olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın tersine,

* İbid., Madde 287(1)

** Alıntı yapılan makalenin yazıldığı tarihe kadar, ITLOS 5 anlaşmazlığa bakmıştır: *M/V Saiga*, *Camouco*, *Monte Confurco*, *Grand Prince*, ve *Southern Bluefin Tuna* davaları. *M/V Saiga* ve *Southern Bluefin Tuna* davalarında, mahkemenin geçici tedbirler (interim measures) talep edilmişken, *Camouco*, *Grand Prince* ve *Monte Confurco* davalarında Madde 292'ye göre gemilerin serbest bırakılması talep edilmiştir. Mahkeme sadece *M/V Saiga* davasında gemi lehine karar vermiştir. www.un.org/Depts/los/ITLOS/ITLOShome.htm. For a recent analysis of the *M/V Saiga* case, see L. de La Fayette, "ITLOS and the Saga of the Saiga: Peaceful Settlement of a Law of the Sea Dispute" *International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 15 (2000), pp. 355–392.

*** BMDHS Madde 298

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ihtiyari tedbir kararı çıkartmak için toplantıya çağırarak daha kolaydır (Romano, 2001).

Japonya, Yeni Zelanda ve Avustralya ile deniz yetki alanları hususunda kıyıdaş ülke konumunda değildir (Harita 3). SBT balığının üreme ve göç alanlarına Japonya anakarası yaklaşık 400-500 mil uzaktadır. Ancak Japonya'nın balık tüketimindeki, dolayısıyla avcılığındaki talebi nedeniyle Japon balıkçılığının Avustralya kıtası ve çevresindeki ülkelerin yetki alanlarında avlandığını ortaya koymaktadır. Davayı incelerken SBT balığının avlanması ile ilgili anlaşmanın yetki alanlarının belirlenmesinden önce yapıldığını ve sonrasında da diğer ülkelerin bu sınırlar içerisinde kalan avcılığın şartlarını ve kotalarını belirleyen Büyük Güney Tuna Balığını Koruma Sözleşmesi'ne itiraz etmeyerek Japon balıkçıların kendi yetki alanlarını kullanmalarını itiraz etmediklerini anlaşılmaktadır.

Bu davada Hakem Mahkemesi, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın talebi üzerine ilk kez Madde 290 paragraf 5 altında yer alan ihtiyari tedbirlere başvurmuştur*. Bu maddeye göre, Hakem Mahkemesi eğer durumu *prima facie* olarak kabul ederse, ihtiyari tedbirler uygulama yetkisine sahiptir. Madde 290(1)'de belirtilen ihtiyari tedbirler için standartlar, "anlaşmazlık nedeniyle tarafların karşılıklı çıkarlarını korumak için veya deniz çevresine karşı olası bir zararı engellemek için" şeklinde belirtilerek, Uluslararası Adalet Divanı'nın statüsünü, mahkemeye düzen koyma yetkisi veren, Madde 41'de belirtilmiş standartlardan yüzünü " her iki tarafın haklarını korumak için" alınması gereken tedbirlere çevirmektedir. Hakem mahkemesi anlaşmazlığı "*prima facie*" olarak kendisinin yargılama yetkisinde olduğunu kabul etmesi bir anlamda, Japonya'nın tüm itirazlarını red etmesi anlamına gelmiştir. Böylece Japonya'nın, anlaşmazlığın hukuki değil bilimsel olduğu ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden ziyade 1993 Sözleşmesi'nin uygulanması ile ilgili olduğu şeklindeki iddialarını da red etmiştir. Ayrıca 1993 Sözleşmesi'nin uygulanması, tarafların Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile elde etmiş oldukları haklarını, özellikle Madde 64 ve 116-11, göz ardı edemeyeceğini belirtmektedir. Japonya'nın 1998 ve 1999'da

* M/V "Saiga" davasında da Hakem Mahkemesi'nden Madde 290(5) İhtiyari tedbirler ile ilgili olarak anlaşmazlığın çözümü talebinde bulunulmuştur. Ancak tarafların hakem mahkemesine Madde 290(1) üzerinden sorunun çözümü için anlaşmaları üzerine dava, ihtiyari tedbirlerden doğal olarak takip eden ikinci dereceden olaylar fazına geçmesine sebep olmuştur.

tek taraflı uyguladığı Deneysel Balıkçılık Programı'nın, açık denizler ve 200 millik MEB ile ilgili haklarını ihlal ettiğini iddia etmektedir (Kwiatkowska, 2000).

Hakem Mahkemesi'nin bu davadaki yetkisizlik kararı Japonya'nın lehine olarak sonuçlanmıştır.

V. AVRUPA BİRLİĞİ VE KARADENİZ HAVZASI ÜLKERLERİNDE KONUYLA BAĞLANTILI ÖRNEKLER

5.1. Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası

AB ülkeleri arasında en çok tartışmanın yaşandığı konu olma özelliğini taşıyan ‘‘Balıkçılık’’ halen bu alanda istediği ölçüde pay alamayan üye ülkelerin tartışma konusu olmaya devam etmektedir. 1957 Roma Antlaşması’yla üye devletlerin hükümetleri, Avrupa Topluluğu’na, Avrupa balıkçılık endüstrisi için ortak kurallar koyma yetkisini tanımış olmasına rağmen, ulus devletlerin kendi öncelikleri ağır basmış, AB’nin Ortak Balıkçılık Politikasının oluşturulmasına yönelik uluslarüstü yetkilerini kullanmasına imkân tanınmamıştır. Bununla birlikte Tunus 1951 yılında 75 millik, Malta 1978 yılında 25 millik, Cezayir 1994 yılında 32 millik ve son olarak 1997 yılında İspanya, kıyılarının Akdeniz tarafında kalan sularda karasuları sınırından itibaren ölçülen 37 millik balıkçılık koruma alanı* (BKA) ilan etmişlerdir (Chevalier, 2005). Bu gelişmeler Akdeniz’deki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. AB’nin denizcilik politikasında son dönemde göstermiş olduğu öncül gayretlerin de bir sonucu olarak, AB’nin ortak çıkarları doğrultusunda tüm üye ülkelerin hakkaniyete uygun bir pay elde edebilmesi vardır. Bu nedenle Akdeniz’de balık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına yönelik yeni kurallar, standartlar ve BKA ilanında veya genişletilmesinde danışma ve eş güdüm için daha etkin imkânları yaratacak, yasal ve kurumsal alt yapının oluşturulması ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. İspanya’nın bu son yaklaşımından yola çıkarak, AB Konseyi Akdeniz’deki sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması ve balık kaynaklarının korunması için Ortak Balıkçılık Politikası Yönetmeliği’ni** ilk bakışta bu ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Süreç içinde önemli balık stoklarının aşırı kullanımının, eko-sistemlerin değişiminin, önemli ekonomik kayıpların ve balık ticaretinde uluslararası çatışmaların, balıkçılığın uzun

* <http://www.boe.es/boe/dias/1997/08/26/pdfs/A25637-25637.pdf>

** Directive 2000/60/EC of the European Parliament, <http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/>

vadeli sürekliliği ve gıda üretimine olan katkısı üzerinde tehdit oluşturduğu göz önüne alınarak Birleşmiş Milletler Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından, su ürünlerini koruyarak avlamak ve tüketmek anlayışına dayalı sürdürülebilir sorumlu balıkçılık ilkesi anlayışı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmanın gereksinimleri ve sorumlu balıkçılık anlayışı, AB'nin OBP'sına yeni sorumluluklar yüklemiş ve AB balıkçılığının sürdürülebilirliğinin sağlanması için yeni amaç ve farklı yöntem arayışlarına gidilerek 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren OBP yeniden belirlenmiştir. Böylece, balıkçılık politikası, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları ile öne çıkmış; sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması amacıyla, sadece denizden avlanan balık miktarı değil, balıkların türleri ve büyüklükleri, kullanılan avlanma yöntemleri ve malzemeleri ve politikaya konu olan balığın doğası gereği uluslararası ilişkiler ve iş birliği, OBP'nin önemli bir boyutunu teşkil eder hâle gelmiştir.

Konunun BMDHS ile ilişkisini incelediğimizde, Sözleşme'nin 87'nci maddesine göre bütün devletler, Sözleşme'nin 192'nci maddesi gereği deniz çevresini muhafaza etmek ve korumak, 116-120'nci maddeleri gereği açık deniz canlı kaynaklarını yönetmek ve korumak, diğer taraftan Sözleşme'nin 100, 118 ve 123'üncü maddeleri gereği kıyıdaş devletler arasında iyi niyetli iş birliği yapmak yönündeki sınırlamalar çerçevesinde açık denizlerde balıkçılık serbestisini haizdirler. Söz konusu serbestiye rağmen, Akdeniz'de, 2000'li yıllardan itibaren, sürdürülebilir kalkınmanın gereksinimleri ve sorumlu balıkçılık ilkesi anlayışı doğrultusunda, açık deniz alanlarının "Balıkçılık Koruma Alanları"na dönüştürülerek, ulusal yetki alanlarına dâhil edilmesi yönünde yoğun bir gayret sarf edildiği gözlenmektedir. Bu kapsamda, Akdeniz'de ilk uluslararası deniz koruma alanı, Fransa, İtalya ve Monako sahil dar ülkelerinin 25 Kasım 1999 tarihinde imzaladıkları bir anlaşmayla oluşturulmuştur. Bu koruma alanı, Akdeniz memeli deniz hayvanlarının "Pelagic" koruma alanı olarak bilinir ve orijinal adıyla "Uluslararası Ligurya Denizi Memeli Deniz Hayvanları Koruma Alanı" olarak, Ligurya deniz çanağının 84.000 km² bir alanında ilan edilmiştir*. Balıkçılık koruma alanlarında kullanılan haklar, balıkçılık kaynaklarının çıkarılması, işletilmesi, yönetimi ve korunması ile sınırlı iken, balıkçılık koruma alanları oluşturulması, açık deniz balıkçılık alanlarının daraltılmasına, bazı

* http://www.absoluteastronomy.com/topics/Ligurian_Sea_Cetacean_Sanctuary, (03.04. 2009)

balıkları avlama hakkının çiğnenmesine ve böylece, diğer ülkeler ve halkları üzerinde önemli sosyal ve ekonomik etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Akdeniz ülkelerinin açık deniz alanlarını koruma alanları hâline getirmek suretiyle paylaşma gayretleri yönündeki eğilim, Avrupa Birliği'nin 12 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe koyduğu "Akdeniz'de Balıkçılık Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Yönetim Tedbirleri Tüzüğü" ile birlikte, AB üyesi ülkeler için hukuki bir çerçeveye kavuşmuş olup, şimdilik, daha çok Batı Akdeniz'de rastlanan balıkçılık koruma alanları uygulamaları, anılan Tüzük'ün uygulanması ile birlikte Doğu Akdeniz'e de teşmil edilebilecek, böylece, ülkemizin Akdeniz'de komşularıyla mevcut deniz uyuşmazlıklarına ilave bir sorun daha eklenmesi söz konusu olabilecektir (Eren, 2009).

5.2. Avrupa Birliği Deniz Stratejisi Çerçevesi Direktifi (2008/56/EC)

17 Haziran 2008 tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2008/56/EC direktifi ile Avrupa Birliği denizlerinde uygulanacak olan Deniz Strateji Çerçevesi Direktifi (Marine Strategy Framework Directive)'ni yayınlamıştır. Direktif AB üyesi deniz yetki alanlarında uygulanmak üzere, 2020 yılına kadar AB üye ülkelerin denizlerinde temiz çevresel koşullara ulaşmaya sağlamak üzere, tanımlardan, uygulanacak yöntemlere ve uygulama takviminin de belirlendiği bir rehber niteliği taşımaktadır. Direktif, denizler için, BM Biyoçeşitlilik Sözleşmesi (UN Convention on Biodiversity) (CBD) ve Rio Sözleşmesi'nin dikte ettiği ve daha sonra Rio+20 sonuç bildirgesinde yer alan "İstedığımız Gelecek" (The Future we want) deklarasyonu (A/CONF.216/L.1.) özünde hareket etmeyi hedeflerken, kıyıları için de Barselona Sözleşmesi'nin Kıyı Alanları Yönetimi (ICZM) * protokollerinin ilgili maddelerini uygulamayı hedeflemektedir. Direktifte hedeflere ulaşmada izlenecek nitelik tanımlayıcılar (Qualitative descriptors), 11 başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar genel olarak şu şekildedir:

- a. Bioçeşitliliğin korunması
- b. İnsan faaliyetleri sonucu yabancı türlerin ekosistemi değiştirmesinin önlenmesi
- c. Ticari değeri olan balık türü stoklarının emniyetli biyolojik limitlerinde kalmasının sağlanması

* <http://ec.europa.eu/environment/iczm/barcelona.htm>

- d. Gıda ağlarının uzun dönem verimliliğinin ve üretiminin sağlanması
- e. Eutrophication'ın en aza indirgenmesi
- f. Deniz tabanı bütünlüğünün, özellikle benthic ekosistemin zarar görmemesi,
- g. Hidrografik koşulların kalıcı değişmesi nedeniyle ekosistemin etkilenmemesi
- h. Atıkların seviyesinin ekosistemi kirletmeyecek seviyede kontrol altında tutulması,
- i. Balık ve diğer deniz ürünlerindeki sağlığa zararlı maddeler miktarı, Birlik standartlarını veya ilgili standartların üstüne çıkmaması,
- j. Atıklar kıyı ve deniz çevresine zarar verecek seviyede olmamasının sağlanması
- k. Suya enerji yayılımı, sualtı gürültüsü yapanlar dahil, deniz çevresine zarar vermeyecek seviyede olmalısı (Directive 2008/56/EC).

Direktifte geçmişte oluşturulmuş tüm deniz ve karalar üzerindeki koruma alanlarının durumu ve geliştirilmesine ilaveten, Avrupa Birliği üyelerinin ilgili olduğu deniz alanlarında yeni koruma alanlarının oluşturulması ve direktif çerçevesinde korunması için gerekli girişimler teşvik edilmektedir. Esasen AB Deniz Stratejisi Çerçevesi Direktifi ile AB Su Direktifi* birbirileri'ne paralel ilerleyen yönergeler olup, konumuz gereği Deniz Direktifi irdelenmiştir.

5.3. AB Ortak Balıkçılık Politikası ve Deniz Stratejisi Çerçevesi Direktifi Uygulamaları

2000'li yıllara kadar özellikle Batı Akdeniz'de "balıkçılık bölgesi" adı altında deniz yetki alanları ilan edilirken FAO tarafından, su ürünlerini koruyarak avlamak ve tüketmek anlayışına dayalı sürdürülebilir sorumlu balıkçılık ilkesinin ortaya konulması ile birlikte deniz çevresinin ve canlı kaynaklarının korunması amacıyla farklı nitelikte deniz yetki alanları oluşturma yoluna gidildiği gözlenmiştir. Balıkçılık koruma alanı ilanı, balıkçılık kaynaklarının eko-sistemci bir yaklaşım çerçevesinde korunması amacını gütmektedir.

* Directive 2000/60/EC of the European Parliament

Balıkçılık koruma alanı oluşturulması, açık deniz balıkçılık alanını daraltmak ve açık denizin bazı alanlarına girme hakkını sınırlandırmak, ulusal yetkilerin genişletilmesi nedeniyle diğer devletler üzerinde sosyal ve ekonomik zararlara yol açmak gibi sonuçlar yaratabileceğinden, bu zararın üstesinden gelmek için iki taraflı giriş anlaşmalarının yapılması veya bazı devletlerin gemileri için tarihi balıkçılık hakları tanımak şeklinde önlemler alınması söz konusu olabilmektedir (Chevalier, 2005).

Bu kapsamda, özellikle “balıkçılık koruma alanı”, “ekolojik koruma alanı”, “ekolojik ve balıkçılık koruma alanı” ve “deniz koruma alanı” isimleri altında deniz yetki alanları oluşturulmaya başlanmıştır. İspanya, 2000 yılında “balıkçılık koruma alanı” iddiasında bulunmuş ve ilan ettiği balıkçılık koruma alanında, AB bayrağı taşımayan gemilerin girişine izin vermemek ve balıkçılık faaliyetlerini denetlemek şeklinde bir uygulama gerçekleştirmiştir. Fransa ise, 2004 yılında münhasır ekonomik bölge ilan etmeksizin kendisine deniz kirliliğine ilişkin düzenlemeleri uygulama ve yerine getirme imkânı veren bir “ekolojik koruma alanı” ilan etmiş; böylece, münhasır ekonomik bölge ilan edilmesi hâlinde kullanılacak bazı hak ve denetleme yetkileri için hukuki zemin oluşturmaya çalışmıştır (Chevalier, 2005).

İspanya'nın söz konusu yaklaşımından yola çıkan AB Komisyonu da 2002 yılındaki bildiriminde Akdeniz'de balık kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı Ortak Eylem Planı kapsamında 200 mile kadar uzanan balıkçılık koruma alanı ilan edilmesini savunmuştur (Commission of EU, 2002). AB, konu ile ilgili çalışmaları müteakip, balıkçılık faaliyetlerinin kısmen, geçici veya daimî olarak yasaklandığı “balıkçılık koruma alanları” oluşturulması yetkisini üye ülkelere veren ve AB Konseyini de Tüzük'ün kabulünden itibaren iki yıl içinde üye ülkelerin kendi kara suları dışında kalan alanlarda balıkçılık koruma alanları oluşturulması ve buralarda yasaklanacak balıkçılık faaliyetleri konusunda karar almaya yetkili kılan “Akdeniz'de Balıkçılık Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Yönetim Tedbirleri” konulu bir Tüzük'ü, 21 Aralık 2006 tarihinde kabul etmiş ve söz konusu Tüzük, 12 Ocak 2007 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

“Akdeniz’de Balıkçılık Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Yönetim Tedbirleri” başlıklı Tüzük, 32 madde ve altı ekten oluşmaktadır. Tüzük’ün başlangıç bölümünde, Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması’nın 37^{*}’nci maddesinin AB Komisyonu önerilerinin ve Avrupa Parlamentosunun görüşlerinin dayanak alındığı belirtilmektedir. Anılan bölümde, Birliğin OBP’si kapsamında, balıkçılık kaynaklarının kullanılması ve korunmasına yönelik konsey kararlarına, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne, Akdeniz Balıkçılık Komisyonu (GFCM) Anlaşması’na atıfta bulunulmakta ve biyolojik, sosyal ve ekonomik karakteri itibarıyla, Akdeniz balıkçılığının, topluluğu özel bir yönetim çerçevesi kurmaya zorladığı ifade edilerek Topluluğun, balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını sağlamaya ve canlı su kaynakları ile deniz eko-sistemini koruyucu ve muhafaza edici önlemlere ilişkin tedbir alıcı bir yaklaşımı uygulama sorumluluğunu üstlendiği belirtilmektedir.

Bu sorumluluk çerçevesinde, Tüzük’ün başlangıç bölümünde, Akdeniz’de balıkçılık kaynakları faaliyetlerine yönelik bir yönetim sistemi öngörülmüştür. Anılan yönetim sistemi, Topluluk sularında veya uluslararası sularda Topluluk gemileri tarafından, üye ülkelerin balıkçılık bölgeleri içinde üçüncü ülke gemileri tarafından veya Akdeniz’in açık deniz alanlarında, Birlik üyesi devlet vatandaşları tarafından gerçekleştirilen balıkçılık faaliyetlerini kapsamaktadır.

Tüzük, yönetim sisteminin hayata geçirilmesinin temini için, Topluluk düzeyinde ve üye ülkelerin kara sularında olmak üzere iki tür “yönetim planı” oluşturulmasını amaçlamıştır. Bu kapsamda Konsey’in, özellikle üye devletlerin karasularının tamamen veya kısmen dışında kalan deniz alanlarında bazı Akdeniz kökenli balıklar ile göçmen balıklara yönelik olarak yönetim planları kabul edebileceği; bu planların, özel balıkçılık izinleri, özgün teknik tedbirler, belirli büyüklükteki gemiler için gemi izleme sistemlerini zorunlu kılması gibi unsurları içerebileceği (Madde 18); üye ülkelerin ise 31 Aralık 2007 tarihine kadar kendi karasuları içinde kalan alanlarda “Balıkçılık Yönetim Planları”nı kabul edecekleri (Madde 19)

* Consolidated Version Of The Treaty Establishing The European Community (97/c/340/03/), http://eur_lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/ htm/11997E.html#0173010078.

ifade edilmektedir. Diğer taraftan, bir yönetim planının, bir başka üye devlet gemilerini etkilemesi muhtemel ise, bu planın ancak komisyon, üye devlet ve Bölgesel Danışma Konseyine danışıldıktan sonra kabul edileceği öngörülmektedir.

Tüzük, Cebelitarık Boğazı'nın doğusunda kalan bütün deniz alanlarını Akdeniz olarak tanımlamakta ve hükümlerinin;

a. Deniz canlı kaynaklarının muhafazası, idaresi ve kullanımı faaliyetlerinin; Akdeniz'de üye devletlerin egemenlik ve yetkisi altındaki deniz alanları içerisinde; bu alanların dışında ise Akdeniz'de Topluluk balıkçı gemileri tarafından veya bayrak devleti sorumluluğu ihmal edilmeden üye devletlerin vatandaşları tarafından icra edilmesi durumunda ve

b. Akdeniz'de yakalanan balıkçılık ürünlerinin pazarlanmasında uygulanacağını (Madde 1) öngörmektedir.

Yukarıda ifade edilen ulusal ve Topluluk düzeyindeki yönetim planlarının yanı sıra Tüzük, hem ulusal düzeyde hem de Topluluk düzeyinde balıkçılık koruma alanları oluşturulmasını öngörmektedir. Tüzük'ün 2'nci maddesinde balıkçılık koruma alanları, "deniz eko-sistemlerinin korunması veya deniz canlı kaynaklarının muhafazası ve işletimini geliştirmek amacıyla bütün veya bazı balıkçılık faaliyetlerinin, geçici veya daimî olarak yasaklandığı veya kısıtlandığı coğrafi olarak tanımlanmış deniz alanı" olarak tanımlanmıştır.

Bu kapsamda, üye ülkelerin, 31 Aralık 2007 tarihine kadar kendi deniz yetki alanları içinde ve ötesinde balıkçılık koruma alanları oluşturulmasına dair bilgileri ve buralarda uygulanması muhtemel yönetim tedbirlerini Komisyona bildirmeleri (Madde 5); Konseyin ise üye devletlerin bildirdiği bilgilere dayanarak Tüzük'ün kabulünden itibaren iki yıl içinde üye devletlerin karasularının dışında kalan alanlarda "balıkçılık koruma alanları" oluşturması ve buralarda yasaklanacak/izin verilecek balıkçılık faaliyetlerini şekillendireceği (Madde 6) öngörülmüştür. Diğer taraftan, üye ülkelerin bilimsel bilgiler temelinde, yeni "balıkçılık koruma alanları" belirleyebilecekleri veya mevcut "balıkçılık koruma alanları" için belirledikleri sınırlamaları ve yönetim kurallarını değiştirebilecekleri (Madde 7); Konseyin de

yeni bilimsel bilgiler temelinde, buralarda belirlediği sınırlama ve yönetim kurallarını değiştirebileceği veya yeni “balıkçılık koruma alanları” tasarlayabileceği belirtilmiştir.

Balıkçılık koruma alanlarında da tıpkı yönetim planlarında olduğu gibi, bir üye devletin kendi karasuları içinde önerilen balıkçılık koruma alanının diğer bir üye devlet gemilerini etkilemesi muhtemel ise, söz konusu balıkçılık koruma alanının belirlenmesi kararının Komisyonun da dâhil olduğu bir danışma sürecinden sonra alınabilmesi öngörülmektedir. Başka bir deyişle, hem yönetim planları hem de balıkçılık koruma alanlarının oluşturulması sürecinde, söz konusu plan ve alanların başka bir üye devletin gemilerini etkilemesi hâlinde, bir danışma mekanizması devreye girmekte; ancak, söz konusu danışma mekanizması, sadece üye ülkeler için öngörülmektedir. Dolayısıyla, üçüncü devlet gemilerinin söz konusu hususlardan etkilenmesi hâline yönelik herhangi bir mekanizmadan bahsedilmemektedir .

AB, yukarıda ayrıntıları açıklanan “Akdeniz’de Balıkçılık Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Yönetim Tedbirleri” konulu Tüzük ile birlikte, Akdeniz’de sürdürülebilir balıkçılığın temini için egemenlik alanları ve açık denizlerde uygulanmak üzere “Balıkçılık Koruma Alanları” ismi altında yeni bir deniz yetki alanı geliştirmekte ve buralarda amaç doğrultusunda yetki kullanmaya yönelik hukuki bir alt yapı oluşturmaktadır. Tüzük, her ne kadar ilke olarak topluluk gemileri ve vatandaşları bakımından uygulanacak olsa dahi, bu tedbirlerin bağlayıcılığı açısından söz konusu alanların bir deniz yetki alanı olarak işlev göreceği ve üçüncü ülkelerin ekonomik hak ve çıkarlarını da etkileyeceği değerlendirilmektedir.

AB, Akdeniz’de balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını ve deniz canlı kaynakları ile deniz eko-sistemini koruyucu önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla, tüm üyelerini bağlayan yukarıda kayıtlı Tüzük’ü kabul etmiş olmasına rağmen, AB ile üyelik müzakereleri yürüten Hırvatistan’ın, aynı amaçla oluşturduğu Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi (EBKB)* ni, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren AB üyesi ülkelere uygulama kararına

* Ecological and Fishery Protection Zone(EFPZ)

şiddetle karşı çıkmış ve söz konusu uygulamayı, Hırvatistan'ın katılım müzakerelerini bloke edecek bir unsur hâline getirmiştir. AB ile üyelik müzakereleri yürüten ülkemizin Yunanistan ve GKRY ile önümüzdeki dönemde balıkçılık koruma alanları ile ilgili olarak bir uyuşmazlık yaşaması hâlinde, AB'nin kendi üyeleri ile aday üyeler arasındaki bir uyuşmazlığa müdahale biçimi ve sonuçları açısından önemli bir örnek teşkil ettiğinden, bu konunun ayrıntılarına aşağıda yer verilmiştir.

Harita 4. Hırvatistan MEB ve EBKB sınırları. (Google Earth, 2012)

Eski Yugoslavya Cumhuriyetleri'nden biri olarak 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olan Hırvatistan, 27 Ocak 1994 yılında kabul ettiği Denizcilik Yasası'na, münhasır ekonomik bölge ile ilgili olarak pek çok madde yerleştirmiş ve 3 Ekim 2003 tarihinde EBKB'ni ilan etmiştir (Harita 4). Bunun üzerine Hırvatistan İtalya ve Slovenya'nın yoğun itirazları ve AB'nin baskısı ile karşı karşıya kalmıştır. İtalya için EBKB'nin anlamı siyasi olmaktan ziyade, ekonomik bir nitelik taşımaktadır. İtalya, kendi balıkçılık sektörünün

çıkarları yüzünden söz konusu alana karşı çıkmaktadır. Zira, Hırvatistan'ın EBKB kararı, İtalya için yaklaşık 300 milyon avroluk bir kazancın kaybı anlamını taşımaktadır. Bu rakam ise, Hırvat gemilerinin balıkçılıktan kazandığı rakamın on katına tekabül etmektedir (Kırmacı, 2008).

5.4. Hırvatistan, Slovenya ve İtalya Arasındaki “Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi” Uyuşmazlığı

Anılan balıkçılık bölgesinin bir yıl sonra yürürlüğe girmesi öngörülmüşken, İtalya ve Slovenya'nın yoğun itirazları nedeniyle AB'nin baskısına maruz kalan Hırvatistan, 3 Haziran 2004 tarihinde Parlamentosunda kabul ettiği karar ile “Avrupa Toplulukları ve Hırvatistan arasında Balıkçılık Ortaklık Anlaşması” imzalanana kadar, balıkçılık bölgesi uygulamasını askıya almıştır. Kararı müteakip, 4 Haziran 2004 tarihinde Hırvatistan, Slovenya ve İtalya Devlet Bakanlarının Brüksel'de yaptıkları toplantıda, Stratejik Balıkçılık Ortaklık Anlaşması'nın akdedilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. Ancak, söz konusu anlaşma gerçekleşmemiştir. Bunun üzerine Hırvatistan, Aralık 2006 ayında yine Parlamentosunun aldığı bir kararla yaklaşık 56.000 km² lik bir alanı kaplayan EBKB'ni, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren AB üyesi ülkelere uygulamayı kararlaştırmıştır. Söz konusu karar üzerine, Hırvatistan'ın EBKB uygulaması AB katılım müzakerelerinin önemli sorunlarından biri hâline gelmiştir (Jungvirth, 2008).

Bu kapsamda, Hırvatistan'ın EBKB, tıpkı Türkiye-Yunanistan arasındaki “Ege Sorunları”na benzer şekilde AB belgelerinde yer almaya başlamış; söz konusu uyuşmazlık, Hırvatistan İlerleme Raporu ile Genişleme Stratejisi Raporları'nda “Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler” başlığı altında birer siyasi kriter olarak ifade edilmiştir. Böylece, Hırvatistan ile AB üyesi olan Slovenya ve İtalya arasındaki deniz sınırı uyuşmazlığı, ikili ilişkiler kapsamında çıkarılarak Hırvatistan ve AB arasında bir sorun alanı olarak ileri sürülmeye başlanmıştır.

AB'nin 6 Kasım 2007 tarihli Hırvatistan İlerleme Raporu'nun "Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler" başlıklı bölümünde; "Hırvatistan Parlamentosunun Aralık 2006 ayında Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi'ni 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren AB üyesi ülkelere uygulanmasını kararlaştırdığı, söz konusu kararın, 16-17 Haziran 2004 tarihli Avrupa Konseyi Sonuçları Bildirgesi'nde atıfta bulunulan Haziran 2004 ayında anılan ülkeler arasında ulaşılan siyasi mutabakattan sapma olduğu, bu konunun çözülmeden kaldığı, AB üyeliği sürecinin esaslı bir parçası olan iyi komşuluk ilişkileri ve daha ileri bölgesel işbirliği için gayretlere ihtiyaç bulunduğu" belirtilmiştir. Slovenya ve İtalya ile ilişkilerin ele alındığı bölümde ise, "Adriyatik'teki Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi'nin AB üyesi ülkelere uygulanması sorununun çözümlenmesine ihtiyaç bulunduğu" ifade edilmiştir (EU Commision, 2007).

AB Komisyonu'nun 6 Kasım 2007 tarihli "Genişleme Stratejisi ve Temel Sorunlar 2007-2008" başlıklı raporunda ise; "Hırvatistan ve komşuları arasında özellikle sınırla ilgili ikili sorunlara kesin çözümler bulunması hususunda çok az ilerleme kaydedildiği, sınır sorunları hususunda üçüncü taraf müdahalesini içeren Hırvatistan ve Slovenya Başbakanları arasındaki gayriresmî anlaşmanın ilerleme teşkil ettiği ve takip edilmesine ihtiyaç bulunduğu, diğer taraftan Hırvatistan Parlamentosu'nun Aralık 2006 ayında Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi'ni 1 Ocak 2008'den itibaren AB üyesi ülkelere uygulama kararı aldığı, bu kararın Hırvatistan-Slovenya-İtalya arasında Haziran 2004 ayında ulaşılan siyasi uzlaşmadan sapma olduğu ve bu sorunun çözümlenmesine ihtiyaç bulunduğu, iyi komşuluk ilişkileri ile daha ileri iş birliği için çaba gösterilmesi gerektiği" belirtilmiştir (EU Commision, 2008).

2008 yılı başından itibaren AB dönem başkanlığını devralan Slovenya'nın ise Birlik içindeki konumundan faydalanarak, Hırvatistan'ın EBKB'nin yürürlükten kaldırılması doğrultusunda, Hırvatistan üzerinde baskı yapmak yönünde yoğun gayretlerde bulunduğu gözlenmiştir.

AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu üyesi Olli Rehn, 6 Mart 2008 tarihinde Hırvatistan'a yaptığı resmî ziyarette, Başbakan Ivo Sanader ile görüşmesini takiben,

EBKB'nin kısa sürede çözümlenmemesi hâlinde, katılım sürecinde önemli gecikmelere yol açılacağını, Hırvatistan'ın AB üyesi olmasını müteakip bahse konu bölgenin AB müktesebatının uygulanacağı "ortak sular" olacağını beyanla, bir anlamda AB'nin EBKB konusundaki tutumunu net bir şekilde ifade etmiştir. Söz konusu görüşme ertesinde, Hırvatistan Hükûmeti'nin Adriyatik'teki Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Bölgesi'nin AB üyesi ülkelere uygulanmasının askıya alınması yönündeki önergesi, Parlamentoda 77 oyla kabul edilmiş ve önerge kapsamında 13 Mart 2008 tarihinde Parlamentoda kabul edilen kararda "Ekolojik ve Balıkçılık Koruma Alanı'nın, AB üyesi ülkeler için 15 Mart 2008 tarihinden itibaren, AB ruhu içerisinde ortak bir uzlaşma bulunana kadar geçici olarak uygulanmayacağına" hükmedilmiştir.

EBKB uyuşmazlığının geçici olarak çözüme kavuşturulmasını müteakip AB Komisyonu Başkanı Barroso, 13 Mart 2008'de Başbakan Sanader ile Brüksel'de yaptığı görüşmenin ardından, Hırvatistan'la teknik müzakerelerin 2009 sonu öncesinde tamamlanmasının mümkün olduğunu ve tıpkı Akdeniz'de olduğu gibi Adriyatik'de de bir balıkçılık koruma alanı oluşturulması önerisi üzerinde çalışmaya hazır olduklarını ifade etmiştir.

Böylece Hırvatistan, AB ve AB üyesi Slovenya ve İtalya'nın çıkarları ile çatıştığı için AB ile katılım müzakereleri sürecindeki tıkanmayı gidermek ve müzakerelerde ilerleme sağlamak adına, egemen bir devlet olarak kendisine hak gördüğü hâlde, ekolojik ve balıkçılık koruma bölgesi uygulamasından ikinci defa geri adım atmıştır.

5.5. Türkiye'nin Koruma Alanlarına İlişkin Politikası ve Uygulamaları

Çevre denizlerimizden biri olan Akdeniz'in su yüzeyi, dünya okyanuslarının sadece %0,8'ini kaplamakla birlikte, Akdeniz'de dünyanın deniz türlerinin %8-9'unun (400'ün üzerinde tür bulunmaktadır*) yaşadığı, Doğu Akdeniz'in, özellikle kırmızı karides stokları, orkinos, tulina ve tombik gibi göçmen ve büyük sürü oluşturan balıklar açısından zengin

* Bayram Öztürk; "Marine Protected Areas and Turkey Practises", <http://www.tudav.org/new/projects.php?pid=9>.

olduğu, Rodos döngüsü nedeniyle verimli balıkçılık alanlarına sahip olduğu ve en verimli kalamar ve sübye alanlarının bu denizin derin sularında bulunduğu bilinmektedir^{*}. Bu durum göz önüne alındığında, Doğu Akdeniz'in biyo-çeşitlilik açısından oldukça zengin olduğu; söz konusu biyo-çeşitliliğin korunmasında deniz koruma alanı uygulamasının en önemli aracı teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Türkiye'nin deniz koruma alanlarına ilişkin uygulamalarına bakıldığında, uygulamaların Ege ve Doğu Akdeniz'de bir örnek oluşturmadığı ve bu amaç kapsamında iki özel koruma alanı ilan edildiği görülmektedir. 1991 yılında Akdeniz foklarını korumak amacıyla Foça^{**}, 1999 yılında Gökçeada "Deniz Koruma Alanları"^{***} olarak ilan edilmiştir. Türkiye, Ege ve Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ilan etmediği için, Doğu Akdeniz'in uluslararası sularında zorlayıcı kuralları bulunmamaktadır. Bu durum, buradaki zengin balıkçılık kaynaklarının yönetiminde sorunlara neden olmaktadır. Diğer taraftan Türkiye, Doğu Akdeniz'de balıkçılık kaynaklarının işletilmesi, deniz kirliliği ve önlenmesi, yabancı yayılcı türler, küresel ısınmanın izlenmesi ve yasa dışı balık avcılığının önlenmesi gibi bilimsel araştırma programları da yürütmektedir (Öztürk ve Başeren, 2008).

Türkiye, AB üyelik sürecinde kendi mevzuatını AB mevzuatına uyumlaştırma çalışmaları çerçevesinde, ilk etapta gerekli olan yasal değişikliklere yönelik "Su Ürünleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"nı^{****} hazırlamış ve söz konusu Kanun Tasarısı, TBMM ilgili komisyonlarında görüşülmüştür.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan "Su Ürünleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" ile, AB'nin OBP'sindeki esaslar Türk mevzuatına yansıtılmaya çalışılmıştır. Anılan Kanun Tasarısı'nda, su kaynaklarının muhafazası, sorumlu balıkçılık ve balıkçılık koruma bölgeleri vb. hususlara yer verildiği görülmektedir. Kanun Tasarısı'nın 2'nci maddesinde Koruma Alanı, "Biyolojik çeşitlilik ile doğal kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ayrılmış, belirlenen esaslar dâhilinde işletilen ve koruma statüsü verilen su alanıdır." şeklinde tanımlanmıştır.

* "Akdeniz Türkiye'ye kapanıyor mu?", <http://www.tudav.org/new/news.php?id=21>

** 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

*** 21 Şubat 1999 tarih ve 23618 sayılı Resmi Gazete'de Gökçeada'da yıldız Koyu ile Yelkenkaya arasında sualtı parkı kurulduğu ilan edilmiş, koordinat değerleri verilen alan içinde av yasakları açıklanmıştır.

**** Su Ürünleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı; <http://www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0558.pdf>, 03.04.2011.

Kanun Tasarısı'nın 13'üncü maddesinde, "Bakanlık su ve su ürünleri kaynaklarının korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için koruma alanları ilan eder." ifadesi kullanılarak, çevre denizlerimizdeki canlı su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı için gerekli hukuki alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan, Ege ve Doğu Akdeniz'de komşularımızla mevcut deniz sınırı uyuşmazlıklarımıza ilave sorunlar yaratabileceği değerlendirilen "Akdeniz'de Balıkçılık Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Yönetim Tedbirleri" başlıklı AB Tüzüğü'nde öngörülen "Balıkçılık Koruma Alanları" ilanlarına hazırlıklı olmak maksadıyla, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı koordinatörlüğünde, 25-26 Mayıs 2007 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Gökçeada Deniz Araştırmaları Biriminde, 28-29 Haziran 2007 tarihlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Araştırma Enstitüsünde toplantılar yapılmış; söz konusu toplantılarda ülkemizin oluşturabileceği balıkçılık koruma alanlarına dayanak teşkil edebilecek nitelikte bilimsel çalışmaların başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, tüm denizlerimizin balıkçılık kaynaklarının tespitinin sağlanabileceği; müteakip aşamalarda ise, AB üyesi ülkeler gibi balıkçılık koruma alanlarımızın belirlenerek söz konusu alanlarda daha sağlıklı balıkçılık politikası uygulamalarına yönelebileceğimiz; elde edilecek veriler sayesinde, AB'yle yapılan müzakerelerin de daha uygun bir ortamda yürütülebileceği değerlendirilmektedir.

5.6. Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi

Bu bölümde incelediğimiz Karadeniz MEB ise, sınırların belirlenmesi anlaşması sonrasında Karadeniz'deki geleneksel balıkçılık alanlarımızın durumunu incelemek için ele alınmıştır. Herhangi bir davaya konu olmamasına rağmen, Ege ve Doğu Akdeniz'deki gelecekte olabilecek hatalara karşı bir farkındalık yaratmak için ele alınmıştır.

Karadeniz, yetki alanları sınırlandırması ile ilgili tartışmalarda en az anlaşmazlıkların yaşandığı denizimizdir. Bununla birlikte 2012 verilerine göre Türkiye'nin balıkçılığının %78'i bu denizde gerçekleşmektedir (Ek 4). 1986 yılında, 1982 BMDHS'ne taraf olmayan Türkiye,

Karadeniz’de MEB ilan etmiştir*. Ancak bu dönemden sonra 2000’li yılların başına kadar, toprak altı kaynaklarından yararlanmak için bir girişimde bulunmazken, balıkçılarımızın diğer ülkelerin yetki alanlarında kalan geleneksel alanlarında avlanmak istediğinde problemler yaşanmaya başlamıştır. Bu bölümde, Karadeniz MEB yetki alanımızın sınırlandırılması sorunsuzca yapılmasına rağmen daha sonra sualtı canlı ve yeraltı cansız kaynaklarının kullanımı ile ilgili karşılaşılan sorunlara değinilmiştir. Başlangıçta kısaca bölgedeki hukuki gelişmelerin tarihçesine değinilip daha sonra uygulamadaki gelişmeler incelenmiştir.

Münhasır ekonomik bölge kavramı, bazı Latin Amerika devletlerince 1945’lerden sonra uygulanan 200 millik miras denizi (patrimonial sea) kavramı ile 1960’ların başında gündeme gelen balıkçılık bölgesi (fishery zone) kavramlarının etkisi altında ortaya çıkmıştır (Pazarcı, 2010). Kavram başlangıçta az gelişmiş devletlerin gelişmesine olanak sağlamak amacıyla ortaya çıkmışsa da zamanla diğer gelişmiş devletler tarafından da benimsenmiştir. Nitekim günümüzde 100’ü aşkın devlet, 200 mil genişliğinde bir münhasır ekonomik bölge veya balıkçılık bölgesine sahiptir. Uluslararası Adalet Divan kararlarında gerek kavram gerekse 200 mile uzanan genişliği yönünden münhasır ekonomik bölge, örf ve âdet kuralı olarak kabul edilmiş durumdadır. MEB Kavramı kıta sahanlığı kavramı altında kıyı devletlerine tanınan yetkileri ve yine, 1958, 1960 Deniz Hukuku Konferansları ertesinde oluşan uygulamayla ortaya çıkan balıkçılık bölgesi ve açık denizde balıkçılık konusunda kıyı devletlerinin öncelikli hakları kavramları altında söz konusu olan hakları kapsamına alan, bir bakıma bu kavramları bir birleşimi olan yeni bir kavramdır. Bununla beraber 1982 tarihli andlaşmada kıta sahanlığı kavramı MEB kavramının kabulüne rağmen gerekli olan uyumun sağlanmasına çalışılarak saklı tutulmuş ve ayrıca düzenlenmiştir. MEB yeni ortaya atılan bir kavram olmasına rağmen III. Deniz Hukuku Konferansı sona ermeden önce yaygın olarak kabul edilmiş ve pek çok devlet tarafından uygulamaya konmuştur. Yakın zamanlar içtihadında bu kavramın 1982 tarihli andlaşmadan bağımsız örf ve adet hukukuna mal olduğu kabul edilmektedir. Nitekim bu anlayıştan hareket edilmiş olmalıdır ki, andlaşmaya taraf olmayan Türkiye 5.12.1986 tarih ve 86/11264 sayılı kararname ile Karadeniz’de 200 millik

* R.G. 20 Ocak 1981, Sayı: 17226

MEB ilan etmiştir*. Kıyılarımızı çeviren bütün denizlerimizde bu yola gidilmemiş olması, özellikleri olan yarı kapalı denizlerde genel kuralların uygulanamayacak olması tezimizle tutarlı bir tutum içinde bulunması için gerekli görülmüş olmalıdır (Toluner, 1996).

Karşılıklı sahillerin uzaklığı nedeniyle, sadece komşu devletlerle deniz yan sınırının söz konusu olabildiği Karadeniz’de ilk sınırlandırma anlaşması, o dönemde henüz varlığını devam ettiren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile 17 Nisan 1973 tarihinde akdedilmiştir. SSCB ile yapılan sınır antlaşmalarının en büyük önemi, birlik dağıldıktan sonra söz konusu sınır antlaşmalarının bazı ülkelere tanınmasıdır. 1973’te Rusya ve Türkiye arasında 12 mil üzerine kurulu, karşılıklı karasuları sınırları anlaşması imzalanmıştır (Charney ve Alexander, 1993, Özman, 2006). Türkiye ve SSCB arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili sözleşme 23 Haziran 1978’de Moskova’da imzalanmıştır (R.G. 20 Ocak 1981, Sayı: 17226). Ukrayna ve Gürcistan, bu sözleşmeye ve sözleşmeden doğan sınırlara halef olmuştur**. “Karadeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması” hakkındaki bu Antlaşmaya, 23 Aralık 1986’da “Karadeniz’de Kıta Sahanlığı Olarak Belirlenen Sınırın Münhasır Ekonomik Bölgelerin de Sınırını Teşkil Etmesi Hakkında Teati Edilen Mektupların Onayına Dair Karar” eklenmiş ve taraflar, kıta sahanlığı sınır çizgisinin aynı zamanda MEB sınır çizgisi olması konusunda anlaşmışlardır (Charney ve Alexander, 1993).

Rusya Federasyonu ile yapılan sınır anlaşmalarına ilişkin olarak ise Türkiye ile SSCB arasında 23 Haziran 1978 tarihinde imzalanmış olan kıta sahanlığı sınırlandırılması anlaşması, devletlerin ardıllığı ilkesinden hareketle, SSCB’nin 1991 yılında dağılmasından sonra Rusya Federasyonu için de geçerli olmuştur (R.G. 20 Ocak 1981, Sayı: 17226; Pazarıcı, 2003). (İnan ve Gözen, 2009).

Türkiye, 05.12.1986 tarih ve 11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi’yle Karadeniz’de MEB ilan etmiştir ve ilan edilen Türk MEB, bu denizde Türk karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar uzanır (R.G. 17.12.1986, Sayı: 19314). Daha sonra, 23/6/1978 tarihli “Türkiye Cumhuriyeti ve SSCB

* R.G. 20 Ocak 1981, Sayı: 17226

** http://www.mae.ro/poze_editare/RcU_memoriu_Chapter6.pdf

arasında Karadeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma” ile belirlenen sınırın, aynı zamanda Türkiye ile SSCB arasında Karadeniz’deki MEB sınırını teşkil etmesi hakkında teati edilen 23/12/1986 ve 6/2/1987 tarihli ekli mektupların onaylanması; Dışişleri Bakanlığı’nın 11/2/1987 tarihli ve CTAD/II-754-510-352-786 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3.Maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 17/2/1987 tarihinde kararlaştırılmıştır (R.G., 28.02.1987, Sayı: 19386).

Karadeniz’de Ukrayna ile sınırlandırmaya ilişkin olarak ise Ukrayna, 25 Mart 1994’te Türkiye’ye yazdığı bir mektupla, uluslararası ve ulusal kurallara göre Karadeniz’de SSCB ile yapılan denizcilik sözleşmelerinin Türkiye ile ilgili olarak hala geçerli olduğunu belirtmiştir. Karşılıklılık temeline dayanarak genel uygulamada Türkiye 6 mil karasularına sahipken Karadeniz’de bu sınırı 12 mil olarak uygulamakta ve aynı zamanda kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölgeye de sahip bulunmaktadır (İnan ve Gözen, 2009). İki ülke arasında deniz sınırlarının belirlendiği tarihten bu yana, yasa dışı kalkan avlama olayları, Ukrayna münhasır ekonomik bölgesi içinde yasadışı avlanan balıkçıların yakalanması ve hatta hapse girmeleri gibi birçok olaylar vuku bulmuştur.

Gürcistan ile sınırlandırmaya bakıldığında ise, Karadeniz’de SSCB ile 17 Nisan 1973’te imzalanan ilk sınırlandırma antlaşmasının Gürcistan ile Türkiye arasında yürürlükte olduğu uygulamada kabul edilmiştir. Hopa Liman sınırı; batıda 41° 20’ 02’’ kuzey enlemi; 41° 15’ 18’’ doğu boylamı mevkiinden Genel Kuzey istikametine çizilen hat ile doğuda, Türkiye – Gürcistan deniz yan sınırı başlangıç noktası arasında kalan Türk karasuları ile sınırlandırılan kıyı ve deniz alanıdır (R.G. 28.04.2005, Sayı:25799). Taraflar, Karadeniz’de Tibilisi Protokolü’nce belirlenen alanlarda kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahiptirler.

Karadeniz’de, komşu devlet Bulgaristan’la olan yan sınır konusunda, özellikle sınır çizgisinin başlangıç noktası üzerinde görüş birliği sağlanamaması nedeniyle, oldukça uzun bir süre anlaşmaya varılamamıştır. Nihayet sorun, 4 Aralık 1997 tarihinde imzalanan anlaşma* ile

* R.G. 02 Haziran 1998, Sayı: 23360

halledilerek, iki devlet arasındaki deniz yan sınırı eşit uzaklık yöntemi esas alınarak tespit edilmiştir (Özman, 2006). Lozan Antlaşması ile Talveg hattı belirlenmiş olan Rezve (bugünkü adıyla Kanlıdere) deresi açıklarında 105 km²'lik bir alanın hükümlerinin kaybedildiği anlaşılmıştır (Gündüz, 1999, Öztürk, 2011b). Bulgaristan'la yan sınır anlaşması yapılırken, Bulgaristan'ın Rezve deresi yatağını değiştirerek kara sınırını, sınırın uzantısı durumunda olan yan sınırında 70 derecelik açıyla çizilmesi gerekirken, bu değişiklik sonrası, o dönemin talimatıyla 74 derecelik bir açı ile çizilmesi üzerine 105 km² lik bir deniz alanı kaybedilmiştir (Öztürk 2011b).

5.6.1. Münhasır ekonomik bölge ilanı sonrasında Karadeniz'deki gelişmeler

Karadeniz'de MEB ilanı sonrasında, BMDHS'nin kıyı devletlerine sağladığı ekonomik haklardan, deniz yatağında ve bunların toprak altında kalan canlı ve canlı olmayan doğal kaynaklara ilişkin ekonomik hakların* kullanımına ilişkin çalışmalar 2000'li yıllar sonrasında başlamıştır. Arama, üretim, sondaj, dağıtım, depolama ve boru hattı çalışmalarını sürdüren Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), 2004 yılında Batı Karadeniz'de (Akçakoca) Ayazlı-1 kuyusunda gerçekleştirilen doğal gaz keşfi ve sonrasında Akçakoca-Çayağzı Doğal Gaz Proses tesislerinin Mayıs 2007 ayında devreye alınmasından sonra, doğal gaz üretimine geçmiştir. TPAO, 2002-2009 yıllarında 4,8 milyar, 2010-2012 yılları arasında ise 3,8 milyar dolar yatırım yapmıştır. Akçakoca Ayazlı-1 kuyusu kıyıda 10 mil açıktadır**. TPAO, bölgedeki çalışmalarına devam etmektedir. En son teknolojik yeniliklerle donatılarak inşa edilen "Deep Water Champion" sondaj gemisinin Karadeniz'e gelmesi ile 23 Mayıs 2011 tarihinde "Kastamonu-1" kuyusunda başlamış olup, sondaj çalışmaları sürmektedir.

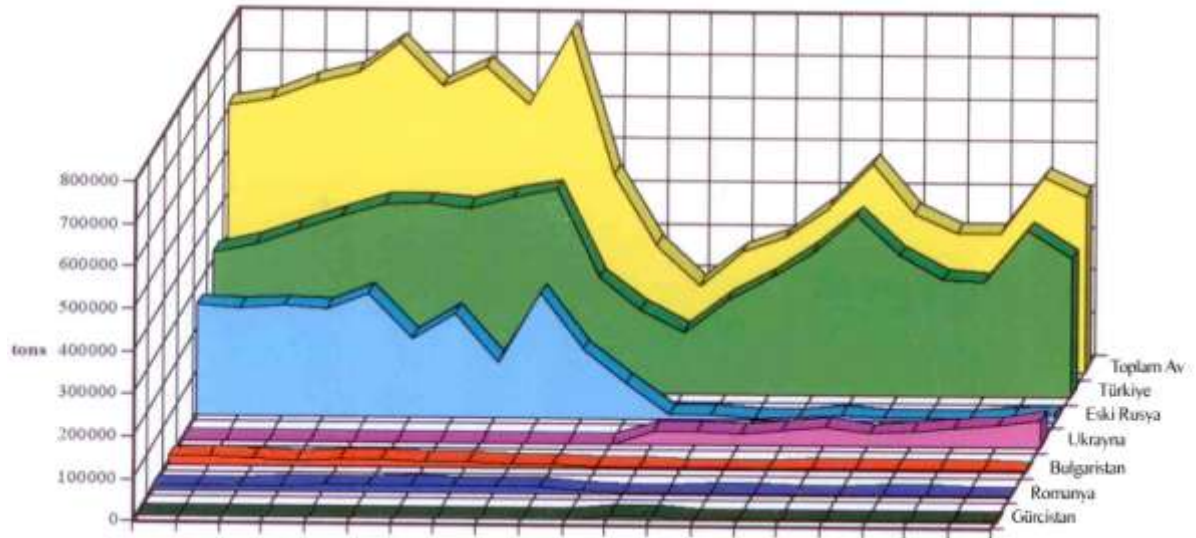
Karadeniz'de yürütülen doğal kaynakların üretim sondaj, dağıtım, depolama çalışmalarının geçmişi çok kısa olması ve yapılan yatırımın çok yüksek olmasına rağmen, bu sulardaki balıkçılığın tarihçesi oldukça eskidir. Toplam 477 658 tonluk üretimle, dünya su ürünleri üretiminin %0,7'sinin karşılandığı ülkemizde, 2011 yılı toplam su ürünleri arzının %71'i deniz balıklarından, %7'si diğer deniz ürünlerinden, %7'si içsu ürünlerinden ve %15'i

* 1982 tarihli B.M. Sözleşmesi, m.55.56.57.

** www.tpoa.gov.tr

de yetiştiricilikten elde edilmiştir (TUİK, 2012). Denizden avlanan ürünlerin önemli kısmı, büyük sürüler oluşturan hamsi, istavrit, sardalya ve palamut gibi pelajik balıklardan elde edilmektedir. Aynı anda çok miktarda avlanabilen bu balıklardan yalnızca hamsinin deniz ürünleri içindeki payı yaklaşık olarak %53'dür. Bu nedenle Karadeniz'de yapılan avcılıkta en fazla paya sahip olan hamsi üretiminde görülen azalmalar, toplam üretimde de çok önemli düşüslere yol açmaktadır (Ek 3).

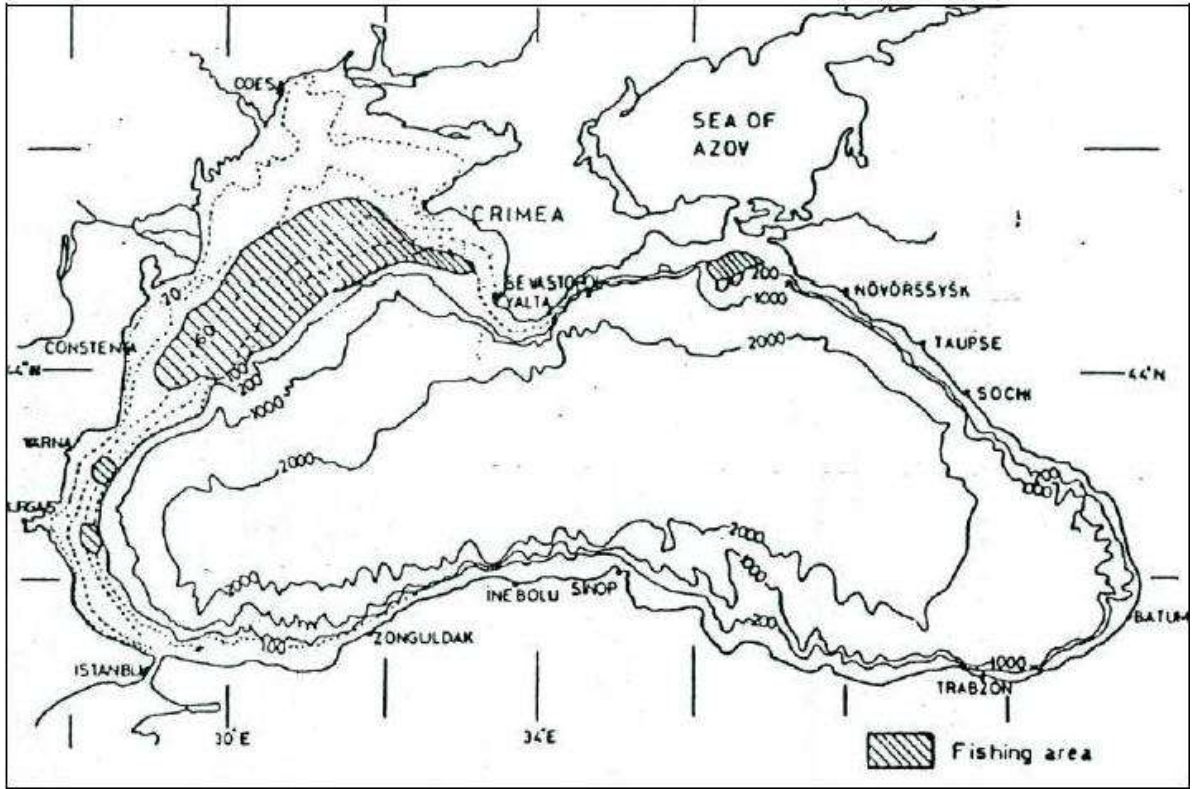
Karadeniz'de avlanan balık istatistiklerini incelediğimizde, üretimin %87'si Doğu Karadeniz, %13 Batı Karadeniz'den gerçekleşmektedir. (Ek 4). Pradanov ve arkadaşlarının çalışmalarına göre 2000'li yılların başında Karadeniz geneline baktığımızda ise, Karadeniz ülkeleri arasında en yoğun avcılık ve av gücü ülkemizdedir (Pradanov v.d., 2004).

Şekil 2. Karadeniz Ülkelerine Göre Toplam Balık Avcılığı Miktarı (Pradanov v.d., 2004)

Av gücümüz o kadar büyüktür ki bu mevsimde binlerce kalkan teknesinin denize bıraktığı kalkan ağı, Karadeniz'i baştan başa dolaşacak kadar uzundur. Ağlara takılan "Muttur" ve "Afalina" türü yunuslar binlerce sayıdadır. Bu tür balıkçılık avcılığına hedef dışı av (by catch) denir. Balıkçılar kalkan stoklarının azalmasından şikayet etmektedirler. Gelecekte bu balık daha da azalacaktır. Üstelik günümüzde büyük trol teknelerinin de Karadeniz'e geldiği görülmektedir (Öztürk, 2011b).

Karadeniz’de imzalanan MEB anlaşması ile birlikte balıkçılarımızın yabancı ülke yetki alanlarında kalan geleneksel balıkçılık alanlarında avlanmaya devam etmesi ve bu nedenle meydana gelen hukuki gelişmeler yazılı ve görsel medyaya yansımıştır. Bugün yabancı ülke yetki alanlarında kalan bu geleneksel balıkçılık alanlarında avlanamayan Türk balıkçıların çözüm olarak 2005 yılından itibaren Romanya, Bulgaristan ve Ukrayna’da şirketler kurarak avlanmaya çalıştığı ortaya çıkmıştır*. Karadeniz MEB yetki alanlarını belirleyen Türkiye, kendi kıyılarındaki balıkçılık faaliyetlerini korumuş gözükmele beraber, Karadeniz balıkçılığında başka rakibinin olmaması nedeniyle esasında kuzeybatı Karadeniz’deki sığ su dip balıkları avcılık alanını kaybetmiştir (Harita 5). Karadeniz’de geleneksel kalkan alanlarında av alanlarının kaybedilmesi sonucu, avlanan kalkan miktarı ve fiyat artışı Ek 5’de sunulmuştur.

Harita 5. Karadeniz kalkan balığı balıkçılık alanları (Öztürk, 2013)

* Romanya Türk İşadamları Derneği Genel Sekreteri Güven Güngör ile kişisel görüşme.

Son 10 yılda, Karadeniz’de çevre ülkelerin deniz yetki alanlarında üzücü olaylar gelişmiştir. Türk balıkçıları Rusya, Ukrayna, Bulgaristan hatta Gürcistan’da potansiyel hırsız olarak görülmeye başlanmıştır. Çünkü başka ülkelerin sularında balık avlamaktadırlar. Bunlardan bazıları; 1991 yılında 10 kadar balıkçı teknesi Bulgar MEB içersinde kalkan avladıkları nedeniyle yakalanmış ve yargılanmış, bu konu meclis soru önergesi olarak tutanaklara geçmiştir (TBMM, 1991). 2000 yılında Ukrayna sularında kalkan balığı avlarken yakalanan “Yavrum Ahmet” isimli tekne batırılmıştır. Tekne kaptanlarından Durmuş Çınar ise, Ukrayna Sahil güvenlik güçlerince öldürülmüştür. Bununla birlikte Ukraynalılar tekne sahiplerinden 12500 USD tazminat istemektedirler. Ukrayna Su Ürünleri yetkililerince mahkemeye çıkarılan balıkçılarımıza batan teknedeki elli dişi kalkan balığı olduğu ve bunların her birinin yılda 6.200.000 yumurta vereceği ve 10000 yumurtadan bir balık doğacağı hesaplanarak bunların doğurmadığı yavrulardan dolayı meydana gelen zarardan 15 680 grevna (Ukrayna para birimi). Yani doğmamış balıklar için de para istenmektedir. 2002 ‘de ise Romanya’da 7 balıkçı teknesine el konularak 40 balıkçımız tutuklanmıştır. Denizcilik stratejisine sahip olamamamız nedeniyle uluslararası andlaşmaların arka planlarını okuyamamaktayız. Örneğin İngilizler sömürge altına aldıkları ve daha sonra özgür bıraktıkları ülkelerle yaptıkları antlaşmalarda daha önce elde etmiş oldukları haklarını ortaya koyarlar. Majestelerinin geleneksel balıkçılık veya seyrüsefer hakkı hiç zedelenmemektedir. Bizde ise 200 yıl öncesine kadar iç denizimiz olan ve dedelerimizin Kerç Boğazı’na yunus kalkan ve mersin avlamak için gittiği geleneksel av alanlarımız 1985’de Karadeniz ülkeleri sınır ve MEB antlaşmasıyla elimizden çıkmıştır. Geleneksel balıkçılık haklarımızı korunamamış durumdadır. Sulina ve Tuna ağzında kalkan ve morina ağı atan balıkçılarımız, artık bu ülkelerin hapishanelerindedir (Öztürk, 2011).

Bu konuyla ilgili yazılmış çalışmaları derleyen Öztürk, Karadeniz’in yakın geçmişiyle ilgili 3 kritik döneme vurgu yapmıştır (Öztürk, 2013). Bu dönemlerden ikisi, 1990’lara kadar süren soğuk savaş dönemi, BMDHS’nin ortaya çıkması ve uygulamalarıdır. Son dönem ise, Karadeniz’e kıyıdaş ülkelerden AB üyesi olan Romanya ve Bulgaristan aracılığıyla, AB OBP uygulamalarının başladığı dönemdir. Bu dönemde geleneksel balıkçılık alanımız olan Karadeniz’de artık bazı türlerde kota sınırlandırması başlamıştır. Soğuk savaş döneminde sınırlı ölçüdeki balıkçılık faaliyetleri yüzünden çok az balıkçılık düzenlemesi olan bu bölgede,

birçok Türk balıkçı, Kuzey ve Kuzey Batı balıkçılık alanlarında avlanmaktadır. Ancak MEB sınırları üzerindeki anlaşma durumu değiştirmiştir. Özellikle Kırım yarımadası, Kerç Boğazı gibi geleneksel kalkan alanları artık, Rusya, Bulgaristan ve Romanya'nın yetki alanıdır. Kuzey Karadeniz'deki kalkan alanlarına ulaşmak için daha büyük ve daha güçlü makinelere sahip balıkçı gemileri sayısındaki hızlı artışın önünde artık bir engel vardır. Bu alanların kullanımı için 1985 yılında Rus Hükümeti ile yapılan görüşmeler sonuçsuz kalmıştır. Ancak kalkan'ın ekonomik değeri ve bu balığa artan talep yukarıda anlattığımız istenmeyen gelişmelere sebep olmuştur. 2008 yılında AB, ilk defa Romanya ve Bulgaristan aracılığıyla kalkan ve çaçabalığı üzerinde kota uygulamaya başlamış ve Toplam Av Miktarı (TAC) sınırlaması getirmiştir. Ancak diğer Karadeniz ülkeleri bu sınırlandırmalara uymamıştır. Bu dönemde yaklaşık 64 balıkçı tutuklanmış bir milyon dolardan fazla ceza ödenmek zorunda kalmıştır. Karadeniz'de Gürcistan tarafındaki sorun farklıdır. Bu bölgede hedef balık hamsidir. Ukrayna, Rus ve Türk balıkçı gemilerinin, Gürcistan karasularında avlandığına dair raporlar mevcuttur. Gürcistan, 1997 yılında Ukrayna ile anlaşma yapmış, kendi sularında balıkçılık yapması için Ukrayna'ya izin vermiş, aynı dönemde kaçak avcılık yaptıkları için Türk balıkçıları öldürülmüştür.

Esasen Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölge sınırlarını belirleyen anlaşma ile Türkiye bir nevi kendi kendini zarara uğratmıştır. Zira Karadeniz'de balıkçılık neredeyse Türkiye'nin tekelinde iken yapılan anlaşma ile balıkçılarımız geleneksel balıkçılık alanlarını kaybetmişlerdir. Bu MEB anlaşmasından önce bölgenin geçim kaynağı olan balıkçılık alanlarının koruması, işletilmesi, dolayısıyla deniz kirliliğinin önlenmesi konularında yapılacak anlaşmalar, Türkiye'nin daha yararına olacaktır. Zira geleneksel balıkçılık alanları elden çıkarken, deniz kirliliği artmış, balık türleri azalmış, kaçak avcılık ve aşırı avcılıkla birlikte bugünlere gelmiştir. Oysa ekonomik değeri yüksek türleri için oluşturulan organizasyonlar ve uluslararası sözleşmelerin bir benzeri Türkiye tarafından Karadeniz'de oluşturulup Toplam Av Miktarı (TAC) gibi kotalarla bu bölgenin ekonomik değeri yüksek balıkçılığı halen tekelimizde olabilirdi. Ancak bu durum Romanya ve Bulgaristan yetki alanlarında artık AB'nin uygulamalarına tabiidir.

VI. EGE ve DOĞU AKDENİZ AÇIK DENİZ BALIKÇILIK ve KORUMA ALANLARI

Çalışmamızın bu bölümünde Ege ve doğu Akdeniz’de, üçüncü bölümde incelediğimiz davaların, pratikte denizlerimizde uygulanabileceği alanlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

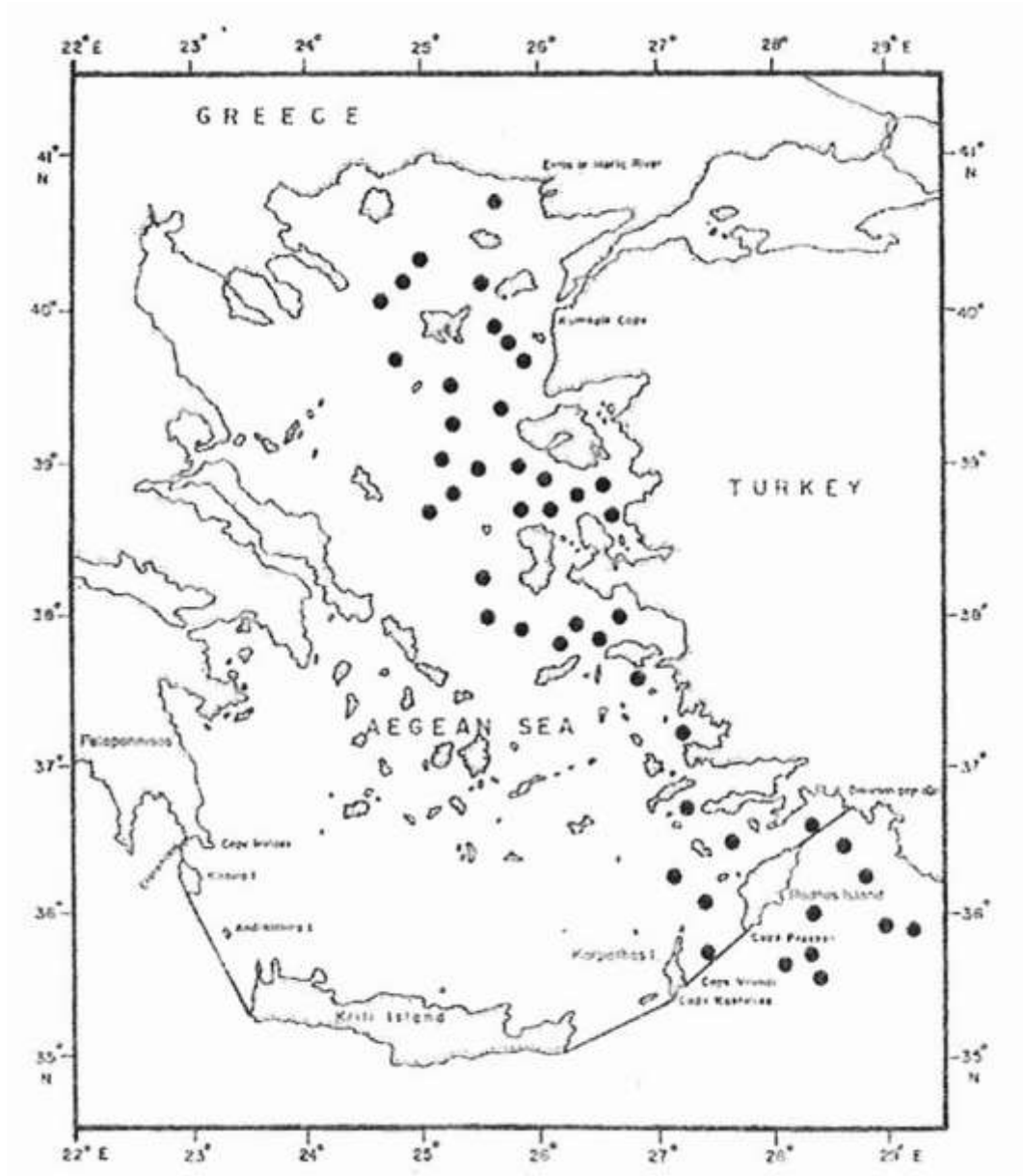
Ege Deniz’i canlı kaynakları açısından, Kuzey, Orta ve Güney Ege olmak üzere üçe ayrılabilir. Kuzey Ege Denizi su canlıları açısından en verimli kısımdır, çünkü Karadeniz’den üst akıntıyla gelen besleyici maddeler Marmara Denizi ve Çanakkale yoluyla Kuzey Ege’ye geçer. Bu bölge Kuzey Ege Denizi’ne dökülen Meriç Nehri’nin sularıyla da beslenir. Ege Denizi’nde yer alan canlı kaynaklar temel olarak iki gruba ayrılır. Bunlar pelajik ve demersal kaynaklardır. Pelajik kaynaklar, bütün su kolonunda yaşayan su canlılarıdır ve çoğu ticari değere sahiptir. Bunlar arasında göçmen olan, lüfer, palamut, torik, kılıç, orkinos, sardalya gibi türler bulunur. Bu tür balıklar Akdeniz, Ege, Marmara, Karadeniz arasında yıllık veya mevsimsel göçler yaparlar. Bu göçmen türler Ege Denizi’nde Türk anakarası önünden göç ederler. Bu türlerin avcılığı, stokların korunması ve işletilmesi kıyıdaş ülkelerle genellikle işbirliği yapılarak sağlanır. Bu amaçla, Akdeniz Balıkçılık Konseyi (GFCM), Dünya Gıda ve Tarım örgütü (FAO) ile birlikte kıyıdaş ülkelerle işbirliği yaparlar. Yine, bu türlerin dışında; orkinos ve kılıç balıkları avcılığı, üretimi ve dışsatımı Uluslar arası Atlantik Ton Komisyonu (ICCAT) gözetiminde kıyı ülkelerle işbirliği yapılır. Bu denizdeki diğer grup, demersal türler olup, denizlerin dip bölgesinde yaşayan deniz canlılarını içerir. Bu türler de pelajik türler gibi ticari öneme sahiptir. Demersal türler içinde, Bakalyaro, Tekir, Barbunya, Mezgit, Mercan, Karides, Kerevit sayılabilir (Öztürk v.d., 2002). Ege Denizi ve canlı kaynakları konusunda, ticari değere sahip olan 8 alg ve 30 omurgasız ve 76 balık türü bildirilmiştir (Kocataş ve Bilecik, 1992). Ege Denizi’ndeki endüstriyel balıkçılık üzerine (Kara ve Gurbet, 1999) tarafından yapılan araştırmada; Enez-Fethiye arasında 147 gırgır, 184 trol, 309 kıyı sürüklenme ağı ve 4006 adet paragat balıkçı teknesi tespit edilmiştir. Yine ulusal ve uluslararası sularda, trol teknelerinin aktif olarak yılda 100-120 gün arasında çalıştığını belirterek uluslararası sulardaki uygun av potansiyelinin ana karadan 40-70 mil arasında değiştiğini ve sadece büyük

trol teknelerinin bu alanlarda üretim yapabileceğini belirtmektedir. Aynı yazarlar, trol teknesi sayısının yıllara göre de değişebileceğine dikkat çekmektedirler (Kara ve Gurbet, 1999).

Literatürde Ege ve Doğu Akdeniz’de Türk balıkçılık filosunun uluslararası sularda hangi alanlarda avlandığını gösteren elimizdeki tek kaynak (Öztürk v.d., 2002) tarafından yayınlanmış bir haritadır. Ancak bu harita çok büyük ölçeklidir ve 11 yıl kadar eski ve güncellenmeye ihtiyacı vardır. Çalışmamızda kullandığımız bu haritada görüleceği üzere balıkçılarımızın yaklaşık olarak avlandığı alan, bizim TPAO’na 1974 de verilen petrol arama ruhsatı verilen sahalar ile örtüşmektedir (Harita 6). Bu alanlar karasularımızın dışında BMDHS’ne göre açık deniz olarak tanımlandığından bu konuyla ilgili açık denizlerin hukuki rejimine kısaca değinilmiştir.

6.1. Açık Denizlerin Hukuki Rejimi

Açık denizler, geçmişte sadece ulaştırma ve balıkçılık bakımından önemlidir. Teknolojik gelişmeler, günümüzde denizlerden başka yararların sağlanması olanağını hazırlamaktadır. Bu nedenle, açık denizlerin serbestliği ilkesinin anlamı konusunda, bugün yapılacak bir tanım, yarın için geçerli olmayabilir. Fakat asıl önemli sorun bu değildir. Açık denizlerden yararlanma çeşnisi arttıkça, bu yararlanma biçimlerinin bağdaştırılması, bir kullanma biçiminin diğeri üzerindeki ters etkisinin giderilmesi zorunlu olacaktır. Uygulamada bu bir devletin, belirli bir serbestiyi kullanırken, diğeri bir devletin aynı veya başka serbestiyi kullanmasını engellemesi sorunu biçiminde ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda çıkarlar çatışması, ne gibi bir esasa dayanılmak suretiyle çözümlenecektir? Açık Denizlerde serbestlik ilkesi geçerlidir demekle, bu sorunlara kendiliğinden çözüm getirilmiş olmaz. Bu ilkenin kapsamını ve bu serbesti düzeni içinde, açık denizde düzenin nasıl sağlandığını belirtmemiz gerekir (Toluner, 1989).

Harita 6. Ege Denizi'nde Türk balıkçı gemilerinin açık denizde avlandığı alanlar (Öztürk v.d., 2002)

Açık denizlerin hukuki rejiminin temelinde olan ilkelerin kaynağı örf ve adet hukukudur. Bu ilkeler, ilk kez, 1958 tarihli Açık Denizler Sözleşmesi'nde yazılı biçimde ifade edilmiştir. Deniz Hukuku ile tüm sorunları kapsamına alarak bir düzen getiren 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde, esas itibarıyla örf ve adet kurallarının beyanı niteliğinde olan 1958 tarihli Sözleşmesi hükümleri hemen hemen aynen tekrarlanmıştır. Bu nedenle,

bundan sonraki açıklamada, 1958 tarihli Sözleşme hükümlerini esas alacak, 1982 tarihli Sözleşme ile getirilen değişiklikler bu çerçeve içinde incelenecektir.

6.1.1. Açık denizlerin serbestliği ilkesinin anlamı ve kapsamı:

1958 tarihli Açık Denizler Sözleşmesi'nin 2. maddesinde, şu hüküm yer alır:

“Açık Denizler serbestileri, bu maddelerde ve milletlerarası hukukun diğer kurallarında öngörülen şartlar altında kullanılır. Bu, gerek denize kıyısı olan ve gerek kıyısı bulunmayan devletler için, diğerleri yanında:

- 1) Ulaştırma serbestisini;*
- 2) Avlanma serbestisini;*
- 3) Denizaltı kablo ve boru döşeme serbestisini;*
- 4) Açık denizler üzerinde uçma serbestisini*

kapsamına alır. Bu serbestiler ile, milletlerarası hukukun genel ilkeleri tarafından tanınmış olan diğer serbestiler, bütün devletler tarafından, diğer devletlerin açık denizler serbestilerini kullanmalarında ki çıkarları, makul bir ölçüde gözetilmek suretiyle, kullanılacaktır”.

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 87. maddesinde, sıralanmış olan bu 4 serbesti yanında, milletlerarası hukuk tarafından müsaade edilmiş suni ada ve diğer tesisler kurma serbestisinden ve bilimsel araştırma serbestisinden ayrıca söz açılmıştır. 1958 tarihli sözleşmenin hazırlık çalışmalarında da tartışma konusu olan açık denizlerin bu yeni kullanma biçimleri, kıta sahanlığı haklarıyla ve açık deniz yatağının hukuki rejimini düzenleyen hükümlerle sınırlandırılarak, yeni andlaşmada açıkça tanınmıştır.

Açık denizler serbestileri, devletlere, mutlak haklar bahşetmez. Devletlerin, bu serbestileri, “diğer devletlerin açık deniz serbestilerini kullanmalarındaki çıkarları makul bir ölçüde gözetilmek suretiyle” kullanmaları gerekir. Bu serbestiler, diğer devletlerin aynı bir serbestiyi veya başka bir serbestiyi kullanmaları nedeniyle sınırlanabilir. Bir kullanma biçiminin bu nedenle sınırlandırılması, “makul olduğu” sürece, hukuka uygundur. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 87. maddesinde, 1953 tarihli sözleşme'de yer alan, “makul

bir ölçüde gözetilmek suretiyle” deyimini, “uygun bir biçimde gözetilerek” biçiminde değiştirilmiştir.

6.1.2. Açık denizlerde hukuksal düzen ve bu düzenin sağlanması

Açık denizlerde serbesti ilkesinin geçerli olması, burada, bir düzenin bulunmadığı anlamına gelmez. Sınırsız bir serbesti rejimi, hukuki bir rejim değildir. 1958 tarihli Açık Denizler Sözleşmesi ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi uyarınca, açık denizde düzen, deniz ulaştırmasında can ve mal güvenliğinin sağlanması için gerekli olan önlemlerin alınması^{*}, denizde kurtarma ve yardım işlemlerinin yapılması^{**}, deniz yoluyla esir ticaretinin ve cezalandırılması için gerekli önlemlerin alınması^{***}, açık denizde veya bir devletin yetkisine dahil olmayan herhangi bir yerde deniz haydutluğu fiillerinin önlenmesi ve cezalandırılması konusunda işbirliği yapılması^{****}, denizin deniz yatağında yapılan işlemler veya gemi ve petrol borularından dökülen yağlı maddelerle kirlenmesini önlemek için önlemler alınmasını^{*****}, denizin radyo-aktif atıklarla kirlenmesini önlemek için gerekli

* 1958 tarihli Sözleşmesi’un 10. maddesinin hükmü şöyledir:

- 1- Her devlet bayrağını taşıyan gemiler bakımından, denizde güvenliğin sağlanması için, diğerleri yanında şu hususlarda gerekli olan tedbirleri alacaktır:
 - a. İşaretlerin kullanılması, haberleşmenin sağlanması ve çatmaların önlenmesi;
 - b. Uygulanabilecek milletlerarası iş mevzuatını da göz önünde bulundurarak, geminin donatılması ve gemi adamlarının çalışma şartları;
 - c. Gemilerin inşası, teçhizi ve denize elverişliliği.
- 2- Bu tedbirleri alırken, her devlet genellikle kabul edilmiş olan milletlerarası standartlara uymak ve bunlara uyulmasını sağlam için gerekli olan tedbirleri almak zorundadır.

Bu konu 1982 tarihli Sözleşmesinin 94. maddesinde daha kapsamlı bir biçimde düzenlenmiştir.

** Bu hüküm 1982 tarihli Sözleşmesinin 98. maddesinde tekrarlanmıştır.

*** Bu hüküm 1982 tarihli Sözleşmesinin 99. maddesinde tekrarlanmıştır.

**** 1958 tarihli Sözleşmesi’nin 14. maddesinin hükmü şöyledir:

Bütün devletler açık denizde veya herhangi bir devletin yetkisi dışında bulunan diğer herhangi bir yerde işlenen, deniz haydutluğu fiilinin cezalandırılması için, mümkün olan en tam biçimde, işbirliği yapacaklardır. Bu hüküm 1982 tarihli Sözleşmesinin 100. maddesinde tekrarlanmıştır.

***** 1958 tarihli Sözleşmesi’nin 24. maddesinin hükmü şöyledir:

Her devlet denizlerin, gemilerden veya borulardan dökülen veya deniz yatağının işletilmesi ve toprak altının araştırılması veya işletilmesi nedeniyle meydana gelen yağlarla kirlenmesini önlemek için, bu konuda mevcut olan anlaşma hükümlerini de göz önünde tutarak düzenlemeler yapacaktır. 1982 tarihli BM Sözleşmesi’nin XII. Bölümünde deniz kirlenmesi sorunu daha kapsamlı bir biçimde düzenlenmiştir.

tedbirlerin alınması* telgraf ve telefon haberleşmesinin aksaması sonucunu doğuracak bir biçimde denizaltı kablolarına kasten veya ihmal ile zarar verenlerin cezalandırılması ve tazmini için gerekli yasaların yapılması**, suretiyle sağlanacaktır. 1958 tarihli Cenevre, Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına dair Sözleşmesi ile canlı kaynakların korunması sorunu da, bu düzenin kapsamı içersine alınmıştır (1982 madde. 116-120). 1958 tarihli Açık Denizler Sözleşmesi'ne taraf olan devletler, daha önce yürürlük kazanmış olan andlaşmalarla, bu konularda, sözleşmede öngörülen düzenden farklı bir düzen kabul etmişlerse, Sözleşmesi, bu düzenin geçerliliğini etkilemez (madde 30). Esasında 3. Bölümde incelediğimiz davaların sonucunda ortaya çıkan mahkemelerin yetkisizlik kararının altında yatan esas sebeplerin de bu maddeye dayanmakta olduğunu söylemek yanlış olmaz. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı, bu düzenin kapsamına, narkotik ve diğer uyuşturucu maddeler kaçakçılığının önlenmesi için işbirliğinin yapılmasını ve Açık Denizden müsaadesiz radyo yayınlarının önlenmesini için işbirliğinin yapılmasını da (1982 mad. 108) almıştır. Açık denizde bu düzen, devletler tarafından ve devletlerin alacağı önlemler ile gerçekleştirilir. Bu yükümler devletlere yüklenmiştir. Devlet bu konuda yetkilerini, kural olarak, yalnız kendi bayrağını taşıyan gemiler üzerinde kullanabilir (1958 mad. 6, 1982 mad. 92/1) Bu ilke “açık denizde bayrak devletinin yetkili olması” kuralı olarak anılır (Toluner, 1989)***.

6.1.3. Açık denizin canlı kaynaklarının korunması için önlem almak yetkisi

Denizde avlanma konusundaki yeni usuller, denizin canlı kaynaklarından faydalanma olanaklarını artırmış; fakat buna karşılık, günümüzde, bu kaynakların neslinin tükenmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Denizin canlı kaynaklarının tükenmez olduğu yolundaki eski anlayışı, bilimsel veriler doğrulamamaktadır. Sınırsız bir avlanma serbestisi, bütün insanlık için önemli olan bir gıda kaynağının tükenmesi sonucunu doğurur. Bu gerçek, 1958 tarihli Cenevre Konferansı'ndan çok önce de bazı denizlerde, bazı balık türlerinin korunması için,

* 1958 tarihli Sözleşmesi'nin 25. maddesinin hükmü şöyledir:

Her devlet, yetkili milletlerarası teşkilatlar tarafından kabul edilen düzenlemeleri de göz önünde tutarak, denizin, radyo-aktif atıkların depo edilmesi nedeniyle kirlenmesini önlemek için tedbir alacaktır.

** Bu hüküm 1982 tarihli Sözleşmesinin 98. maddesinde tekrarlanmıştır.

*** Açık deniz, bir gemi üzerinde münhasıran bayrak devletinin yetkili olması ilkesinin bazı istisnaları vardır. Çalışmamızla direk ilgisi olmaması nedeniyle, Açık denizlerde istisnai yetkiler olarak bilinen bu konuya değinilmemiştir.

devletler arasında andlaşmaların akdedilmesine yol açmıştır. Bu koruma önlemleri, bu konuda akdedilmiş olan andlaşmalarda değişik biçimler almıştır. Avlanılacak olan balık türü için, belirli büyüklük kabulü, avlanmaya kapalı bölgeler tesisi, bazı mevsimlerde avlanma yasağı konulması, bazı avlanma usul ve aletlerinin kullanılmasının yasaklanması, belirli bir bölgede, belirli bir balık türünde avlanmanın sonradan avlanmaya başlayacak olan devletlere mensup kişilere yasak edilmesi; belirli bir dönemde, belirli bir türde, toplam olarak belirli bir miktardan fazla avlanmama yükümünün kabulü, bu andlaşmalarda öngörülen önlemler arasındadır. Andlaşma, buna taraf olan devletler bakımından hukuki sonuç doğurur. Bazı devletlerin taraf olduğu andlaşmalarla getirilen düzen, bu andlaşmaya taraf olmayan devletlere mensup kişileri bağlamaz; bu kişilerin faaliyetleriyle getirilen bu düzenin etkisiz kalması mümkündür. Bundan ötürü, denizin canlı kaynaklarının korunması sorunu, niteliği itibarıyla, devletler arasında sıkı bir işbirliğinin yapılmasını gerektiren bir sorundur. Bu nedenle ilk kez 1958 tarihinde Cenevre’de kabul edilen Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına dair sözleşme ile bu konuda bir işbirliğinin yapılmasını sağlayabilecek genel bir düzenlemenin getirilmesine çalışılmıştır. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde bu konuda öngörülen düzenleme, 1958 tarihli düzenlemenin çok gerisinde kalmıştır. Bu bakımdan 1958 tarihli Sözleşmesi, deniz hukukunda devrimci sayılmasa da, taraf olan devletler arasında ileri bir düzenleme olarak yerini koruyacaktır (Toluner, 1989).

Canlı kaynakların korunması önlemleri 1958 tarihli Sözleşmesi’nde “azami bir gıda ve diğer deniz ürünleri ihtiyatı sağlayacak şekilde, bu kaynakların en yüksek verimini mümkün kılan tedbirleri tümü olarak tanımlanmıştır (mad. 2).

Akid devletler, Açık Denizin herhangi bir kesiminde belirli bir balık türü veya türleri veya herhangi bir canlı deniz kaynağında avlanmakta olan vatandaşları için, söz konusu olan canlı kaynakların korunması için gerekli olduğunda, o bölgede önlem almak yükümü altındadır (mad.3).

Aynı türde veya türlerde, balık veya diğer canlı deniz kaynaklarında avlanan kişiler, birden fazla devletin vatandaşı iseler, bu kişilerin mensubu buldukları her bir devlet, vatandaşları açık denizin aynı kesiminde avlanmasalar dahi, avlanılmakta olan canlı kaynağın

korunması için alınması gerekli olan önlemler konusunda müzakerelere girişilmesini isteyebilecek; andlaşmaya varılmadığı takdirde, her bir taraf, sözleşmesinde öngörülen özel usulü tahrik edebilecektir (mad. 4).

Görülüyor ki, sözleşme, belirli bir balık veya diğer canlı kaynak türünün korunması için, bazı devletler arasında kabul edilmiş olan koruma önlemlerinin o türde avlanacak kişilerin faaliyetleri nedeniyle etkisiz kalmasını önlemek amacıyla, açık denizin herhangi bir kesiminde, sonradan o türde avlanacak olan kişilerin mensubu buldukları devlete, bu düzeni, kendi vatandaşlarına uygulamak yükümünü yüklemiş; bir devletin karasularına bitişik açık deniz kesiminde kıyı devletinin koruma önlemlerine öncelik tanımış ve diğer devletlere bu düzeni kendi vatandaşlarına uygulamak yükümünü yüklemiştir. Bunlar, açık denizde, bu önlemleri alan devletler bakımından, istisnai yetkililerdir. Fakat şu hususun gözden uzak tutulmaması gerekir. Bu, yalnız, canlı kaynakların korunması ile ilgili bir önlem almak yetkisidir. Yoksa, örneğin, balıkçılık bölgesinde olduğu gibi, açık deniz kaynakları üzerinde bir hak bahşetmez. Aynı şekilde, bu önlemleri alan devletler, bu önlemleri, diğer devletlerin vatandaşlarına uygulamak yetkisine haiz değildirler. Diğer devletlerin kararlaştırılmış oldukları bu önlemleri, her devlet, yalnız kendi vatandaşları üzerinde uygulayabilir. Sözleşme ile geliştirilmiş olan bu düzenin en ileri yönü, alınmış olan koruma önlemlerinin uygunluğu veya koruma önlemlerinin alınması gereği konusunda, devletler arasında çıkacak uyuşmazlıkların çözümü için mecburi yargı usulünü kabul etmiş olmasıdır. Sözleşmesi'nin 9-12. Maddeleri uyarınca, taraflar, uyuşmazlığı bir başka usul ile çözümlenmek yoluna gitmedikleri takdirde, 5 kişiden meydana gelen bir komisyon kurulacaktır. Komisyon oy çokluğuyla karar verecektir. Komisyon çalışmalarına, uyuşmazlığa taraf devletlerin tabiyetinde olan birer kişi, oy verme hakkı olmaksızın katılabilir. Bu komisyonun vereceği karar bağlayıcıdır. Komisyon tarafından aksi kararlaştırılmış olmadıkça, alınmış olan koruma önlemleri kararın verilmesi anına kadar uygulanır. 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesinde, esasında en az taraftar bulan andlaşma bu andlaşma olmuştur. Nitekim Üçüncü Deniz Hukuku konferansında bu konuda, esas itibarıyla, klasik yetki paylaşımı ilkelerinden hareket eden bir düzenleme üzerinde durulduğu görülmektedir. Konferansta bu konu, daha çok, MEB kavramı incelenirken tartışılan bir konu olmuştur. 1982 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ilgili 61-68. maddelerinde, daha önce kısmen açıkladığımız üzere, bu konudaki başlıca yetki ve

yükümlülük, kıyı devletine bırakılmıştır. Bununla beraber, MEB aynı türlerde veya birbirleriyle bağımlı türlerde canlı kaynakları bulunan komşu kıyı devletlerinin, bu türlerin korunması için gerekli olan önlemlerin alınmasında, doğrudan doğruya veya uygun bölgesel teşkilatlar çerçevesinde iş birliği yapmaları ilkesi kabul edilmiş; bu türlerin MEB ötesinde açık denizde bulunması, durumunda kıyı devletleriyle bu türlerde vatandaşları avlanmakta olan devletlerin doğrudan doğruya veya uygun bölgesel teşkilatlar çerçevesinde MEB'ye bitişik bu açık deniz kesiminde gerekli koruma önlemlerinin alınması için işbirliği yapmaları yükümü öngörülmüştür. Bu aynı yüküm, Andlaşmanın ekinde türleri ayrıca sıralanmış bulunan göceden türlerin korunması için gerekli olan önlemlerin alınması konusunda kıyı devletleri ve vatandaşları bu türlerde avlanmakta olan devletler için de öngörülmüştür. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde bu konuda devrimci olarak nitelenebilecek bir hükmü, yumurtlamak için nehirlerle dönen (*anadromous*) veya yumurtlamak için denizlere dönen (*catadromous*) balık türlerinin korunması için önlem almak yetki ve yükümünü esas itibarıyla bu türlerin kaynaklandığı veya yaşamın büyük kısmını sularda geçirdiği kıyı devletine bırakan 66 ve 67. Maddeleridir. Bu türlerin MEB dışında avlanması yasaklanmıştır. Yumurtlamak için nehirlerle dönen türlerle ilgili koruma önlemlerinin açık denizde uygulanması konusu, bu türlerin kaynaklandığı devletle ilgili diğer devletler arasında yapılacak andlaşmalara bırakılmıştır. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin açık denizde canlı kaynakların korunması konusuyla ilgili hükümlerinde (mad. 116-120) ise, devletlerin avlanmakta olan vatandaşları bakımından koruma önlemleri ve bu konuda diğer devletlerle işbirliği yapmaları hükmünü öngörülmüş olup açık denizde vatandaşları aynı türde avlanan devletlerin ve yine açık denizin belirli kesiminde vatandaşları ayrı türlerde avlanmakta olan devletlerin gerekli koruma önlemlerinin alınması için görüşmeler yapmaları yükümü altında buldukları hususunun belirtilmesiyle, yetinilmiştir. Ayrıca uygun olduğu takdirde bu amaçla bölgesel teşkilatların kurulmasına çalışılması önerilmiştir. Devletler tarafından alınacak bu koruma önlemlerinin ve bunların uygulamalarının diğer herhangi bir devlete mensup balıkçılara karşı ne şeklen ve ne de fiilen fark gözetici olmaması gerekir. 1982 tarihli Sözleşmesi'nin 297. maddesinin 3. fıkrasında andlaşmanın balıkçılıkla ilgili hükümlerinin uygulanması ve yorumlanmasından doğacak uyuşmazlıkların yargı yoluyla çözümlenmesi mecburiyeti öngörülmüşse de, MEB kıyı devletinin takdirine giren konular bu yükümün kapsamı dışında tutulmuştur (Toluner, 1989).

6.2. Deniz Koruma Alanları

Litaretürde Ege ve Doğu Akdeniz için Türk balıkçıların avlandıkları güncel balıkçılık alanları verileri olmadığı için, son yıllarda yapılmış daha çok biyoçeşitliliğin korunması maksatlı deniz koruma alanları araştırmaları çalışmamıza dahil edilmiştir. Zira bu alanlardan bazıları ekonomik değeri yüksek türler için beslenme ve yaşam alanlarıdır.

Deniz koruma alanları deniz ve okyanusların yönetimi ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi kapsamında en çok tartışılan konular arasındadır. Özellikle göçmen balık ürünlerinin avcılığının düzenlenmesi, yasadışı avcılık, hedef dışı av, ortak işletilmesi gereken su canlıları stokları ile nesli azalan türler ve özel habitatlar bu kapsamda önem arz eder (Öztürk, 2012).

Deniz koruma alanları ülkelerin karasuları ve Münhasır Ekonomik Bölgeleri içinde oluşturdukları her türlü insan etkisinden uzak gelecek kuşaklara bırakılmak istenen alanlardır. Koruma alanları, nadir türler örneğin, Akdeniz foku, deniz kaplumbağaları için ilan edilebileceği gibi, sulak alanlar, banklar, mağaralar gibi nadir deniz habitatlarının bulunduğu alanlara da uygulanabilir. Böylece, belli bir deniz alanı kapatılarak balıkçılık, turizm, deniz ulaşımı ve yapılaşma başta olmak üzere insan etkilerinden kaynaklanan baskıların azaltılması amaçlanır. Örneğin koruma alanı ilan edilen yerlerde kaçak balık avcılığı yapılamaz, kıyıda bina dikilmesine izin verilemez, gemilerin sintine atıklarını boşaltmasının önüne geçilir. Koruma tedbirlerinin alınmadığı alanlar, yasal olarak statüsü ne olursa olsun koruma alanı değildir (Öztürk, 2012).

Deniz koruma alanlarının ilan edilme kriterleri arasında ülkemizin de imzaladığı Biyoçeşitlilik sözleşmesi temel alınır ancak Barselona ve Bükreş sözleşmesi kapsamında da deniz koruma alanları oluşturulması için ülkeler teşvik edilmektedir. Ülkemizde şimdilik deniz koruma alanları ile ilgili bir yasa olmadığından Ege ve Akdeniz Özel Çevre Koruma Alanları (ÖÇK) olarak adlandırılan bir yönetimle bazı alanlar koruma alanı olarak ilan edilmiştir. Buna karşılık Marmara ve Karadeniz'de Ege ve Akdeniz'dekine benzer bir koruma alanı yoktur ve büyük eksiklidir. En son koruma alanı ilan edilen Saroz Körfezi'nde bile

kaçak balık avcılığı devam ederken, aslında bir ÖÇK alanı olan Gökova Körfezi de yoğun yat turizmi ve kaçak balıkçılığın etkisi altındadır (Öztürk, 2012).

Bunun dışında son zamanlarda Açık Deniz Koruma Alanları konusu, birçok denizde önem kazanmış olup kıyıdaş ülkeler tek başına “Balıkçılık Koruma Alanı” veya “Ekolojik Koruma Alanı” veya “Akdeniz’de Korumada Önemli Alanlar” (Speacial Protected Area of Mediternean)(SPAM) adıyla açık denizlerin korunması için çözümler üreterek tedbirler almaktadır. Örneğin, Batı Akdeniz’de 2002’de Monaco, İtalya ve Fransa arasında oluşturulan açık deniz koruma alanları Akdeniz’de balinaların ve yunusların korunmasını amaçlamaktadır. 187.500 km² yüzölçümü ve 2020 km’lik sahili kapsayan alan Akdeniz’de bir ilk olma özelliğini taşır. Ancak açık denizlerin kim veya kimlerin tarafından nasıl korunacağı konusunda uluslararası boşluklar bulunmaktadır (Öztürk, 2009).

Deniz tabanı, düz bir yapıda olmayıp, çeşitli yükselti ve çukurların bulunduğu ortamdır. Canlılar için deniz tabanının bu özelliği hayati öneme sahiptir. Deniz tabanındaki deniz dağları genellikle volkanik olarak oluşmuş ve deniz tabanından belli yüksekliğe kadar uzanan deniz altındaki dağlardır. Deniz dağları akıntıların düzenlerini değiştirirler. Bunlar deniz içerisindeki beslenen yiyeceklerin toplanma yeri durumundadırlar ve göç eden balıklar için hayati uğrak yerleridirler. Deniz tabanındaki oluşumlardan bir tanesi de, denizaltı kanyonlarıdır. Bunlar kıta yamaçlarında bulunan dar ve dik yamaçlı sualtı vadileridir. Deniz yükseltileri ve denizaltı kanyonları, deniz canlılarının yumurtalarını bırakmaları, üremeleri ve gelişmeleri açısından son derece önemli hassas bölgelerdir (Çetin, 2010).

6.2.1. Ege ve Akdeniz için açık deniz koruma alanları önerileri

Türkiye “açık deniz koruma” alanları konusunda Ege ve Akdeniz’de hazırlıklı olmalıdır. Ege Denizi, Akdeniz ve Marmara arasında kalan ve bu iki denizdeki insan kaynaklı baskıdan olumsuz etkilenmektedir. Bu deniz başta turizm, balıkçılık, ulaşım ve askeri bakımdan Türkiye ve Yunanistan için yaşamsal öneme sahiptir. Bu nedenle denize kıyı veren her iki ülkenin kıyısız alanlar ve açık deniz koruma alanları konusunda işbirliği yapmaları gerekir. Açık deniz koruma alanları bu denizde 6 milin dışında başlamalı ve başta Kuzey

Ege'deki adaların arasını içermelidir. Bu alanlar, başta Marmara ve Karadeniz'in denizel biyoçeşitliliğinin korunması için vazgeçilmezdir. Orta Ege'de bulunan banklar ise, açık deniz koruma alanları için en uygun alanlardır. Güney Ege'de ise Girit Rodos arasındaki bölgeyi içerir ve birçok göçmen türün üreme ve yumurtlama alanıdır. Özetle Ege Denizi'ndeki bu 3 alanın açık deniz koruma alanı olarak değerlendirilmesi önerilmektedir (Harita 5).

Doğu Akdeniz'de ilan edilmesi önerilen açık deniz koruma alanları ise tehdit olarak gemi balast sularıyla bölgeye giren yabancı türlerin çokluğu, Doğu Akdeniz'de artan petrol kirliliği, gemi kökenli kirlenme sorunu, aşırı avcılık baskısı gibi konular öne çıkar. Bu bölgedeki açık deniz koruma alanları 12 millik karasuları dışındadır ve Meis Adası Akdeniz'in bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Doğu Akdeniz'de biyoçeşitlilik, biyolojik üretim, ender bulunan banklar ve denizaltı dağları gibi özel ekosistemler gibi kriterler temel alındığında açık deniz koruma alanı ilan edilmesi önerilen alanlar haritada görülmektedir (Harita 6). Öztürk tarafından 2006-2009 yıllarında yapılan çalışmalar sonucunda Akdeniz'de açık deniz koruma alanı ilan edilebilecek aday alanlarla ilgili yeni bilimsel veriler elde edilmiş olup, daha uzun, verimli ve çok yönlü deniz araştırmalarına ihtiyaç olduğu da açıktır (Öztürk, 2009).

Söz konusu olan deniz alanının derinliği, yer yer 3.000 metreye kadar ulaşmaktadır. 1.000 metrelik derinliklerde yoğun olarak bulunan binlerce ton Kırmızı Karides stokları en bilinenidir. Ama asıl önemlisi, göçmen ve büyük sürü oluşturan balıklardır. Örneğin, orkinos, tulina ve tombik gibi. Yakın zamanda, tulina ve kılıç balıklarını avlayan balıkçı sayısındaki artış bize buradaki 1 millik bir alanın bile ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu bölgeler göçmen olan ve sürü oluşturan sardalya, palamut ve lüfer gibi balıkların da beslenme alanıdır. Yine Rodos döngüsü nedeniyle oluşan verimli balıkçılık kendini burada da göstermektedir. Halen trol, gırgır, parekata ve yüzen ağlarla buralarda balıkçılık yapılmaktadır. Doğu Akdeniz'in en verimli kalamar ve sübye alanları bu bölgedeki derin sularda bulunur ve avlanmaları giderek artmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi veya Yunanistan'ın bu bölgede şimdilik güçlü bir balıkçılık filosunun olmaması bizi yanıltmamalıdır. Çünkü AB'nin doğu Akdeniz hatta Karadeniz'e balıkçı filosu gönderme

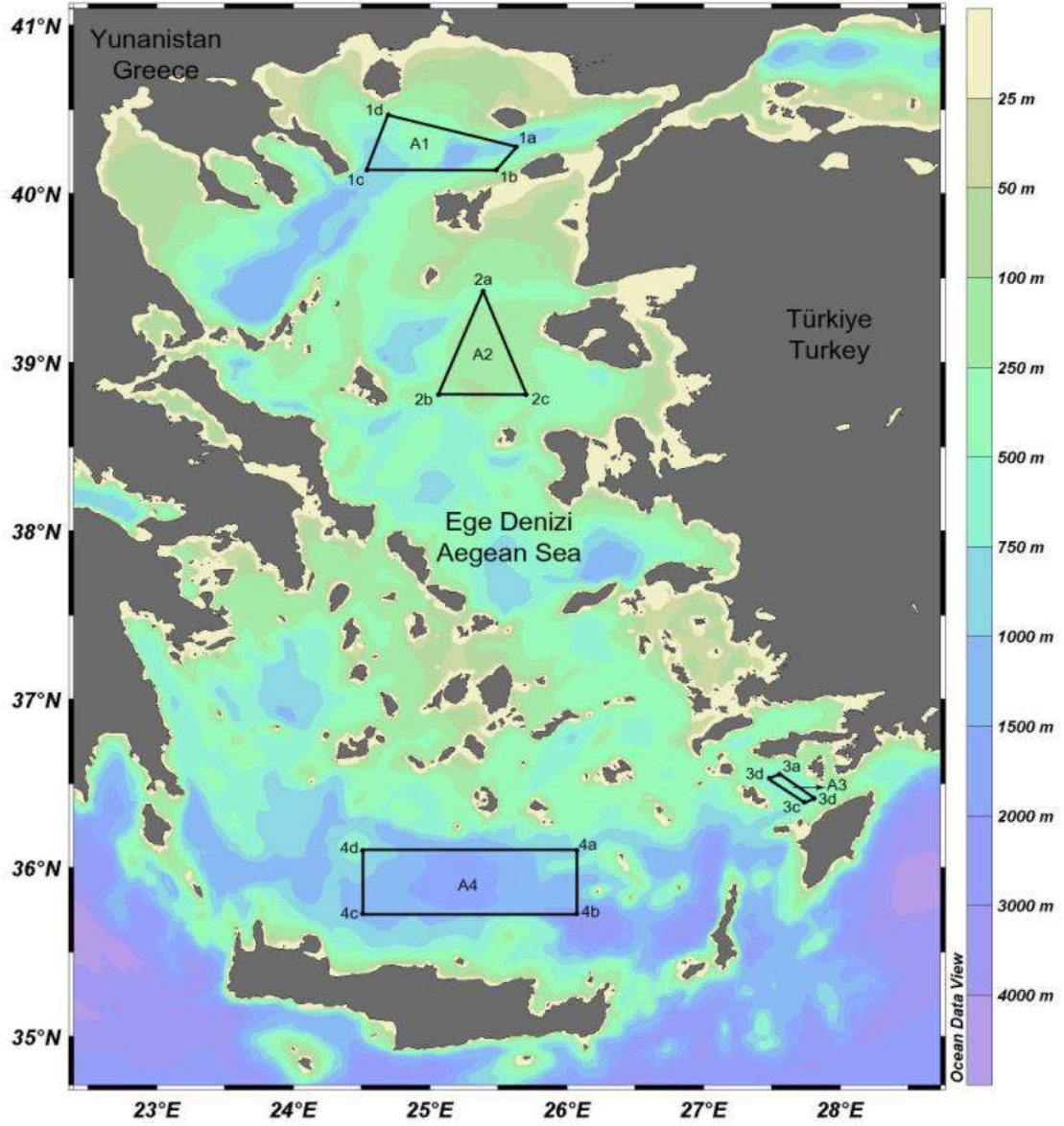
konusundaki çabası ve isteği bilinmektedir. Bir başka ifadeyle bu deniz alanından gasp edilmeye çalışılan sadece doğal gaz veya petrol değil, aynı zamanda Türkiye'nin gıda güvenliği için önemli olan su ürünleridir ki bu konu tartışmalar sırasında bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde atlanmaktadır. Oysa kıyı devleti (Türkiye) MEB'nde avlanacak su ürünlerinin miktarını belirlemede ve bu bölgede kaynakları kullanmaya yetkilidir (Öztürk, 2008).

6.2.2. Ege Denizi açık deniz koruma alanları

Ege denizi için ilk Gökçeada, Limnos, Samotraki ve Tasos adaları arasında kalan, bu adaların karasuları sınırı dışından başlayan A1 alanıdır. Bu alan Biyoçeşitlilik Sözleşmesi'ndeki bütün gerekli ölçütleri karşılamaktadır (Harita 5).

İkinci alan, Kuzey Ege'de bulunan Stok, Johnston ve Bruker banklarının oluşturduğu üçgeni kapsayan A2 alanıdır (Harita 5). Bu banklar büyük miktarda coralligenous assemblages sahiptir ve tür zenginliği yönünden de Ege Denizi'nin nadir habitatıdır (Öztürk v.d., 2009). Kisseleva'nın 1983'te yaptığı araştırmalarda, Bruker Bankı'nda 42 benthic tür belirlenmiştir (Kisseleva, 1983). Bu hassas alanlar, aynı zamanda dip trolcülüğünün, gırgır avcılığının, gemi atıklarının ve deniz taşımacılığının da baskısı altındadır. Kara, aşırı avcılık baskısı rapor etmiştir (Kara v.d., 2000). Hepsinin ötesinde bu alan deniz memelileri (cetecans) için beslenme ve üreme bölgesidir.

A3 alanı olarak belirlenmiş üçüncü alan ise ağ ve uzun halat kullanılarak yapılan yasadışı kılıç balığı avcılık bölgelerinden biridir. Ağlara deniz memelileri kadar, kaplumbağaların hatta deniz kuşlarının bile dolandığı görülmektedir (Öztürk v.d., 2001). Bu alan çizgili yunusların sıklıkla görüldüğü alanlardan biridir (Öztürk, 2009).

Harita 7. Ege Denizi Açık Deniz Koruma Alanları (Öztürk, 2009)

Girit Adası'nın kuzeyindeki A4 alanı, Akdeniz ülkesi olmayan balıkçı filolarının kılıçbalığı, ton, albacore balıkları avlama alanıdır. Burası aynı zamanda küçük göçmen türler içinde beslenme alanıdır (Öztürk, 2009).

Rodos'un derin deniz alanları ispermeçet balinaları, beslenme ve doğum için önemli bir habitat alanıdır (Harita 6). A5 alanı içerisinde kalan Rodos döngüsel hareketi, Levanten havzasına doğru yukarı soğuk su akıntılarına bağlı olarak, besinlerin karışması sonucu çok

retken bir hale gelir ki, kılıçbalığı gibi bazı balıklar için önemli bir üreme alanı olacak kadar değerli olur. Bu alan aynı zamanda Patara, Kalkan, Finike gibi kaplumbağalar için önemli bir üreme alanı olan sahillerimize de komşudur. Bu bölgede Pulse balıkçılık genel balıkçılık yöntemidir. Balıkçı tekneleri topluca filolar halinde daha önce avlanılmamış bölgeye giderler, bölgedeki olan türleri ekonomik değeri kalmayacak hale getirene kadar avlarlar ve yeni keşfedilmemiş alana geçerler. Bu tür balıkçılık Rodos çevresinde ve Doğu Akdeniz Türk anakarası çevresinde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Kaçak avcılık (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing)(IUU) da deniz yaşamını ve biyoçeşitliliği tehdit eden önemli unsurlardan biridir (ztrk, 2009).

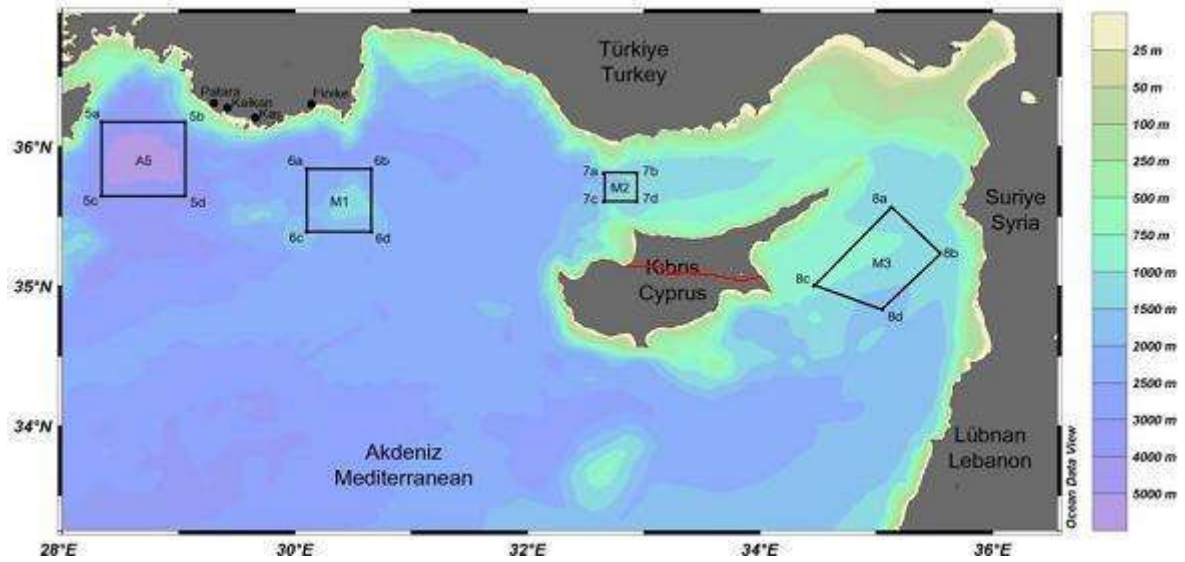
6.2.3. Doğu Akdeniz Açık Deniz Koruma Alanları

Doğu Akdeniz 2 büyük havzadan oluşmaktadır: Levantine ve İon Denizi. Doğu Akdeniz'deki su kütlesi, Batı Akdeniz'e göre daha sıcak ve daha tuzludur. Levantine suları %0 38-39 tuzluluk oranı ile, büyük tuzluluk tabakası olarak belirlenmiştir. Doğu Akdeniz, Levantine havzası ile dünyanın en oligotropik* denizidir. Doğu Akdeniz bu bölgede kolonileşen ve yerli tür ve balıklara ciddi tehdit haline gelen işgalci türler için artık bir lessepsian bölgesi olmuştur. Doğu Akdeniz'in açık denizlerindeki kaçak balıkçılık (IUU), mutlaka kontrol edilmelidir (ztrk ve Başeren, 2008).

Doğu Akdeniz'de Açık Deniz Koruma Alanı(ADKA) olarak önerilen ilk alan M1'dir (Harita 6). Bu bölgenin en ayırt edici özelliği, deniz dağları tarafından yaratılan nadir habitat, volkanik çamur ve soğuk metan sızıntıları ile şekillenmiş olan Finike Deniz Dağları (Anaximander Mountains)'dır. Bu çok kırılğan ekosistem, öncelikle dip trol avcılığının tehdidi altındadır. Kılıbalığı ağları memeleriler üzerinde by-catch nedeniyle ağır zararlar vermektedir. Bu bölge *Hoplostethus mediterraneanus*, *Rhynchoconger trewavasae* gibi derin su balıkları ve derin deniz köpekbalığı *Etmopterus spinax* için habitat alanıdır (ztrk v.d. 2009). Meidoni, bu bölgedeki soğuk sızıntılı çamur volkan topluluklarının, diğer bilinen tüm soğuk sızıntı topluluklarından farklı olduğunu rapor etmiştir. Küçük istiridye ve

* Yüksek oksijenli fakat düşük nutriende sahip deniz.

vestimentiferan tüp formları aynı alanda keşfedilmiştir (Meidoni, 2003). Bu bölgenin ekolojik özelliği nedeniyle dip trol avcılığı yasaklanmalı veya kontrol altına alınmalıdır.

Harita 8. Doğu Akdeniz Açık Deniz Koruma Alanları (Öztürk, 2009)

M2 alanı olarak adlandırdığımız diğer bölge (Harita 6), Türkiye ile Kıbrıs adası arasında kalan kanaldadır. Bu alan Levantine çanağındaki büyük ve küçük pelajik balıkların göç rotası üzerindedir. Bunun yanında bullet tuna (*Auxis rochei*) ve Atlantik skipjack (*Euthynnus alleteratus*) için yumurtlama alanıdır. Ayrıca türleri tükenmekte olan loggerhead kaplumbağası (*Caretta caretta*) ve yeşil kablumbağa (*Chelonia mydas*) için yuva olan Türkiye sahilleri de bölgeye çok yakındır. Türkiye ve Kıbrıs arasındaki alan, Ton (Bluefin Tuna) balığı için yumurtlama alanıdır (Karakulak v.d., 2004).

Çalışmamızda yararlandığımız son alan Türkiye, Suriye, Lübnan ve Kıbrıs arasında kalan, *Parapenaeus longirostris*, *Plesionika marta*, *Aristaeomorpha foliacea* ve *Aristeus antennatus* gibi Kırmızı Karides stoklarının olduğu M3 alanıdır (Harita 6). İlave olarak bu alan, İskenderun ile Kıbrıs arasında Kuzey Güney yönünde göç eden Ton (Bluefin Tuna), bullet tuna (*Auxis rochei*), albacore gibi balıkların göç rotası üzerindedir. Doğu Akdeniz'de nadir olarak gözlenen Common yunusları bu bölgede görülmüştür. Bu bozulmamış saf habitat

bölgesi, uluslararası balıkçılık filolarından, kaçak avcılıktan ve gemi kaynaklı kirlilikten korunmalıdır (Öztürk, 2009).

Birçok nedenden dolayı Ege ve Doğu Akdeniz’de, açık deniz hukuki düzenlemeleri yoktur. Bu durum bölgede yönetimle ilgili, örneğin ton türleri (*Thunnus thynnus*)(*Thunnus alalunga*)(*Auxis rochei*) ve kılıç balığının kaçak avcılığı gibi birkaç probleme sebep olmuştur. Bu türlerin miktarı azalmış, yunuslar, bu tür avcılık Akdeniz’de yasaklanmış olmasına rağmen, açık deniz balık ağları tehdidi altında kalmışlardır. Bölgedeki göçmen ve büyük pelajik türlerin sürdürülebilir avcılığı için uygun bir yönetim mekanizması oluşturulamamıştır. Akdeniz için, Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean)(GFCM), Uluslararası Atlantik Ton Balığını Koruma Komisyonu (International Commission for the Conservation of Atlantic Tuna)(ICCAT) gibi bölgesel organizasyonlar balıkçılık yönetiminde sorumlu olsalar da, bir çalışma (Tudela, 2003) 1993’den beri Akdeniz’de ton balığı stoklarında büyük bir düşüş olduğunu bildirmektedir.

Akdeniz deniz çevresinin korunması için Karadeniz Akdeniz ve Atlantik Bölgesi Deniz Memelilerinin Korunması Anlaşması (Agreement on the Conservation of Cetaceans in the Black Sea Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area) (ACCOBAMS), Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Örgütü (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)(IUCN), Özel Koruma Alanları için Bölgesel Eylem Merkezi (The Regional Activity Centre for Specially Protected Areas (RAC/SPA) gibi birçok uluslararası organizasyon mevcuttur. ACCOBAMS Karadeniz ve Akdeniz’deki yunusların korunması için 8 Deniz Koruma Alanı önerisinde bulunmuştur*. ACCOBAMS Bilim Komitesi tarafından Akdeniz yunuslarını koruma planının bir parçası olarak yapılan bu öneri, A1 ve A3 alanları ile örtüşmektedir (Öztürk, 2009). Ege ve Doğu Akdeniz için korunması için değerlendirilen alanların listesi ve özellikleri Ek 6’da sunulmuştur.

* www.accobams.org

VII. SONUÇ

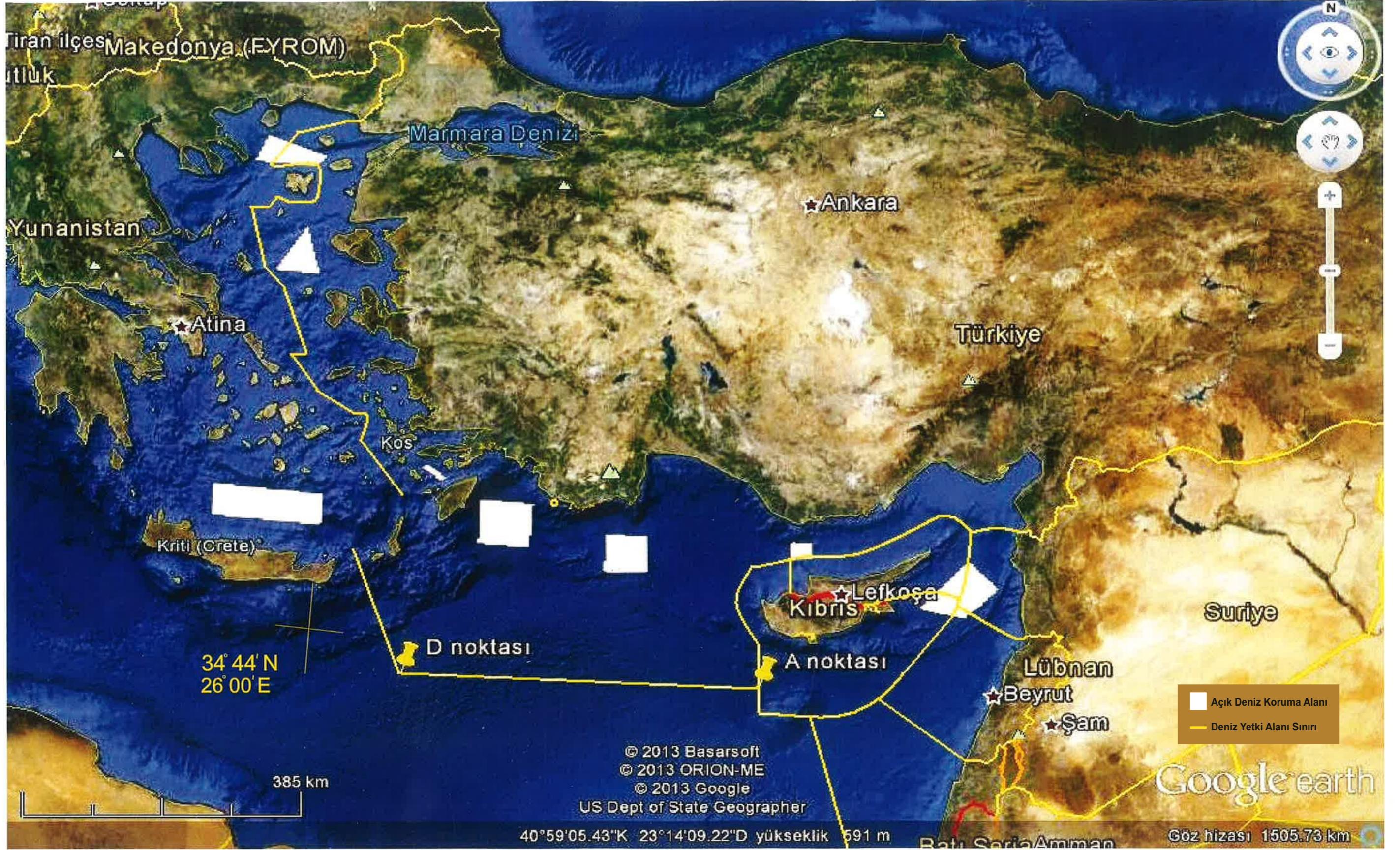
Kanada İspanya davasında, Kanada balıkçılık konusunda MEB sınırları belirlenmeden, kendi ekonomisi için önemi büyük olan balıkçılık alanında, MEB kıyı devletine tanıdığı hakları kullanmak üzere gerekli hukuki alt yapıyı sağlamaktadır. Bahse konu alan, Kanada'nın deniz yetki alanlarının dışında kalmasına rağmen yapılan antlaşmalar ile Kanada, iç hukukunu bu alanda kabul ettirecek gerekli yasal düzenlemeleri yapmıştır. Gerçekte Kanada iç hukukunu uluslararası sularda uygularken, kendisini Uluslararası Adalet Divanı kararlarından etkilenmesini engelleyecek tedbiri de almıştır. Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini engelleyecek çekincelerle divanın yargı yetkisini kabul etmesi bu anlama gelmektedir. Sonuç olarak Kanada, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'nun kıyı devletine verdiği hakları, yetki alanının dışında kullanabilecek argümanı sağlamıştır. Bu örnekte İspanya'nın, Avustralya Yeni Zelanda davasında olduğu gibi, Uluslararası Adalet Divanı yerine ITLOS'u tercih etmesi durumunda farklı gelişmeler olacağı da açıktır.

Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda arasındaki davada görüldüğü gibi okyanusta kıyıdaş olmayan ülkelerin yaptığı antlaşmaların, hukuk karşısında, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasındaki andlaşmalardan daha geçerli olduğu ortaya çıkmıştır. Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda MEB sınırları aralarında kıyıdaşlık olmadığı gibi birbirine çok uzak bölgelerdir. Gerçekte Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda MEB sınırları içerisinde avlanmaktadır. Yetki alanları belirlendikten sonra da Avustralya ve Yeni Zelanda bu duruma itiraz etmemişlerdir. Yeni Zelanda ve Avustralya kendi balıkçılık imkânlarının dışında kalan av miktarını Japonya ile paylaşmışlardır. Davada anlaşılacağı gibi anlaşmazlık, Japonya'nın kotasını tek taraflı artırma çabası dolayısıyla karşılıklı çıkarların Japonya lehine bozulmasından kaynaklanmıştır. Bu durum Türk balıkçılığı için önemli bir örnektir. Gerek Ege'de, gerekse Doğu Akdeniz'de böyle ortak balıkçılık alanları mevcuttur. Özellikle Doğu Akdeniz'de, 2000'li yıllara kadar Karadeniz'de olduğu gibi, balıkçılığımız daha baskın durumdadır. Bu alanlarda bölgesel balıkçılık yönetimi için girişimlerde bulunulmalıdır. Zira, 1958 tarihli Açık Denizler Sözleşmesi'ne taraf olan devletler için, daha önce yürürlük

kazanmış olan andlaşmalarla, bu konularda, sözleşmede öngörülen düzenden farklı bir düzen kabul etmişlerse, sözleşme, bu düzenin geçerliliğini etkilemez maddesinin (madde 30), üçüncü bölümde incelediğimiz dava sonucunda ortaya çıkan mahkemelerin yetkisizlik kararının, bu maddeyle de uyumludur.

Avrupa Birliği, Denizcilik Stratejisi ile, üye ülkelerin denizlerini sürdürülebilir kalkınma amaçlı korumak isterken, İtalya Hırvatistan arasındaki durumda ise, Hırvatistan'ın, İtalya'nın balıkçılık ekonomisini etkileyecek bir girişimine karşı çıkmıştır. Bu nedenle denizlerimizde yapacağımız düzenlemelerde bu konu bizim için de önem kazanacaktır. Çalışmamız da incelediğimiz davalardaki gibi hukuku kendi lehimize şartlar yaratacak şekilde bir girişimde bulunulması isteniyorsa, zamanlama olarak, Avrupa Birliği üyelik istişarelerinin sonuçlanmadan önce, yetki alanlarımız belirlenmeden önce olmasına dikkat edilmelidir. Zira incelediğimiz davalardaki ülkeler arası andlaşmalar, yetki alanları belirlenmeden önce imzalanmıştır.

Türkiye, Karadeniz'de MEB sınırlandırması andlaşması yapmadan önce geleneksel balıkçılık alanları için bölgesel andlaşmalar yapmamıştır. Çalışmamız göstermiştir ki, 2000'li yılların başında yapılan doğal gaz ve petrol aramalarına kadar geçen süre, Karadeniz'de balıkçılık anlamında Türkiye için olumsuz bir örnektir. 1986 yılında Karadeniz MEB yetki alanı belirlenmesi öncesinde, Kanada İspanya veya Yeni Zelanda, Avustralya ve Japonya örneklerinde görüldüğü gibi geleneksel balıkçılık alanları için yapılacak bölgesel andlaşmalar ile bazı türlerdeki kayıplarımız önlenebilirdi. Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölge sınırlarını belirleyen antlaşma ile Türkiye ekonomik değeri olan türlerde zarara uğramıştır. Zira Karadeniz'de balıkçılık 2000'li yıllara kadar neredeyse Türkiye'nin tekelinde iken yapılan antlaşma ile balıkçılarımız geleneksel balıkçılık alanlarını kaybetmişlerdir. Oysa ekonomik değeri yüksek türler için oluşturulan organizasyonlar ve uluslararası sözleşmelerin bir benzeri Türkiye tarafından Karadeniz'de oluşturulup Toplam Av Miktarı (TAC) gibi kotalarla bu bölgenin ekonomik değeri yüksek balıkçılığı halen tekelimizde olabilirdi. Ancak Batı Karadeniz, Romanya ve Bulgaristan'ın AB üyeliği ile artık AB'nin uygulamalarına tabidir. Bu durum Ege ve Doğu Akdeniz'deki balıkçılık alanlarımız için çok dikkatle takip edilmelidir.

Harita 9. Ege Denizi ve Doğu Akdeniz Açık Deniz Koruma Alanları ile Muhtemel MEB sınırlarımız.

Bu harita, Googlemap harita yazılım programı kullanılarak, Ege için; 1973-1974 yılları arasında TPAO'na verilen petrol arama ruhsatındaki petrol arama sahaları koordinatları kullanılarak yapılmış çalışmasından (Ortolland 2009), A ve D Noktası kordinatları, Dışişleri Bakanlığı'nın 23 Temmuz 2007 tarihli Notasından (UN DOC A/61/1011), Kıbrıs ve çevresi için (Öztürk ve Başeren 2008), (Başeren 2010) kaynaklarındaki haritalardan, tüm Açık Deniz Balıkçılık Koruma Alanları koordinatları (Öztürk 2009) kaynağından faydalanılarak üretilmiştir.

Açık Deniz Koruma Alanları ve Dışişleri Bakanlığı'nın kaynaklarındaki koordinatlar hariç, diğer tüm sınırlandırmalar kaynaklarında da ölçeksiz, çizimler yaklaşıktır.

VIII. ÖNERİLER

Kuzey Ege’de bulunan A1 ve A2 alanları ve Ege Denizi balıkçılık alanları, Türkiye’nin ileri sürdüğü ve o dönem Yunanistan tarafından kabul gören ancak daha sonra geçersiz sayılan 1973 Bern antlaşmasındaki kıta sahanlığı sınırları ile birlikte incelendiğinde, sınırlandırmanın bu alanların ortasından geçeceğini göstermektedir. Bu nedenle bu alanlar yukarıda incelediğimiz davalardaki gibi Ege’deki önemli geleneksel balıkçılık alanları olarak gözükmektedir. A4 ve M2 alanları kıyılarımıza çok yakın olduğu için bu alanlarda tamamen ulusal bilimsel çalışmalar yapıp, bu çalışmalara ait sonuçların ilan edilmesi de çok önemlidir (Harita 9).

Kuzey Ege’de Yunanistan ile balıkçılık konusunda işbirliğini geliştirmek için ortak bir Özel Duyarlı Deniz Alanı önerisi yapmak başlangıç için önemli bir adım olabilir. Özel duyarlı deniz alanları günümüzde dünyanın çeşitli bölgelerinde örnekleri olan, IMO’nun güdümünde, nadir türlerin, habitatın bulunduğu alanları gemi kaynaklı kirlilikten korumak için oluşturulmuş bir kavramdır. Bugün halen dünya üzerinde 13 alan, gemi kaynaklı kirlilikten korunmaya çalışılmaktadır. IMO’nun A.982(24) sayılı kararı, alanlar için kriterlerin, alınacak önlemlerin, yöntemin belirlendiği rehber dokümandır. Bu kararda ortak çıkarların olduğu alanlarda, kıyıdaş ülkelerin birlikte hareket etmesi gerektiği belirtilmektedir (Efes 2010)*. Ege Denizi’nde de yoğun bir deniz trafiği olduğu değerlendirildiğinde Yunanistan ile ortak çalışma yapma imkânı bu sahalarda daha kolay olacaktır. Bu alanlardan A1 Sahası, inşası Bulgaristan’ın finansmanı sağlamakta güçlük çekmesi nedeniyle askıya alınan, Burgaz – Dedeağaç (Alexandroupolis) petrol boru hattınının 7-8 mil açığında bulunmaktadır. Boru hattı bittiğinde bu alanda bir tanker trafiği ve beraberinde bu bölgeyi etkileyecek bir kirliliğin oluşması muhtemeldir. Oluşacak kirliliğin her iki ülkenin de sahillerini, dolayısıyla çıkarlarını olumsuz yönde etkileyeceği muhakkaktır.

* İlan edilmiş 13 alandan Wadden Denizi, Batı Avrupa suları (Western European Waters) ve Baltık Denizi Özel Duyarlı Deniz Alanları, sahil devletlerinin ortak hareketi sonucu oluşturdukları öneriler ile ortaya atılmış ve IMO tarafından kabul edilmiştir. Son olarak 2011 yılında ilan edilen Bonifacio Geçidi, İtalya-Fransa ortak önerisi ile IMO’da kabul edilmiştir

Doğu Akdeniz'deki M3 alanı ve Kuzeyi'nde kalan alan, Suriye, Lübnan, KKTC ve GKRY'li balıkçıların beraber avlandıkları bir alandır. Bu ülkelerin balıkçıları, kendi karasularının dışında açık denizde avlanmaktadırlar. MEB sınırlandırması Harita 9'da görüldüğü gibi yapılması durumunda sınırlandırması ile birlikte, aynı Karadeniz örneğinde olduğu gibi, bu alan Türk balıkçılarına kapanacaktır. Böylece balıkçılık anlamında en fazla zarara uğrayacak ülkenin balıkçıları Türk balıkçıları olacaktır. Zira daha önce açık deniz olan alanlar artık diğer ülkelerin yetki alanları içerisinde kalacaktır. Bu bölgede, MEB ilanı ile Karadeniz'de kaybettiği geleneksel alanlarını, gerekli tedbirleri almazsa, Doğu Akdeniz'de de kaybedecektir. Çalışmamızda incelediğimiz davalardaki gibi yapılacak bölgesel bir anlaşma ile sınırlandırma sonrası balıkçılık faaliyetlerimizin kısıtlanması önlenemez.

Doğu Akdeniz'deki M3 alanı, Suriye, Lübnan, KKTC ve GKRY için ortak bir çalışma alanı imkanı yaratabilir. Bu sayede, bölgesel bir barış ve işbirliğinin doğması beklenebilir. M3 alanı Akdeniz'in Bonifacio Geçidi'nden sonraki ikinci Özel Duyarlı Deniz Alanı olabilir. Bu coğrafyadaki politik ortam Akdeniz'in diğer tarafından oldukça farklıdır*, ancak çevresel tehdide karşı ortak hareket etme girişimleri bu politik olarak karışık bölge için de bir başlangıç olabilir ve M3 alanı bu bağlamda girişimlere öncülük edebilir.

Türkiye açısından, incelediğimiz davaları örnek olarak yetki alanlarımız konusunda haklılığımızı savunacak ve varlığımızı ispat etmemizde bize en çok fayda sağlayacak alan A5 alanıdır. Zira Rodos döngüsünün tür ve habitat zenginliğinden faydalanılırken, Kaş'ın karasuları dışında yetki alanı olmayacağı iddiasını desteklemek, ileride bu bölge için değerlendirme söz konusu olduğunda, bilimsel ve ekolojik koruma açısından Türkiye'nin uhdesinde olduğunu göstermenin önem taşıyacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye bölgesel antlaşmalar kapsamında, 1966 yılında kurulmuş Uluslararası Atlantik Orkinoslarını Koruma Komisyonu'na (ICCAT), 2003 yılında katılmıştır. Türkiye üye olduğu

* Politik sebeplerden dolayı 1994 yılında Mısır'ın Aqaba Körfezi ve Tiran geçidi için vermiş olduğu ÖDDA önerisi, önerinin IMO görüşmeleri esnasında İsrail tarafından, Eilat limanına erişimi engelleyeceği ve 1979 Mısır İsrail Barış Antlaşması'na aykırı olduğu gerekçesiyle ile red edilmiştir (Kachel 2008). Bugün Aqaba Körfezi, Mısır, Ürdün ve İsrail'in ortak girişimiyle, Kızıl Deniz ekolojisini tehdit eden baskıdan korumak için "Barış Parkı" (Peace Park) ilan edilmiştir. Geçmişte birbirlerine düşman ülkeler artık çevre ve denizlerden gelecek faydalar konu olduğunda işbirliği imkânlarını artırmanın yollarını aramakta ve birlikte hareket etmektedirler

tarihten itibaren, kotasının belirlenmesinde tarihi avcılık değerlerinin dikkate alınmasını istemektedir. Bu değer Akdeniz için toplam miktarın %9'u civarındadır. AB ise bu komisyona AB sıfatıyla katılmaktadır. Bu nedenle kotalamanın yapıldığı kriterlerden dolayı daha büyük pay sahibi olmakta ancak bu pay Akdeniz'de iki AB üyesi tarafından paylaşılmaktadır. Yunanistan ve GKRY'nin avcılık donanımlarının yetersiz olması nedeniyle asıl pay sahibi olan ülkeler, Fransa ve İspanya'dır. Bu konudaki girişimler sadece ICCAT'taki temsilciliğimizle kalmamalı bir devlet meselesi olarak görülmelidir.

Akdeniz ve Ege'deki yıllardır süre gelen uyuşmazlık ortamında, bu denizlerdeki önemli balıkçılık alanları ve kaynakları üzerinde bölgesel veya ikili antlaşmalar yapmak gelecekte, yetki alanlarının sınırlandırılması sonrasında da uluslararası hukukta her zaman ön planda olacaktır. Özellikle Kuzey Ege, Rodos döngüsü, Kıbrıs doğusundaki denizler, önemli sualtı canlı kaynaklarının bulunduğu, bugün ortaya çıkmamış hidrokarbon kaynakları için yapılan mücadeleye rağmen halen balıkçılık faaliyetlerinin sürdüğü alanlardır. Ancak Ege ve Doğu Akdeniz'de balıkçılık alanlarının, türlere göre olacak şekilde bilimsel verilerle belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle Kuzey Ege'den Doğu Akdeniz'e kadar olan alanda, üniversiteler tarafından başlatılacak bir izleme çalışması ile bu veriler sağlanmalıdır. Her ildeki üniversiteler, kendi bölgelerindeki Kıyı Koruma Müdürlükleri ile koordineli çalışarak, balıkçı teknelerinin özellikle av mevsiminde yoğunlaştıkları alanlar, AIS (Automatic Identification System) kayıtlarından faydalanarak belirlenebilir. Özellikle 15 m.'den büyük tekneler için zorunlu olan AIS uygulaması, bize açık deniz balıkçılık alanları için oldukça önemli bilgiler verecektir. Kayıtların analiz edilmesi, analizlerden bir veri bankası oluşturulması ve her sene yenilenmesi ile zaman içerisinde veriler çoğalacak ve yöneticilere doğru karar verme imkânı sağlayacaktır. Bu konuda atılacak önemli bir diğer adım, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın belirlediği izin verilen karaya çıkış noktaları* ve açık deniz balıkçılık ruhsatları ile yapılacak bir saha çalışmasıdır. Uluslararası sularda avcılık yapmak için izin alan balıkçı tekneleri, avladıkları ürünleri sadece belirtilen noktalarda karaya çıkarabilirler. Avlanan ürünler için menşei belgesi çıkartılması için yapılan işlemlerde teknelerin seyir defterlerindeki bilgilere göre avladıkları ürüne belge çıkartılmaktadır. Bu

* Ege Denizi için, Çanakkale, İzmir, Aydın, Muğla, Akdeniz için Adana, Hatay, Mersin, Antalya illerindeki çeşitli balıkçı barınaklarıdır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenir.

kayıtlar da balıkçılık alanlarının belirlenmesinde aynı zamanda da bu alanların türlere göre ayrışmasında önemli bir katkı sağlayacaktır. Karaya çıkış noktaları ile koordineli yapılacak çalışmalar ile elde edilecek veriler, AIS kayıtları ile bir araya getirildiğinde, balıkçılık alanlarının türlere göre de incelenmesi imkânı elde edilecektir. Türkiye bu sayede balıkçılık konusunda denizlerdeki menfaatlerini daha iyi koruyacaktır.

KAYNAKLAR

BAŞEREN, S.H. (2002): Eritre Yemen Kararı'nın Ege Kıta Sahanelığı Sınırlandırmasına Tesirleri., Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 81-103., TUDAV, ISBN 975-97132-9-2, İstanbul.

BAŞEREN, S.H. (2010): Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, TUDAV, ISBN 978-975-8825-24-0, İstanbul.

BERKES, F., MAHON, R., MCCONEY, P., POLLNAC, R., POMEROY, R., (2001): Managing Small-Scale Fisheries: Alternative Directions and Methods. Published by International Development Research Center, ISBN 0-88936-943-7, Canada.

CHARNEY, J. ve ALEXANDER, L. (1993): International Maritime Boundaries, Volume II. Netherlands: The American Society of International Law., ISBN 90-411-1954-0, Netherlands.

CHEVALIER, C. (2005): Governance in the Mediterranean Sea, Outlook for the Legal Regime, UICN Centre for Mediterranean Cooperation, ISBN 2-8317-0862-1, Spain.

ÇETİN, O. (2011): Paylaşılamayan Zenginlik: Denizler, Panel Bildiri Kitabı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.s: 12-17.

DPT, (2006): Su Ürünleri ve Su Ürünleri Sanayi V.Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No.DPT 2719-ÖİK.672, Ankara.

EFES, K.Ö. (2010): Özel Duyarlı Deniz Alanları ve Türk Boğazlar Bölgesi, Marmara Denizi 2000 Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 347-360., TUDAV yayınları, ISBN: 978-975-8825-22-6, İstanbul.

EREN, Ö. (2009): Akdeniz'de yeni sınır uyuşmazlıklarına doğru: Balıkçılık Koruma Alanları, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 13,79-92.

GÖKALP, İ. (2008): Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırmasına Dair Dikkate Aldığı İlkeler, Beta yayınevi, ISBN 978-975-295-974-3, İstanbul

GÜNDÜZ, A. (1999): İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu, Tartışmalar, Harp Akademileri Komutanlığı, s.4-7, İstanbul,

İNAN, Y. ve GOZEN, M. (2009): Turkey's Maritime Boundary Relations. Eastern Mediterranean, Ankara: Foreign Policy Institute, Edited by Mustafa Kibaroglu., Orsam, ISBN 978-9944-5684-1-8, Ankara.

KARA, F. ve GURBET, R. (1999): Ege Denizi Endüstriyel Balıkçılığı üzerine araştırma. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü. 5(B),136, Bodrum.

KARA, Ö. F., ERDEM, M., AKTAŞ, M. (2000): Density distribution of exploited demersal fish biomass in the continental shelf and off shore of the Aegean Sea, 81 Proceedings of the international symposium Aegean Sea 2000. Bodrum Turkey. 8-30.TUDAV, ISBN 968 90 14 17156 3, Istanbul.

KARAKULAK, S., ORAY, I., CORRIERO, A., DEFLIORI, M., SANTAMARIA, N., DESANTIS, S., DEMETRIO, G. (2004): Evidence of a spawning area for the Bluefin Tuna (*Thunnus thuyunnus* L.) in the eastern Mediterranean. J. App. Ichthyol. 20(4), 318- 320.

KARIOTIS, C. T. (2007): Greek fisheries and the role of the exclusive economic zone., Mediterranean Quarterly, 18(3), 56-71.

KIMBALL, A. L. (2001): International Ocean Governance: Using International Law and Organizations to Manage Maritime Resources Sustainably, Gland, IUCN, ISBN 2-8317-0617-3 Switzerland and Cambridge.

KISSELEVA, M. (1983). Comparative characteristics of the Benthos at some banks in the Aegean Sea. Thalassographics. 6, 107-118. Athens.

KOCATAŞ, A. ve BİLECİK, N. (1992): Ege Denizi ve Canlı Kaynakları. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Su Ürünleri Araştırma Enstitüsü. 7(A),88, Bodrum.

KWIATKOWSKA, B. (2000): Southern Bluefin Tuna (New Zealand v. Japan; Australia v. Japan), Order on Provisional Measures (ITLOS Cases Nos. 3 and 4), The American Journal of International Law, 94(1), 150-155,

NAFO Convention, (2004): Future Multilateral Cooperation in the Northwest Atlantic Fisheries ,Printed and Distributed by Northwest Atlantic Fisheries Organization Dartmouth, ISBN 0-9698167-1-5, Canada

ÖZMAN, A. (2006): Deniz Hukuku 1, Turhan Kitabevi, ISBN 975-6194-25-1, Ankara.

ÖZTÜRK, B., ÖZTÜRK, A.A., DEDE, A. (2001): Dolphin by-catch in the Swordfish driftnet fishery in the Aegean Sea. Rapp. Comm. int. Mer. Medit. 36, 208.

ÖZTÜRK, B., KARAKULAK, S., ÇIRA, E. (2002): Ege sorunları içinde canlı kaynakların yeri. Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 118-138., TUDAV, ISBN 975-97132-9-2, İstanbul.

ÖZTÜRK, B. ve BAŞEREN, S.H. (2008): The Exclusive Economic Zone debates in the Eastern Mediterranean Sea and Fisheries. J.Black and Med.Environment. 14(2),23-48.

ÖZTÜRK, B., TOPALOGLU, B., TOPÇU, E. (2009): Results of the Aegean and Eastern Mediterranean Cruises between 2006 to 2009. In pres by GFCM.

ÖZTÜRK, B. (2009): Marine Protected Areas In The High Seas Of The Aegean and Mediterranean Seas, Some Proposals, Journal of the Black Sea/Mediterranean Environment, 15(1),69-82.

ÖZTÜRK, B. (2011a): “Paylaşılmalı Zenginlik: Denizler”, Panel Bildiri Kitabı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.s: 4-11.

ÖZTÜRK, B. (2011b): Deniz Yazıları, Tudav yayınları:33, 2. Baskı, ISBN 978-975-8825-25-7, İstanbul,

ÖZTÜRK, B. (2012): Akdeniz Türkiye’ye kapanıyor mu? Cumhuriyet Gazetesi. 2 Şubat 2012.

ÖZTÜRK, B. (2013): Some remarks of Illegal, Unreported and Unregulated (IUU) fishing in Turkish part of the Black Sea, Some Proposals, Journal of the Black Sea/Mediterranean Environment, 19(2),256-262.

PAZARCI, H. (1999): Ege Denizi’nde Bazı Adacık ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk-Yunan Uyuşmazlığı (Mösyö Economidis’e Bir Cevap), Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2,646, Kocaeli.

PAZARCI, H. (2003): Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, Turhan Kitabevi, 7.Baskı, ISBN:975-7425-17-6, İstanbul.

PAZARCI, H. (2010): Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, 9.Baskı, ISBN: 975-6486-52-8 Ankara.

PRADANOV, K., KOMAKHIDZE, A., NICOLAEV, S., VOLOVIK, S., ÖZTÜRK, B., SHLAKHOV, V. (2004): Responsible Fisheries Booklet for The Black and Azov Seas, Published by Turkish Marine Research Foundation, Editor: Öztürk, B., ISBN 975-8825-01-1, İstanbul.

SYRIGOS, A.M. (1998): The Status of the Aegean Sea According to International law, Sakkoulas, ISBN 960-232-832-0, Athens.

TOLUNER, S. (1981): AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu, İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Estitüsü yayını No.15.

TOLUNER, S. (1989): Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, Beta, ISBN 975-486-066-1. İstanbul

TÜTÜNCÜ, A.N. (2004): Gemi kaynaklı deniz kirlenmesinin önlenmesi ve azaltılması ve kontrol altına alınmasında devletin yetkisi, Beta, ISBN 975-295-362-X, İstanbul.

TÜTÜNCÜ, A.N., ŞİMŞEK, G.E., UZUN, E., ARIKOĞLU, E., AKÜN, V.N., BAŞKARACIOĞLU, E., KORKMAZ-SÜER, M., GÜNEYSU, G., GÖKALP, İ. (2008): Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007), Beta, ISBN 978-975-295-975-3, İstanbul.

YAYCI, C. (2012): Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşılması sorunu ve Türkiye, Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi, 4(6),1-70, ISSN: 1309-212-X

Resmi Gazete, 29.05.1982, Sayı 17708.

Resmi Gazete, 17.12.1986, Sayı: 19314

Resmi Gazete, 28.02.1987, Sayı: 19386

Resmi Gazete, 02.06.1998, Sayı: 23360

Resmi Gazete, 21.02.1999, Sayı: 23618

Resmi Gazete,. 28.04.2005, Sayı: 25799

TBMM 3 Temmuz 1991 tarih ve B:130 sayılı tutanağı.

İnternet adresleri

A/CONF.216/L.1, United Nations Conference on Sustainable Development, Rio de Janeiro, Brazil 20-22 June 2012, https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216l-1_english.pdf.pdf (10.05.2012)

1958 tarihli Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_territorial_sea.pdf.
(15.05.2013)

1958 tarihli Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunmasına dair Sözleşme
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_fishing.pdf.
(15.05.2013)

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi,
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/denizhukuku.pdf (28.5.2013)

Directive 2000/60/EC of the European Parliament,
<http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/>(25.5.2013)

Coastal Fisheries Protection Act,(1985): <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-29.pdf>,
(25.5.2013).

Commission of the EC, (2002): Communication from the Commission to the Council and the European Parliament laying down a Community Action Plan for the conservation and sustainable exploitation of fisheries resources in the Mediterranean Sea under the Common Fishery Policy, COM (2002) 535 final, Brussels, 9 October 2002. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003PC0589:EN:HTML>.(25.5.2013)

Commission of the EC, (2007): Croatia 2007 Progress Report, COM(2007) 663 final, Brussels, 6.11.2007, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/croatia_progress_reports_en.pdf (03.04.2011).

Commission of the EC, (2008):, Enlargement Strategy and Main Challenges 2007-2008, COM (2007) 663 final, Brussels, 6.11.2007, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_en.pdf (03.04.2011).

Concerning management measures for the sustainable exploitation of fishery resources in the Mediterranean Sea, Council Regulation (EC) No 1967/2006, 21 December 2006, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_409/l_40920061230en00110085.pdf (03.04.2011).

Consolidated Version Of The Treaty Establishing The European Community (97/c/340/03/). http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_2_tadil_antlasmalari/1997_cec_treaty_eng.pdf.

Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17.06.2010. <http://www.unepmap.org/index.php?module=library&mode=pub&action=view&id=14564>

I.C.J. Reports., (1978): (Aegean Sea Continental Shelf) Judgment, <http://www.icj-cij.org/docket/files/62/9481.pdf>

I.C.J. Reports,(1995): (Fisheries Jurisdiction Spain/Canada), Instituting Proceedings. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=ec&case=96&k=ac&p3=0>

I.C.J. Reports.(1998): (Fisheries Jurisdiction Spain/Canada), Judgment., <http://www.icj-cij.org/docket/files/96/7533.pdf>

ITLOS,(1999): In The Dispute Concerning Southern Bluefin Tuna Australia and New Zealand v. Japan, Request For Provisional Measures, Case no:3 and 4, Order. <http://www.itlos.org/index.php?id=35>

ITLOS,(2004a): In The Dispute Concerning Southern Bluefin Tuna Australia and New Zealand v. Japan, Response of the Government of Japan to Request For Provisional Measures & Counter-Request For Provisional Measures. Submitted by Japan. <http://www.itlos.org/index.php?id=35>

ITLOS,(2004b): In the Dispute Concerning Southern Bluefin Tuna, New Zealand v Japan, Request for Provisional Measures., Submitted by New Zealand. <http://www.itlos.org/index.php?id=35>

ITLOS,(2004c): In the Dispute Concerning Southern Bluefin Tuna, Australia v Japan, Request for Provisional Measures., Submitted by Australia. <http://www.itlos.org/index.php?id=35>

JUNGVIRTH, G., (2008): “Croatia:To Fish or Not to Fish”, <http://www.balkaninsight.com/en/main/analysis/7078>. (24.03.2008).

FAO, (2012a): 2005-2012. Fisheries and Aquaculture topics. Industrial fisheries. Topics Fact Sheets. Text by Andrew Smith. In: FAO Fisheries and Aquaculture Department [online]. Rome. Updated 27 May 2005. [Cited 26 August 2012]. <http://www.fao.org/fishery/topic/13635/en>

FAO, (2012b): 2007-2012. Small-scale fisheries: FAO Fisheries and Aquaculture Department [online]. Rome. Updated . [Cited 31 May 2012]. <http://www.fao.org/fishery/ssf/155791/en>

GOUIN, (2000): Seafood Products Enhancement : the Case of Artisanal Fishing in France, paper presented at the Institute of Fisheries and Trade, University of Corvallis (Oregon 2000). (<http://oregonstate.edu/dept/IIFET/2000/papers/gouin.pdf>),(29.05.2013)

KIRMACI, M., (2008): “Hırvatistan ve Slovenya’nın Mutad Sorunu”, TUSAM Ulusal Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1188&sayfa=15>,(15.02.2009)

ORTALLAND, D., (2009): The Greco-Turkish dispute over the Aegean Sea: a possible solution? http://www.diploweb.com/_Didier-ORTOLLAND_.html,(29.05.2013)

SAMUDRA, Issue No. 16, Nov. 1996, pp.18.
(http://www.icsf.net/jsp/publication/samudra/pdf/english/issue_16/ALL.pdf),

<http://ec.europa.eu/environment/iczm/barcelona.html>

www.tpoa.gov.tr

<http://www.ite-turkey.com/ver3/fairs/turoge/>

<http://www.nafo.int/>

<http://www.tarim.gov.tr/>

www.tuik.gov.tr

<http://www.tudav.org>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.icsf.net/jsp>

http://www.ccsbt.org/site/origins_of_the_convention.php

http://www.icj-cij.org/documents/?p1=4&p2=2&p3=0#CHAPTER_II

Ek 1.

Türk balıkçı gemileri istatistikleri, (TUIK, 2012)

Kullanım Şekli	2007	2008	2009	2010	2011
Trol	655	543	552	669	700
Gırgır	493	526	505	485	485
Trol-Gırgır gemisi	423	469	431	337	241
Taşıyıcı gemi	252	213	156	130	201
Diğer	15858	15410	15201	15029	12673
Yapım Malzemesi					
Ağaç	16560	16007	15748	15497	13262
Saç	1051	1071	1014	1020	977
Fiber	70	83	83	133	61
Tonaj grubu					
1-4	13423	13155	12783	12423	10154
5-9	1904	1753	2033	2132	2014
10-29	1132	1054	902	952	1004
30-49	404	393	376	373	372
50-99	396	371	368	413	381
100-199	291	291	272	247	248
200-499	112	127	97	98	113
500+	19	17	14	12	14
Motor gücü grubu (kw)					
1-9.9	6658	6141	6490	6026	5095
10-19.9	3172	2651	2508	2407	1790
20-49.9	3435	3297	3402	3629	2790
50-99.9	1802	2147	1924	1960	2075
100-199.9	1305	1598	1327	1363	1268
200-499.9	823	826	803	868	855
500+	486	501	391	397	427
Uzunluk grubu (metre)					
1-4.9	226	159	-	-	-
5-7.9	9882	9448	9312	9196	7293
8-9.9	4938	4855	4947	4871	4512
10-11.9	606	666	748	728	662
12-14.9	625	664	585	603	607
15-19.9	485	467	422	420	400
20-29.9	637	632	623	609	593
30-49.9	264	255	198	215	223
50+	18	15	10	8	10

Ek 2.

Denizlerden yapılan üretim miktarı (1000 ton). (TÜİK, 2012)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009
Dünya Toplamı - World total	92 190 235	89 886 690	90 073 134	89 587 030	88 918 040
Çin - China Main	14 588 940	14 631 018	14 659 036	14 791 163	14 919 596
Peru - Peru	9 388 488	7 017 502	7 210 545	7 392 096	6 914 452
Endonezya - Indonesia	4 695 977	4 800 621	5 050 340	5 002 333	5 099 355
ABD - USA	4 892 967	4 852 284	4 767 596	4 349 853	4 222 052
Hindistan - India	3 691 362	3 844 837	3 859 293	4 099 227	4 053 241
Japonya - Japan	4 312 113	4 318 136	4 277 682	4 323 590	3 847 017
Rusya Federasyonu - Russian Federation	3 197 686	3 284 306	3 454 218	3 383 724	3 826 129
Şili - Chile	4 328 316	4 160 741	3 819 303	3 554 808	3 453 786
Birmanya - Myanmar	1 732 250	2 006 790	2 235 580	2 493 750	2 766 940
Filipinler - Philippines	2 269 721	2 319 031	2 499 680	2 561 237	2 602 454
Norveç - Norway	2 392 594	2 256 405	2 380 425	2 431 371	2 524 437
Vietnam - Viet Nam	1 929 900	1 970 600	2 020 400	2 087 500	2 243 100
Kore Cumhuriyeti - Republic of Korea	1 646 158	1 757 508	1 869 884	1 949 791	1 856 615
Bangladeş - Bangladesh	1 333 866	1 436 496	1 494 199	1 557 754	1 821 579
Tayland - Thailand	2 814 295	2 698 803	2 304 951	1 873 432	1 741 662
Meksika - Mexico	1 320 049	1 357 366	1 472 515	1 581 222	1 611 106
Malezya - Malaysia	1 214 183	1 286 478	1 385 703	1 398 889	1 395 589
Fas - Morocco	1 026 362	876 878	876 883	993 383	1 161 980
İzlanda - Iceland	1 664 657	1 327 079	1 399 190	1 284 034	1 141 869
Kanada - Canada	1 103 853	1 068 977	1 005 961	943 258	939 078
İspanya - Spain	853 156	961 298	820 205	918 147	904 959
Arjantin - Argentina	929 937	1 171 980	985 409	995 083	859 933
Brezilya - Brazil	750 261	779 113	783 177	791 892	825 412
Danimarka - Denmark	910 598	867 721	652 922	690 212	777 752
Tayvan - China, Taiwan	1 017 243	967 461	1 174 393	1 016 390	769 907
Nijerya - Nigeria	523 182	552 323	530 420	601 368	598 210
İngiltere - United Kingdom	669 905	624 380	619 691	596 007	590 993
Pakistan - Pakistan	434 850	489 421	440 056	451 414	546 362
Güney Afrika - South Africa	817 666	618 616	678 878	644 659	511 163
Ekvator - Ecuador	442 591	442 775	389 898	469 704	478 402
Kamboçya - Cambodia	384 000	482 500	458 500	431 000	465 000
Türkiye - Turkey	426 496	533 048	632 450	494 118	463 917
Senegal - Senegal	421 630	393 134	436 755	449 029	459 103
Yeni Zelanda - New Zealand	545 309	476 573	494 500	452 325	437 916
Iran - Iran	410 569	445 878	403 635	407 842	419 903
Fransa - France	574 877	574 934	513 393	460 372	411 215
Uganda - Uganda	416 758	367 099	500 000	450 000	400 000
Hollanda - Netherlands	555 395	469 101	413 621	416 797	382 142
Mısır - Egypt	349 553	375 894	372 491	373 815	374 000
Namibya - Namibia	553 995	509 570	413 333	372 822	369 440
Sri Lanka - Sri Lanka	190 856	274 025	307 280	327 404	355 694
Faroe Adaları - Faeroe Islands	565 260	623 122	582 134	495 348	330 805
Gana - Ghana	391 866	375 087	330 486	359 831	321 815
Tanzanya - Tanzania	376 044	334 291	328 527	325 476	314 822
Venezuela - Venezuela	402 584	315 345	256 353	295 364	295 585
Angola - Angola	202 616	225 741	306 436	305 762	272 263
İrlanda - Ireland	267 639	211 764	214 871	205 342	269 083
İtalya - Italy	296 887	315 435	286 642	235 759	253 001
Almanya - Germany	285 668	297 837	295 811	280 080	250 343
Kongo Cumhuriyeti - Republic of Kongo	236 640	236 588	236 000	236 000	236 000
Papua - Papua N Guin	254 199	253 079	247 329	222 289	229 575
Polonya - Poland	155 247	145 479	151 820	142 496	223 893
Panama - Panama	245 018	258 103	221 608	225 298	222 110
Ukrayna - Ukraine	244 945	238 734	213 508	195 449	213 173
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Democratic People's Republic of Korea	205 000	205 000	205 000	205 000	205 000
İsveç - Sweden	256 359	269 251	238 253	231 336	203 413
Portekiz - Portugal	211 757	229 084	254 859	224 266	200 014
Sierra Leone - Sierra Leone	145 993	148 146	144 535	203 582	200 000
58 Ülke - 58 Countries	86 466 286	84 330 786	84 578 563	84 251 493	83 784 355
Diğer Ülkeler - Other Countries	5 723 949	5 555 904	5 494 571	5 335 537	5 133 685

Ek 3.

Seçilmiş su ürünleri av miktarı (ton) 2007-2011 (TÜİK, 2012).

	(Ton - Tons)				
	2007	2008	2009	2010	2011
Avlanan deniz balıkları miktarı - Catch of sea fish					
Hamsi - Anchovy	385 000,0	251 675,0	204 699,0	229 023,0	228 491,4
Çaça - Sprat	11 921,0	39 303,0	53 385,0	57 023,0	87 140,8
Sardalya - Pilchard	20 941,0	17 531,0	30 091,0	27 639,0	34 708,6
İstavrit (Kraça) - Horse mackerel	22 991,0	22 134,0	20 373,0	14 392,0	18 072,7
Mezgit - Whiting	12 940,0	12 231,0	11 146,0	13 558,0	9 454,8
Palamut-Torik - Atlantic bonito	5 965,0	6 448,0	7 036,0	9 401,0	10 018,9
İstavrit (Karagöz) - Scad	9 030,0	10 043,0	7 895,0	6 055,0	6 937,3
Lüfer - Blue fish	6 858,0	4 048,0	5 999,0	4 744,0	3 122,0
Kefal - Grey mullet	8 291,0	3 345,0	2 987,0	3 119,0	2 513,8
Bakalorya-Berlam - Hake-European hake	3 337,0	1 252,0	1 557,0	1 256,0	921,1

Ek 4.

2010 yılı deniz balıklarının avlandıkları bölge ve türleri(ton) (TUIK, 2012).

	Toplam	Doğu Karadeniz	Batı Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz
Barbunya	1.861,40	239,1	87			
Çaça	87.140,80	86.671,30	5			
Dülger	67,4		0,1			
Fener balığı	193		5			
Gelincik	15,3		5,5			
Gümüş	1.472,70		26,5			
Hamsi	228.491,40	184.417,10	20.826,30			
İskorpit	196,4	27,7	68			
İstavrit(Kraça)	18.072,70	10.148,90	4.244,40			
İstavrit	6.937,30	830,2	2.522,20			
İşkine	6,6	2,5	0,3			
İzmarit	877,5	11,4	9,5			
Kalkan	166,4	36,4	108,1			
Karagöz	152,6	0,4				
Kayabalığı	95,8	7,4	4,4			
Kefal	2.513,80	468,7	420,2			
Kırlangıç	211,6	1,9	6,3			
Kolyoz	3.127,00		106,4			
Köpek	369,5	11,2	15,3			
Kupez	2.113,50		2,2			
Levrek	316,5	1,4	41,6			
Lüfer	3.122,00	344,4	1.475,60			
Mercan	635,6	2	5			
Mezgit	9.454,80	5.192,80	2.929,20			
Minekop	23,7	2,6	0,2			
Palamut-Torik	10.018,90	3.554,80	3.171,20			
Sardalya	34.708,60	3,3	1.967,80			
Tekir	3.876,50	796,3	2.197,30			
Tirsi	2.581,50	344,7	262,8			
Uskumru	147,3	2	1			
Vatoz	401	18,7	62,1			
Zargana	317,1	125,3	20,5			
Dil	829,3		11,2			
	432.246	293.262,5	40.608,2	36.432,7	31.329,9	30.612,7

Ek 5.

Kalkan av miktarı ve fiyatı (1996-2010) (TUİK, 2012)

Yıllar	Miktar(Ton)	Fiyat(TL/kg)	Değer(TL)
1996	2.035	596.000,00	1.212.860
1997	980	1.250.000,00	1.225.000
1998	1.860	2.000.000,00	3.720.000
1999	1.870	3.200.000,00	5.984.000
2000	2.700	3.500.000,00	9.450.000
2001	2.455	5.000.000,00	12.275.000
2002	459	7.750.000,00	3.557.250
2003	300	12.500.000,00	3.750.000
2004	376	18.000.000,00	6.768.000
2005	649	20	12.980.000
2006	807	22,5	18.157.500
2007	769	22,5	17.302.500
2008	528	24	12.672.000
2009	383	26,36	10.095.880
2010	295	30,11	8.882.450

Ek 6.

Ege ve Doğu Akdeniz ADKA özellikleri. (Öztürk, 2009)

Alan ve özelliği	Eylem Planı	Koruma Önlemleri
A1 Yüksek biyolojik üretim	Catecean ve Monk seal gibi tehdit altındaki türlerin korunması, yavru pelajik balık nüfusunun korunması	Trolün yasaklanması, Ağ avcılığının sınırlandırılması
A2 Mercan Habitat alanları	Değerli mercan alanlarının ve tehdit altındaki türlerin korunması	Trolün yasaklanması
A3 Üreme ve göç rotası	Yavru balık ve balık yumurtlama alanlarının korunması	Yasadışı balıkçılığın (IUU) durdurulması, Trolün sınırlandırılması
A4 Derin deniz habitat alanı	Küçük pelajik ve göçmen balık türlerinin yumurtlama alanı, Yunuslar ve derin su deniz yaşamı	Yasadışı balıkçılığın (IUU) durdurulması,
A5 Derin deniz habitat alanı ve Upwelling alanı	Akıntılar, Sperm balinalar için doğum ve beslenme bölgesi	Yasadışı balıkçılığın (IUU) durdurulması, Trolün yasaklanması
M1 Sualtı dağları	Hidrotermal vents, oluşumlar	Trolün yasaklanması
M2 Göçmen balık türlerinin beslenme alanı	Göçmen balık türlerinin beslenme ve yumurtlama alanı	Yasadışı balıkçılığın (IUU) durdurulması
M3 Derinsu karidesleri	Derinsu karides nüfusunun korunması	Trolün yasaklanması

Ek 7.

Ege ve Doğu Akdeniz Açık Deniz Koruma Alanları Koordinatları (Öztürk, 2009)

1a	N40 16.610 E25 37.923	A1
1b	N40 08.494 E25 29.222	
1c	N40 08.444 E24 32.366	
1d	N40 28.059 E24 41.692	
2a	N39 25.231 E25 23.252	A2
2b	N38 48.390 E25 03.769	
2c	N38 48.390 E25 42.224	
3a	N36 33.276 E27 33.361	A3
3b	N36 24.648 E27 48.676	
3c	N36 23.276 E27 44.340	
3d	N36 31.853 E27 28.917	
4a	N36 06.191 E26 04.324	A4
4b	N35 43.552 E26 04.324	
4c	N35 43.552 E24 30.322	
4d	N36 06.191 E24 30.322	
5a	N36 10.305 E28 20.184	A5
5b	N36 10.305 E29 03.000	
5c	N35 38.737 E28 20.184	
5d	N35 38.737 E29 03.000	
6a	N35 50.343 E30 06.000	M1
6b	N35 50.343 E30 39.423	
6c	N35 23.165 E30 06.000	
6d	N35 23.165 E30 39.422	
7a	N35 48.325 E32 39.390	M2
7b	N35 48.325 E32 56.325	
7c	N35 36.194 E32 39.390	
7d	N35 36.194 E32 56.325	
8a	N35 33.645 E35 07.769	M3
8b	N35 14.071 E35 32.861	
8c	N34 59.954 E34 27.855	
8d	N34 49.923 E35 03.138	

ÖZGEÇMİŞ

- Doğum tarihi : 29/04/1965
- Doğum yeri : İstanbul
- Lise : (1979-1984), Deniz Lisesi
- Lisans : (1984-1988), Deniz Harp Okulu
- Yüksek Lisans : (2004-2006), İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü
- Doktora : (2006-2013), İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü
- Çalıştığı Kurum : (1988- 2010) Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
(2010- Devam) Kadir Has Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi,
Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu.